

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalitutkimuksen laitos

TAVOITTEENA ONNISTUNUT MAAHANMUUTTOPOLITIikka

**– Maahanmuuttopolitiikan merkitykset eduskunnan täysistuntokeskusteluissa vuosina
2003–2006**

MYLLYKANGAS, MIRJA
Pro gradu –tutkielma
Sosiologia
Toukokuu 2009

TAMPEREEN YLIOPISTO
Sosiaalitutkimuksen laitos

MYLLYKANGAS, MIRJA: Tavoitteena onnistunut maahanmuuttopolitiikka – Maahanmuuttopolitiikan merkitykset eduskunnan täysistuntopöytäkirjoissa vuosina 2003–2006

Pro gradu- tutkielma, 107 s., 4 liitesivua
Sosiologia
Toukokuu 2009

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan eduskunnan maahanmuuttopolitiittista keskustelua. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisiin puhetapoihin eduskunta maahanmuuttopolitiittisessä keskustelussa nojaa, ja minkälaisia merkityksiä maahanmuuttopolitiikasta nämä puhe-
tavat tuottavat ja ylläpitävät. Tutkimus tarkastelee myös maahanmuuttajien asemoitumista
puheenvuoroissa ja puolueiden roolia keskustelussa. Tutkimuksen tarkoituksena on pohtia
maahanmuuttopolitiittisten merkitysten ja maahanmuuttajien asemoinnin käytännön seurauk-
sia: minkälaista maahanmuuttopolitiikkaa puhetavoilla oikeutetaan, ja mitä tämä merkitsee
maahanmuuttajien kannalta. Tutkimuksen empiirinen aineisto muodostuu eduskunnan täysis-
tunnoissa vuosina 2003–2006 pidetyistä puheenvuoroista, jotka liittyvät maahanmuuttopoliti-
tiikkaan. Puheenvuorojen analyysi toteutetaan diskurssianalyttistä metodologiaa soveltaen, jonka
teoreettis-metodologista viitekehystä edustaa sosiaalinen konstruktionismi.

Tutkimuksen mukaan eduskunnan maahanmuuttopolitiittista keskustelua määrittävät kansalli-
sen edun, kontrollin ja hallinnan, humanitaarisuuden ja nykyisen politiikan kritiikin diskurs-
sit. Jokainen puhe edustaa omaa tulkintaansa maahanmuuttopolitiikan keskeisistä lähtö-
kohdista ja maahanmuuttopolitiikan taustalla vaikuttavista arvoista. Diskurssista riippuen
maahanmuuttajat asemoituvat keskusteluissa työntekijöiksi, opiskelijoiksi, laittomiksi siirto-
laisiksi ja turvapaikanhakijoiksi. Puheenvuoroissa maahanmuuttopolitiikka liitetään erilaisiin
yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja asioihin. Tärkeimpiä näistä ovat väestörakenteen muutos, kan-
santaloudellinen kehitys, humanitaarinen maahanmuutto, Euroopan Unionin yhdentymisen
ja laitton maahanmuutto. Maahanmuuttopolitiittisessä keskustelussa keskeisiä arvoja ovat talo-
us, turvallisuus ja ihmisoikeudet. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttopolitiikan merkitys
muotoutuu osana yhteiskunnan muutosta ja sen sisällöstä tehdyt erilaiset tulkinnat heijastavat
yhteiskunnan sisäisiä jännitteitä. Tutkimuksen tulokset kertovat myös maahanmuuttopoliti-
ikan tulemisesta osaksi puoluepolitiikkaa. Aineistossa osa diskurssista paikantuu selkeästi
tiettyjen puolueiden tapaan tulkita maahanmuuttopolitiikan sisältö. Puolueiden väliset erot
ilmenevät myös maahanmuuttopolitiikassa.

Asiasanat: maahanmuuttopolitiikka, poliittinen puhe, eduskunta, puolueet, diskurssi.

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	1
1.1	MAAHANMUUTTO YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ.....	2
1.2	MAAHANMUUTTOPOLITIIKAN KÄSITE.....	5
1.3	MONIKULTTUURINEN YHTEISKUNTA JA INTEGRAATIO.....	7
2	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA LÄHTÖKOHDAT	10
2.1	TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIELMAN RAKENNE.....	10
2.2	SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI.....	13
2.3	POLIITTINEN PUHE JA PUOLUEET.....	15
3	NÄKÖKULMIA MAAHANMUUTTOPOLITIikkaAN SUOMESSA	19
3.1	ITSENÄINEN SUOMI.....	19
3.2	EUROOPAN UNIONI.....	26
3.3	VÄESTÖRAKENTEEN MUUTOS	29
4	TUTKIMUKSEN AINEISTO JA METODISET VALINNAT	32
4.1	EDUSKUNTA TUTKIMUKSEN KOHTEENA.....	32
4.2	METODISET VALINNAT.....	41
4.3	DISKURSSIEN MUODOSTAMINEN AINEISTOSTA.....	45
5	MAAHANMUUTTOPOLITIikkaA KOSKEVAT DISKURSSIT	48
5.1	KANSALLINEN ETU.....	48
5.2	KONTROLI JA HALLINTA.....	57
5.3	HUMANITAARISUUS	65
5.4	NYKYISEN POLITIIKAN KRITIIKKI.....	73
6	DISKURSSIT JA EDUSKUNTA: PUOLUEPOLIITTINEN NÄKÖKULMA	84
6.1	MAAHANMUUTTOPOLITIikkADISKURSSIEN TARKASTELUA PUOLUEIDEN TASOLLA	85
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	94
	LÄHTEET	99
	LIITE	108

1 Johdanto

Maahanmuuttopolitiikasta on tullut ajankohtainen keskustelun aihe myös Suomessa. Vaikka maahanmuutto yhteiskunnallisena ilmiönä sisältää monia näkökulmia yhteiskuntaan ja kansainväliseen kehitykseen, maahanmuuttopoliittista keskustelua käydään usein tietynlaisesta ongelmaperspektiivistä käsin. Tämän vuoksi avoin, erilaisille tulkinnoille tilaa tekevä keskustelu voi käydä vaikeaksi, ellei mahdottomaksi. Tuomas Martikaisen mukaan Suomen suuret puolueet eivät mielellään puhu maahanmuutosta. Hänen mukaansa maahanmuutosta puhumisen pelätään johtavan äänestäjien menettämiseen. (Martikainen 2008.) Tämä näkyy myös puolueohjelmissa, joiden perusteella maahanmuuttopolitiikka kiinnostaa vain osaa puolueista, ja osassa puolueissa ohjelmatyö tältä politiikan saralta on lähes tekemättä. (Rantanen ja Vuoristo 2009.) Maahanmuutto ja ulkomaalaisien asema ei siis ole saanut suurta roolia poliittisessa keskustelussa, eivätkä suuret puolueet ole olleet halukkaita nostamaan ulkomaalaispolitiikkaa vaaliteemaksi. Pienistä puolueista perussuomalaiset ovat ylläpitäneet keskustelua maahanmuutosta, ja heidän on katsottu luovan maahanmuuttajavastaista mielialaa. Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu ja Perussuomalaisen puolueen samanaikainen kannatuksen kasvu kertovat uudesta ajasta Suomessa. (Lapin Kansa, 20.2.2009.)

Tämän tutkimuksen tarkoitus on analysoida maahanmuuttopolitiikalle annettuja merkityksiä eduskunnan täysistuntokeskusteluissa pääministeri Matti Vanhasen hallituskaudella vuosina 2003–2006. Lähestyn aihetta tulkitsemalla eduskunnassa pidettyjä puheenvuoroja diskurssianalyttisesti. Tutkimus pyrkii osaltaan avaamaan keskustelua maahanmuuttopolitiikasta, ja sille annetuista merkityksistä Suomen poliittisessa keskustelussa.

1.1 Maahanmuutto yhteiskunnallisena ilmiönä

Tiina Salmion mukaan vapaaehtoisuuteen tai pakolaisuuteen perustuvaan muuttoliikkeen on kohdistettu kasvavaa huomiota tällä vuosisadalla. Muuttoliikettä pidetään yhtenä modernin maailman globaalina ongelmana ja sen ratkaisemiseen on katsottu tarvittavan valtioiden välistä yhteistyötä. Muuttoliikkeille on monia syitä. Näitä ovat esimerkiksi poliittiset konfliktit, ympäristökatastrofit ja köyhyys. Myös globaalien viestintä- ja liikenneyhteysverkostojen kehittyminen, yritystoiminnan kansainvälistyminen sekä kaupan vapautuminen ovat vilkastuttaneet muuttoliikettä. (Salmio 2000, 21–22.) Minna Domanderin mukaan liikenteen nopeutuminen ja halventuminen on alentanut huomattavasti kynnystä lähteä siirtolaiseksi. (Domander 1992, 9). Muutos on huomattava sillä Altti Majavan mukaan Eurooppa oli aina 1960-luvulle saakka siirtolaisuuden lähtöalue (Majava 1991, 220).

Juha Parkkisenniemen mukaan on ennustettu, että muuttoliikkeen kasvu tulee jatkumaan voimakkaampana ja, että tämä tulee vaikuttamaan myös valtioiden etnisiin profiileihin. Esimerkkinä tästä on käytetty Yhdysvaltoja, jonka ajatellaan muuttuvan jo lähitulevaisuudessa siten, että valkoihoiset tulevat olemaan vähemmistönä. Syynä ei ole ainoastaan muuttoliike, vaan myös se, että muissa etnisissä ryhmissä syntyvyys on suurempaa. (Parkkisenniemi 2007, 176.)

Ismo Söderlingin mukaan globalisaatio on muuttanut siirtolaisuuden käsitettä. Maahanmuuton kohteiksi ovat tulleet suuret maantieteelliset kokonaisuudet, kuten Euroopan Unioni. Maapallon kokonaisväestöstä noin 175 miljoona ihmistä kuuluu siirtolaisiin, jotka pysyvästi asuvat jossain toisessa maassa. Huomattavaa on, että siirtolaisten määrä on kaksinkertaistunut kahdessakymmenessä vuodessa. Länsimaiden väestönkasvulle maahanmuutolla on ollut merkittävä vaikutus. Nykyisin kaksi kolmasosaa OECD-maiden väestönkasvusta muodostuu siirtolaisista ja heidän lapsistaan. Suomi ei ole tämän kehityksen ulkopuolella. On arvioitu että vuodesta 2015 lähtien Suomen väestönkasvu riippuu kokonaisuudessaan siirtolaisuudesta, jolloin kuolevien määrä ylittää syntyvien määrän vuositasolla tarkasteltuna. (Söderling 2003.) Kansaneläkelaitoksen väestöennusteen

mukaan ulkomaalaisväestön määrä kokonaishedelmällisyydellä 2,1 tulee olemaan vuonna 2050 655 000 (Rojo & Ryyänen 2006). Tulokset osoittavat, että nykyisellään jatkuva maahanmuutto kasvattaa Suomen ulkomaalaisväestöä merkittävästi. Mikäli laskelmat pitävät paikkaansa ja koko väestön määrä alkaa pienentyä, ulkomaalaistaustaisen väestön merkitys yhteiskunnan kehitykselle näyttäytyy aiempaa suurempana. (Koskinen ym. 2007, 292.)

Kirsi Henrikssonin mukaan muuttoliikettä on pidetty yhtenä yhteiskunnallisena uhkakuvana. Tätä se on ollut erityisesti EU:lle, jonka yksi pelko on ollut Euroopan ulkopuolelta tuleva hallitsematon maahanmuutto. Henrikssonin mukaan Euroopan unionin valtiot ovat vaikean tilanteen edessä: toisaalta liikkuvuutta halutaan edistää EU:n lähialueilla työvoiman saannin helpottamiseksi, toisaalta taas halutaan lisätä kontrollia erityisesti EU:n ulkorajoilla, jotta niin sanottujen ei-toivottujen muuttajien määrä pysyisi hallinnassa. (Henriksson 2000, 8-9.)

1990-luvun kuluessa siirtolaisuus on vaikuttanut Euroopassa asenteiden koventumisena. Maahanmuuttajien ongelmat yhteiskuntaan integroitumisessa, työmahdollisuuksien heikentymien ja kasvanut riippuvuus sosiaaliavusta ovat lisänneet sekä maahanmuuttoon liitettyjä ongelmia että sen kustannuksia. Maahanmuutto ja siihen liittyviä ongelmat ovat olleet äärioikeiston poliittisella listalla Länsi-Euroopan maissa. Äärioikeisto on nauttinut pysyvää kannatusta aina 1960-luvulta lähtien. Äärioikeistoryhmille on ollut ominaista siirtolaisvastainen, rasistinen ja muukalaisvihamielinen populismi-ideologia. Suomessa oikeistopopulismi ei ole saavuttanut suosiota laajemmassa mittakaavassa, mutta 1990-luvun alun taloudellisen lama vaikutti arvojen koventumiseen myös Suomessa. (Henriksson, 54–55.)

Maahanmuutto vaikuttaa myös Suomeen. Kuten Euroopassa yleisesti, myös Suomeen saapuu enemmän ihmisiä kuin maasta lähtee. Eurooppalaiseen sekä yleismaailmalliseen tasoon verrattuna Suomeen suuntautunut muuttoliike on kuitenkin pientä verrattuna eurooppalaiseen ja yleismaailmalliseen tasoon. Toisaalta Suomi eroaa Euroopan kehityksestä siinä mielessä, että maahanmuutto on lisääntynyt lähinnä kiintiöpakolaisuuden ja turvapaikkahakemusten seurauksena. (Henriksson 2000, 20.) Vuoden 2008 lopussa Suomessa asui ulkomaiden kansalaisia 143 000 henkilöä, mikä on 2,7 prosenttia väestöstä. Suurimpia ulkomaalaisryhmiä Suomessa olivat Venäjän (26 000 henkeä), Viron (20 000

henkeä), Ruotsin (8 000 henkeä) ja Somalian (5 000 henkeä) kansalaiset. (Tilastokeskus 2009)

Kolmasosa Suomen ulkomaalaisväestöstä on lähtöisin entisen Neuvostoliiton alueelta. Suurella todennäköisyydellä myös tulevaisuudessa suuri osa maahanmuuttajista tulee lähialueilta. Tätä selittää muun muassa Suomen huomattavasti korkeampi elintaso Venäjään verrattuna. (Koskinen yms. 2007, 265.)

Suomessa vuoden 1989 jälkeen tapahtunut turvapaikanhakijoiden määrän nopea kasvu ei liity ainoastaan Suomen löytymiseen turvapaikanhakumaana, vaan myös Itä-Euroopan taloudellisten ja poliittisten ongelmien kasvuun ja vapaampaan liikkumisoikeuteen. (Domander 1992, 25.) Myös Suomessa maahanmuutosta on tullut poliittinen kysymys, josta vallitsee väestön keskuudessa erilaisia mielipiteitä. Kysymykset maahanmuuton perusteista, sekä poliittisista ja sosiaalisista oikeuksista, ovat luoneet jännitteen yhteiskunnan sisäisen solidaarisuuden ja sen ulkopuolisuuden välillä. (Alasuutari 1999, 45.)

Maahanmuuttokysymykset ovat vaikeita ja tunteita herättäviä. Tästä esimerkkinä on Suomen ulkomaalaislainsäädäntö, jota on uudistettu viimeisten vuosikymmenien aikana säännöllisin väliajoin kansainvälisten velvoitteiden perusteella. Prosessia voidaan kuvata pitkäksi ja kitkaiseksi, ja eri eturyhmien intressit ovat olleet ristiriidassa ja törmäyskursilla. Perinteisesti Suomessa maahanmuuttopolitiikalla ei ole kerätty ääniä, joka selittää sen, miksi poliitikot ovat olleet haluttomia ottamaan vastuuta uudistuksesta. Kuitenkin aktiivisen maahanmuuttopolitiikan teema on esillä aikaisempaa useammin kansallisessa ja kansainvälisessä keskustelussa. Yhä useammin nousee esiin aiempaa aktiivisemmän maahanmuuttopolitiikan tarve. Syy tähän on väestön vanhentuminen ja työvoiman saataavuuden väheneminen kaikissa teollisuusmaissa. (Forsander, Raunio, Salmenhaara & Helander 2004, 96–97.) Epävarman taloustilanteen ja maahanmuuton poliittisen arkaluonteisuuden vuoksi työvoimaa kasvattavaa aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa on mahdoton toteuttaa, ellei hallituspuolueiden sisällä vallitse tästä selvää poliittista tahtoa (Henriksson 2000, 64).

Negatiivisuutta korostava näkökulma on saanut rinnalleen puheen aktiivisesta maahanmuuttopolitiikasta, sen katsotaan näyttölevän ratkaisevaa roolia Suomen tulevaisuutta kehitettäessä. Olavi Koivukangas kirjoittaa:

”Suomi on perinteisesti kulkenut iltajunassa maahanmuuttokysymyksissä. Mutta nopeasti harmaantuvalla pienellä kansalla ei liene muita vaihtoehtoja, kun syntyvyyskin on vähäistä, kuin osallistua globaaliin kilpailuun osaajista ja tekijöistä, erityisesti palveluammateissa. Väestön vanheneminen tulee olemaan keskeinen sosiaalipoliittinen ilmiö niin Suomessa kuin koko EU:ssa. Suomalaisen yhteiskunnan olisi aika valmistautua työperäiseen ja aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan sekä asenteissa että käytännön toimin. Hyvä aloitus olisi työlupien käsittelyn nopeuttaminen ja byrokratian vähentäminen.” (Koivukangas 2003, 3.)

1.2 Maahanmuuttopolitiikan käsite

Pasi Saukkonen määrittelee maahanmuuttopolitiikan koskemaan niitä poliittisia käytäntöjä, jotka liittyvät valtion rajojen kontrollointiin ja muuhun maahan suuntautuvan muuttoliikkeen sääntelyyn. Maahanmuuttajapolitiikalla taas tarkoitetaan toimia, joiden kohteena ovat maassa pysyvästi tai suhteellisen pitkäaikaisesti oleskelevat ulkomaalaisiin. (Saukkonen 2007, 206.) Maantieteellisten rajojen valvonnan ja hallinnollisten toimien rinnalla maahanmuuttopolitiikkaan kuuluvat myös aatteet, käsitteet ja retoriikka. (Henriksson 2000, 8.)

Maahanmuuttopolitiikka on myös osa valtion talous- ja globalisaatiopolitiikkaa. Maahanmuuttopolitiikka on siten muutakin kuin hallinnointia. Maahanmuuttopolitiikassa on kyse myös ideologiasta. Tämä ideologia peilautuu maan asenteissa ulkomaalaisiin ja maahanmuuttoon. Kysymys on myös siitä, miten nämä asenteet näkyvät konkreettisessa toiminnassa. (Forsander ym. 2004, 73–74.)

Maaria Ylängön mukaan kaikilla valtioilla on omintakeinen, vaikkakin jossain määrin tiedostamaton käsitys siitä, kuinka ulkomaalaisiin tulisi suhtautua. Vaikka historia ja muuttoliike ovat vaikuttaneet erilaisiin ajattelutapoihin, käsityksissä on pysyvyyttä ja tunnistettavuutta. Siksi maahanmuuttopoliittinen ideologia ei ole valtioiden täysin vapaasti valittavissa. Poliitiikan taustalla on aina valtion historiallinen menneisyys ja sukupolvelta toiselle siirtyvä arvomaailma. Nämä vaikuttavat maahanmuuttajiin kohdistuviin asenteisiin. Esimerkkinä voidaan käyttää ranskalaista ja brittiläistä siirtomaapolitiikkaa ja

tarkastella kielen asemaa valtioiden politiikassa. Kun brittien siirtomaissa englannin lisäksi hyväksyttiin myös paikallisia kieliä, ranskalaiset käyttivät ainoastaan ranskaa johtamisissaan maissa. Toinen esimerkki on integroitumisesta. Briteille oli ominaista pysytellä kaukana paikallisista asukkaista, sen sijaan ranskalainen elitistinen järjestelmä otti joukkoonsa myös jonkin verran paikallisia asukkaita ja nuorille tarjottiin tilaisuus opiskella Pariisissa. Siksi heille muodostuivat erittäin läheiset suhteet sekä Ranskaan että sen hallitsijoihin. (Ylänkö 1997, 32, 43–44.)

Domanderin mukaan jokaisella valtiolla on oma maahanmuuttopolitiikkansa. Poliitikka voi olla joko tarkasti määriteltyä tai sitten vain käytännön toimissa ilmenevää. Maahanmuuttoa voidaan säädellä asettamalla rajoituksia maahanpääsulle esimerkiksi siirtolaisten taitojen, terveyden, ammatin, poliittisen taustan, siveellisyyden, kansalaisuuden tai perhesuhteiden perusteella. Kanadan ja Australian maahanmuuttopolitiikka on tunnettu pisteytysjärjestelmästä, jossa maahanmuuttajat pisteytetään muun muassa koulutuksen, iän ja ammatin perusteella. Korkeat pisteet saaneet siirtolaiset saavat muuttaa maahan. (Domander 1992, 28.)

1990-luvulle asti Suomessa ei ollut virallisesti määriteltyä maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaa, vaan se muotoutui lainsäädännön, ministeriöiden ohjeiden ja viranomaisten tekemien päätösten pohjalta. Selkeitä pitkän tähtäimen päätöksiä ja poliittisia kannanmäärittelyjä ei tehty, vaan toiminta oli hajanaista ja vailla selkeitä linjoja. (Komiteanmietintö 1997, 61.)

Rajojen valvonta ja oikeus päättää maahanmuuton edellytyksistä kuuluvat suvereenin valtion tunnusmerkkeihin. Kontrollioimaton maahanmuutto ei siten ole ainoastaan sosiaalinen, taloudellinen tai poliittinen ongelma, vaan se kyseenalaistaa myös valtion kyvyn toimia suvereenisti kansainvälisessä järjestelmässä. (Saukkonen 2007, 206.) Kansainvälisten muuttoliikkeiden kehitys liittyykin olennaisesti kysymykseen kansallisvaltion tulevaisuudesta ja erityisesti kansalaisuudesta (Henriksson 2000, 8).

Euroopassa vallitseva maahanmuuttopoliittinen kehitys on ollut kaksisuuntaista. Yhä useammat maat Länsi-Euroopassa ovat alkaneet tiukentaa tuntuvasti maahanmuuttopolitiikkaansa. Tämä koskee etenkin ei-toivottuja tulijoita, kuten turvapaikanhakijoita ja kouluttamattomia ihmisiä. Toisaalta tieto eurooppalaisen ja oman maan väestönkehityksestä

on vaikuttanut käsityksiin 'osaajien' merkityksestä kansalliselle kilpailukyvyille ja tuottavuudelle. Tämä näkyy useiden valtioiden aktiivisena korkeasti koulutettujen ihmisten rekrytointina Aasian maista, kuten Kiinasta tai Intiasta. Siten maahanmuuttopolitiikan kaksi aspektia, toivotun maahanmuuton edistäminen ja ei-toivotun maahanmuuton kontrollointi, ovat eriytymässä yhä selkeämmin toisistaan. (Saukkonen 2007, 121.)

1.3 Monikulttuurinen yhteiskunta ja integraatio

Monikulttuurisuudella viitataan eri kulttuurien tasaveroiseen yhteiseloön (Ikäläinen 2003, 9). Suomessa monikulttuurisuudella on viitattu 'useisiin kulttuureihin' kuvaamaan tilannetta, jossa on rinnakkain lukuisia kulttuurisesti, kielellisesti ja etnisesti erilaisia ryhmiä. Monikulttuurisuus pitää sisällään myös ne poliittiset ohjelmat, joiden tavoitteena on huomioida eri kulttuurien tarpeet ja taata näille oikeuksia sekä tasa-arvon nimessä että konfliktien estämisen tarkoituksessa. Huomionarvoista on, että monikulttuuristumista ei tapahdu maailman mittakaavassa, vaan traditionaalisten kulttuurien määrä on päinvastoin vähenemässä. Sitä vastoin erilaisten kulttuurien läsnäolo länsimaissa on lisääntynyt kansainvälisen liikkuvuuden seurauksena. (Ylänkö 2000, 49–50,)

Monikulturismissa ideaalina on kulttuurinen monimuotoisuus. Moraalisia periaatteita ja yhteiskunnallisia laitoksia voidaan organisoida monin tavoin, mutta niitä ei voida asettaa arvoasteikolle suhteessa toisiinsa. Yhdysvalloissa, Kanadassa, Hollannissa, Saksassa ja Skandinaviassa monikulttuurinen ajattelutapa näkyy lainsäädännössä. Ranska eroaa tässä suhteessa, eikä monikulturismi ole siellä saanut kannatusta. Sitä vastoin maahanmuuttajia vaaditaan ranskalaistumaan. (Sihvola 2004, 230–231.)

Vähemmistökulttuuri voi yhdistyä valtakulttuuriin kahdella tavalla, joko integraation tai assimilaation kautta. Integraation lähtökohtana on erilaisten ryhmien rinnakkaiselo. Maahanmuuttajat tulevat osaksi yhteiskuntaa, kuitenkin säilyttäen oman kielensä ja kulttuurinsa. Integraatiopolitiikan tavoitteena on kielen ja kulttuurin tukeminen, jotka nähdään yhteiskunnan rikastuttajina. Integraation vastakohtaa edustaa segregatio, jolla viitataan eristymiseen, ja sen seurauksena tapahtuvaan syrjäytymiseen yhteiskunnasta. Assimiloi-vassa politiikassa sitä vastoin ajatuksena on vähemmistön sulautuminen valtakulttuuriin.

Tämä voi tapahtua ilman konflikteja. Vähemmistökulttuurien valtakulttuuriin mukautumisen seurauksena kulttuuristen rajojen ajatellaan häviävän vähitellen. (Forsander 2001, 34–43; Lepola 2000, 203–210.) Ylänkö toteaa, että käytännössä erilaiset maahanmuuttopoliittiset valinnat ja ajattelumallit eroavat sen mukaan, miten menestyneen integraation tulkitaan ilmentävän laajemmin valtion ideologiaa. (Ylänkö 1997, 38.)

Ihannetta monikulttuurisesta, integraation perustuvasta yhteiskunnasta on kritisoitu. Sinikka Ikäläinen näkee monikulttuurisuusideologian mukaisessa integraatiossa ristiriidan, koska sen tavoitteena on yhdistää tasa-arvoa painottava universalistinen näkökulma ja vähemmistöjen kulttuurista erilaisuutta painottava pluralistinen näkökulman toisiinsa. Maahanmuuttajan edellytetään paradoksaalisesti samanaikaisesti sekä sopeutuvan että säilyttävän oman kulttuurinsa. Toisaalta maahanmuuttajia halutaan kohdella tasa-arvon nimissä samoin kuin valtaväestölle, mutta samalla painotetaan heidän oikeuttaan omaan erityiseen kulttuuriin (Ikäläinen 2003, 27.)

Monikulttuurisuusideologiaa on kritisoitu myös yhteiskunnallisten valtasuhteiden huomiotta jättämisestä. Haluk Soydanin mukaan monikulttuurisuutta painottavassa ajattelussa erilaisten, toisistaan erottuvien ryhmien oikeutta yhteiseloon oikeutetaan kulttuurirelativistisilla ja kulttuuripluralistisilla argumenteilla. Valtaa pitävä kulttuuri suvaitsee kuitenkin muita kulttuureja vain määrättyyn rajaan asti. Rajoja joudutaan määrittelemään esimerkiksi tyttöjen ympärileikkauksen kohdalla. Etnisten vähemmistöjen suhteiden tarkastelussa tulee ottaa huomioon se, että ne ovat valtasuhteita. Monikulttuurisen ideologian toimivuus edellyttää tilannetta, jossa kaikilla etnisillä ryhmillä on sama määrä valtaa. (ks. Ikäläinen 2003, 28.)

Avoimesti monikulttuurisuutta vastustavien äärioikeistolaisten puolueiden suosio on kasvanut 1990-luvulta alkaen. Puolueet näkevät monikulttuurisuuden valtaeliitin omaksumana edistysideologiana, joka ei piittaa kantaväestöstä, eikä sen eduista. Puolueet tukevat siirtolaisten määrän vähentämistä ja karsintaa. (Ylänkö 2000, 55.)

Ernst Hillebrandin mukaan Länsieurooppalaiset yhteiskunnat ovat kohtaamassa suuren sosiaalisen ja poliittisen haasteen, joka muodostuu vanhojen ja uusien maahanmuuttajien integroimisesta yhteiskuntaan. Integraation haaste näkyy jo useissa eurooppalaisissa valtioissa. Esimerkkejä näistä ovat vuoden 2005 mellakat Ranskan lähiöissä, korkeat työt-

tömyysluvut Saksassa ja epätasaiset koulutustulokset tiettyjen maahanmuuttajaryhmien kohdalla. Esimerkit kertovat ennen kaikkea integraation epäonnistumisesta. (Hillebrand.)

Magdaleena Jaakkolan mukaan useat kansainväliset tutkimukset osoittavat, että sosio-ekonomiset uhkakuvat, kuten esimerkiksi työpaikkojen, sosiaalietujen ja asuntojen menettämiseen liittyvät pelot, selittävät merkittävästi maahanmuuttajiin kohdistuvia asenteita. Esimerkiksi Suomessa laman aikana suomalaiset kokivat paljon enemmän sosioekonomista uhkaa kuin ennen lamaa tai sen jälkeen. (Jaakkola 1999, 65–66.)

Alessandra Buonfinon mukaan politiikan kyvyttömyys käsitellä julkista pelkoa maahanmuuton ja integraation ympärillä johtuu kulttuurin lisääntyneestä merkityksestä modernissa politiikassa. Poliittikkaa ei enää käydä perinteisten sosialismin ja kapitalismin ympärillä, vaan niiden tilalle on tullut kulttuuri, jonka merkitys saattaa olla suurempi kuin taloudellisten huolien. Englannissa esimerkiksi mielipidetutkimukset osoittavat, että poliittista keskustelua ei enää käydä vasemmisto-oikeisto akselilla julkisuudessa, vaan kahden kulttuurisen poolin välillä. Nämä kaksi voidaan nimetä eristyneisyyden ja liberalismien pooliksi. Tänä päivänä poliittisen puolueen kannat maahanmuuttoon, rikollisuuteen ja EU:n laajentumiseen merkitsevät aika ajoin enemmän kuin esimerkiksi verotus tai tulojen jako. (Buonfino 2007.)

2 Tutkimuksen tavoitteet ja lähtökohdat

Tämä luku jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäisessä osassa käyn läpi tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenteen. Luvun toisessa osassa esittelen sosiaalisen konstruktionismin teorian, joka toimii tutkimuksen teoreettisena viitekehysenä. Kolmannessa osassa pohdin puolueen merkitystä eduskunnan keskusteluissa ja tarkastelen poliittisen puheen erityispiirteitä.

2.1 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rakenne

Max Weber toteaa esseessään *Politiikka kutsumuksena* (1964) että politiikkaa tosiasiallisesti johdetaan pitkälti julkisuudessa puhutun ja kirjoitetun sanan keinoin (ks. Pekonen 1991, 46). Tämä tutkimus tarkastelee politiikkaa puheen ja todellisuuden määrittelyn näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena ovat eduskunnassa pidetyt maahanmuuttopolitiikkaan liittyvät puheenvuorot ja niiden sisältö. Analyysin kohteena ovat puheenvuorojen sisältämät merkitykset maahanmuuttopolitiikasta. Tarkoituksena on selvittää, millaisiin puhetapoihin eduskunta maahanmuuttopolitiittisissa keskusteluissa nojaa, ja minkälaisia käsityksiä nämä puhetavat tuottavat ja ylläpitävät. Puhetapoja voidaan käsitteellistää näkökulmina maahanmuuttopolitiikkaan, jotka perustuvat tiettyihin lähtökohtiin ja arvoihin, joista käsin argumentointi tapahtuu. Tutkimuksen kohteena ovat myös maahanmuuttajien asemointi keskusteluissa. Minkälaiset positiot ja roolit ovat maahanmuuttajille mahdollisia? Miten näitä perustellaan ja rakennetaan keskusteluissa? Maahanmuuttajien kuvauksien analyysillä tutkimus pyrkii vastaamaan näihin kysymyksiin ja valaisemaan maahanmuuttajien ja suomalaisen yhteiskunnan välistä suhdetta. Kolmanneksi pyrin selvittämään sitä, millaisia vaikutuksia puhetavoilla sekä maahanmuuttajien asemoinnilla voi olla käytännön todellisuuden ja politiikan kannalta. Millaiset näkemykset maahanmuuttopolitiikasta vaikuttavat puhetapojen taustalla ja millaisia käytännön vaikutuksia näillä voidaan olettaa olevan. On syytä korostaa, että tutkimuksen aiheena on nimenomaan maahanmuuttopolitiikka, ei suhtautuminen maahanmuuttoon yleisesti. Maahanmuuttopolitiittisten puhetapojen erittelyllä ja tulkinnalla voidaan lisätä tietoa sekä Suomen maahanmuuttopolitiittisesta

ilmastosta eduskunnassa että niistä lähtökohdista, joiden perustalle politiikkaa rakennetaan. Tutkimuskysymykset määrittyvät seuraavasti:

1) Millaisiin puhetapoihin eduskunta maahanmuuttopoliittisessa keskusteluissa nojaa ja minkälaisia merkityksiä maahanmuuttopolitiikkaan liitetään eduskunnassa.

2) Miten maahanmuuttajat kuvataan ja asemoidaan keskusteluissa? Tutkimus tarkastelee eduskunnan yhtenä tapahtumapaikkana, jossa määritellään suomalaisen yhteiskunnan ja maahanmuuttajien välistä suhdetta. Määrittelyn tuloksena määrittyvät ne positiot ja roolit, jotka ovat mahdollisia maahanmuuttajille suomalaisessa yhteiskunnassa.

3) Millaisia seurauksia puhetavoilla ja maahanmuuttajien asemoinnilla voidaan olettaa olevan käytännön todellisuuden ja maahanmuuttopolitiikan kannalta? Tutkimus pyrkii selvittämään, minkälaista maahanmuuttopolitiikkaa puhetavat mahdollisesti oikeuttavat, ja mitä se tarkoittaa maahanmuuttajan kannalta.

Sosiologista tutkimusta arvioidaan usein sen yhteiskunnallisen relevanssin mukaan. Ilkka Arminen (2005) artikkelissaan ”*Sosiologian yhteiskunnallisesta relevanssista*” kyseenalaistaa yhteiskunnallisen relevanssin käsitteen epämääräisenä ja alttiina väärinkäytölle. Arminen mukaan yhteiskunnallisesta relevanssista puhuttaessa voidaan kysyä, minkälaisesta ja kenen tulkitsemasta relevanssista on lopulta kysymys. Se, miten yhteiskunnallinen relevanssi määritellään, voi aiheuttaa seurauksia niin yhteiskunnan kuin tieteenkin kehitykselle. (Arminen 2005.)

Max Weberille on tärkeää, ettei yhteiskuntatieteellinen tutkimus muodostu julistukseksi. Tähän hän liittää arvovapauden käsitteen. Weberin mukaan tutkimuksen ongelmanasettelun ja käytettyjen metodien avulla on tuotettava tuloksia, jotka ovat siinä mielessä objektiivisiä, että ne ovat toistettavissa samasta tutkimusasetelmasta. Tutkimusongelmien määrittymisellä arvorelevantisti suhteessa taustakulttuurin arvoihin, Weber tarkoittaa tutkittavien asioiden liittymistä jollain tavalla taustakulttuurissa arvokkaiksi ja tärkeiksi koettuihin asioihin. (ks Heiskala 2000, 211.)

Tässä omaksutun näkemyksen mukaan yhteiskunnallinen relevanssi määrittyy ensisijaisesti tutkijan omaksumista lähtökohdista, jotka asettuvat lopulta laajan yleisön arvioitaviksi. Siksi tutkijalle jää vastuu oman tutkimuksensa yhteiskunnallisen relevanssin toteu-

tumisesta. Tässä tutkimuksessa maahanmuuttopolitiikka liittyy valtioiden rajoihin ja ihmisten välisiin suhteisiin, joiden aikaisemman merkityksen kasvava maahanmuutto on haastanut. Tämä tekee maahanmuuttopolitiikasta mielenkiintoisen tutkimuksen kohteen. Näkemykseni mukaan maahanmuuttopolitiikassa ei ole enää ainoastaan kysymys maahanmuuton säätelystä, vaan kasvavassa määrin yhteiskunnallisen jäsenyyden ja tasa-arvon käsitteen uudelleen määrittelystä. Siten maahanmuuttopoliittisen keskustelun tutkimus on tutkimusta yhteiskunnallisen muutoksen luonteesta ja sen merkityksestä sosiaaliselle järjestelmälle.

Tutkimus etenee siten, että seuraavassa alaluvussa esittelen tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen eli sosiaalisen konstruktionismin. Tämän jälkeen tarkastelen poliittisen puheen ja puolueen merkitystä eduskunnan keskusteluissa. Luku kolme avaa näkökulmia Suomen maahanmuuttopolitiikan ympäristöön ja käsitteisiin. Luvussa käsitellään Suomen maahanmuuttopoliittista historiaa, Euroopan Unionin merkitystä Suomen maahanmuuttopolitiikalle ja väestörakenteellista haastetta, joka koskettaa koko Eurooppaa. Näkemykseni mukaan nämä kolme vaikuttavat suomalaisen maahanmuuttopolitiikkaan asettamalla sille haasteita ja muotoilemalla niitä lähtökohtia, joista käsin maahanmuuttopolitiikkaa tarkastellaan. Luvussa neljä esittelen tutkimuksen aineiston ja valitsemani tutkimusmetodin. Luku pyrkii valottamaan eduskunnan olemusta instituutiona ja sen erityispiirteitä tutkimuskohteena. Luvussa esittelen myös diskurssianalyysin perusteet ja omat tutkimukselliset valintani. Aineiston analyysin olen jakanut kahteen erilliseen lukuun. Luku viisi on analyysin pääluku, jossa esittelen aineistosta löytämäni maahanmuuttopolitiikkaa merkityksellistävät diskurssit. Luvussa kuusi tarkastelen diskursseja puoluepoliittisesta näkökulmasta. Tässä luvussa esittelen aineistosta muodostamani taulukot, jotka havainnollistavat diskurssien jakautumista kasedustajien puheenvuoroissa. Tarkoituksena on tarkastella aineistoa kokonaisuudessa ja puolueen merkitystä keskusteluissa. Luvun lopuksi teen johtopäätökset puolueen ja maahanmuuttopolitiikan välisestä suhteesta sekä vertaan omaa tutkimustani aiempiin maahanmuuttopoliittisesta keskusteluista tehtyihin tutkimuksiin. Luvussa seitsemän pohdin tutkimuksen keskeisiä tuloksia ja niiden merkitystä maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa.

2.2 Sosiaalinen konstruktionismi

”If we are to build together a more viable future then we must be prepared to doubt everything we have accepted as real, true, right, necessary or essential.” (Gergen 1999, 50.)

Koska tutkimuksen kohteena ovat eduskunnan täysistunnossa pidetyt puheenvuorot, on kielen analyttinen tarkastelu tutkimuksen keskiössä. Siksi sosiaalisen konstruktionismin teoria, jonka lähtökohtana on konstruktionistinen näkemys kielestä merkitysten tuottajana ja ylläpitäjänä, on tarkoituksenmukainen tutkimuksen tavoitteiden kannalta. Pertti Alasuutarin mukaan sosiaalinen konstruktionismi korostaa ihmisten keskinäistä vuorovaikutusta merkitysten tuottamisessa. Yhteiskunnallinen todellisuus muodostuu ennen kaikkea toimijoiden kautta. (Alasuutari 1994, 51) Kielen tarkoituksena ei ole ainoastaan maailman kuvaaminen, vaan myös tulkintojen ja merkitysten tuottaminen (esim. Berger & Luckmann 1994). Toimintaa ovat myös todellisuudessa esitetyt puheenvuorot. Esimerkkinä voidaan pitää institutionaalista muutosta, jota useimmiten edeltää sitä koskeva julkinen keskustelu. Erilaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot pitävät yllä ja tuottavat uusia kulttuurisesti mahdollisia tapoja keskustella erilaisista asioista. (Alasuutari ja Ruuska 1999, 29) Peter Bergerin ja Thomas Luckmanin mukaan olennaista on että ihmiset tuottavat yhteiskunnallisen järjestyksen ja että kilpailulla todellisuuden määritelmistä on yhteiskunnallinen perusta. (Berger & Luckmann 1994, 64, 137.)

Risto Heiskalan mukaan konstruktionismin käsitettä voidaan pitää vakiintuneena yleisnimityksenä niille ihmistieteellisille lähestymistavoille, jotka jakavat ajatuksen yhteiskunnallisesta todellisuudesta, joka on riippuvainen inhimillisissä käytännöissä syntyvistä kulttuurisista konstruktioista. Näkökulman mukaan ihmiset tuottavat yhteiskunnallisen todellisuuden, ja ainoastaan ne yhteiskunnalliset erottelut ja instituutiot voivat säilyä, jotka tuotetaan yhä uudelleen yhteiskunnallisissa käytännöissä. (Heiskala 2000, 197.)

Kielen tärkeyttä ei voida aliarvioida, kun sen merkitystä pohditaan yhteisön kannalta. Berger ja Luckmann kuvaavat sitä seuraavasti. ”Kieli objektivoi yhteiset kokemukset ja tekee niistä ymmärrettäviä jokaiselle kieliyhteisöön kuuluvalla, jolloin se muodostaa sekä kollektiivisen että tietovarannon perustan että välineen. Lisäksi kieli tarjoaa keinon yhä uusien kokemusten objektivointiin ja niiden sisällyttämiseen vallitsevaan tietovaran-

toon. Se on tärkein yhteisön perinteessä objektivoituneita kerrostumia välittävä järjestelmä.” (Berger & Luckmann 1994, 81–82.)

Vivien Burr luettelee neljä sosiaalisen konstruktionismin perusolettamusta. Sosiaalisen konstruktionismin positiota ei voi kuvata yhdellä piirteellä, vaan sen mukaisiksi voidaan sisällyttää tutkimuksia, jotka ottavat lähtökohdakseen jonkin näistä perusolettamuksesta. Ensimmäinen olettaus asettuu vastakkain positivismin empirismin todellisuutta koskevien lähtökohtien kanssa, joiden mukaan havainnoilla voidaan selvittää maailman olemus. Sosiaalinen konstruktionismi ottaa kriittisen näkökulman itsestään selvinä pidettyihin käsityksiin maailmasta sekä itsestämme. Todellisuutta ei siis voida päätellä siitä miltä se näyttää, eikä luonnollisten kategorioiden takana välttämättä ole todellisia luokituksia. (Burr 2003, 2-3.)

Toinen sosiaalisen konstruktionismin perusolettamus liittyy käsitteiden, kategorioiden ja maailmankäsitysten historialliseen ja kulttuuriseen erityisyyteen. Ne ovat erilaisia, ajasta, paikasta ja kulttuurista riippuen. Vastakkaisia käsityksiä maailmasta pidetään kulttuurin ja historian tuotteina, jotka ovat ajankohtansa sosiaalisten ja taloudellisten järjestysten muovaamia. Erilaiset käsitykset maailmasta ovat kulttuurisesti ja historiallisesti suhteellisia, eikä niitä siksi voida asettaa paremmuusjärjestykseen. (Burr 2003, 3-4.)

Kolmas olettaus korostaa ihmisten vuorovaikutusta käsitysten ja tiedon rakentumisessa. Käsityksiä ei siis johdeta todellisesta maailmasta itsestään. Tämän vuoksi sosiaalinen konstruktionismi on erityisen kiinnostunut vuorovaikutuksesta ja kielestä ymmärryksemme rakentajana. Esimerkiksi käsitystämme totuudesta voidaan pitää senhetkisenä yleisesti jaettuna ymmärryksenä maailmasta. (Burr 2003, 4-5.)

Neljännän olettamuksen mukaan sosiaalisen toiminnan mallit ovat seurausta erilaisista käsityksistä maailmasta eli tiedosta. Erilaiset konstruktiot maailmasta sekä ylläpitävät että poissulkevat toisia sosiaalisen toiminnan muotoja. Tiedossa on siis kysymys valtasuhteista, jotka määrittävät ihmisille avautuvien mahdollisuuksien luonnetta. (Burr 2003, 5.)

Myös Kenneth Gergen on esittänyt näkemyksensä sosiaalisen konstruktionismin työoletuksista. Ensinnäkin maailmaa koskevat käsitykset eivät ole lähtöisin todellisuudesta, vaan asioiden käsitteellistäminen voi tapahtua rajoittamattomalla määrällä kuvauksia.

Toiseksi kuvausten ja esittämisen mallit ovat peräisin ihmisten välisistä suhteista. Kolmanneksi kielenkäyttö vaikuttaa tulevaisuuteen. Neljänneksi käsitysten ymmärtäminen on merkityksellistä tulevaisuutemme kannalta. (Gergen 1999, 47–50.)

Oman tutkimukseni lähtökohtana on Kirsi Juhilan määrittelemä ontologinen konstruktio-nismi, jossa tekstien ja puheen ulkopuolella oletetaan olevan ei-diskursiivisia maailmoja, kuten instituutioita tai mielen ja ruumiin maailmoja. Siitä huolimatta että tutkimuksen ensiarvoinen kohde on kieli, niin sitä ei täysin palauteta siihen. Yksittäisten puhetilanteiden tai tekstien rajat on mahdollista ylittää rinnastamalla aineistosta konstruoituvia sisältöjä laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin, kuten ihmismieleen, kokemuksiin tai ruumiillisuuteen. (Juhila 1999, 162–163).

2.3 Poliittinen puhe ja puolueet

Kyösti Pekosen mukaan yksi modernin parlamentaarisen politiikan tärkeä osa on kamppailu symbolisesta vallasta eli siitä, kenen kielellä, sanoilla, termeillä ja symbolisilla ilmauksilla tilanne ja todellisuus kulloinkin määritellään. (Pekonen 1991, 46.)

Analysoitaessa poliittista puhetta, on otettava huomioon, että poliittisella puheella on omat reunaehdonsa. Omassa aineistossani puhe tulee sellaisesta institutionaalisesta positioista, johon pääsy on tiukasti rajoitettu. Kuka tahansa ei voi käyttää puheenvuoroja eduskunnan täysistuntokeskustelussa. (vrt. Jokinen 1993, 190.) Instituutioille on ominaista, että ne säätelevät inhimillistä käyttäytymistä asettamalla sille ennakolta määriteltyjä käyttäytymismalleja, kanavoiden sen tiettyyn suuntaan erotuksena lukuisista muista teoreettisesti mahdollisista suunnista. Kaikki instituutioistunut käyttäytyminen on sidoksissa myös rooleihin. Näin ollen roolit kontrolloivat käyttäytymistä instituutioistumisen rinnalla. (Berger & Luckmann 1994, 67, 88.)

Poliittinen puhe on politiikan tekemistä. Samoin kuin kielen käyttö on toimintaa, poliitikkojen kielen käyttö on politiikan tekoa. Poliitikassa kielen tasolla käytävillä 'kamppailuilla' saattaa olla huomattaviakin yhteiskunnallisia vaikutuksia. Erilaiset asioiden ja päätösten rationalisointi- ja legitimointitavat voivat olla oikeuttamassa ja vakiinnuttamassa

varsin epätyytyttäviäkin asiantiloja joidenkin ihmisryhmien kannalta. (Jokinen 1993, 189.)

Poliittinen retoriikka perustuu pitkälti nimeämiseen, luokitteluun, symboliseen kielen käyttöön ja erilaisiin binäärisiin oppositioasetelmiin. Nämä tavat ovat tyypillisiä kaikelle kielenkäytölle, erona on vain se, että poliittinen nimeäminen voi saavuttaa lain aseman yhteisön keskuudessa. (Pekonen 1993, 10–12.)

Puolue

Jaakko Nousiainen (1998, 31) määrittelee puolueet ”ensisijaisesti yhteiskunnan taloudellisen-sosiaaliseen rakenteeseen kiinnittyviksi hyvin organisoiduiksi joukkojärjestöiksi, jotka pyrkivät saamaan – kansanvaltaisissa oloissa ennen muuta omin ehdokkain vaaleihin osallistumalla – hallitusvallan johtajilleen voidakseen siten myöntää aineellisia etuja jäsenilleen ja kannattajilleen ja edistää aatteellisia pyrkimyksiään yhteiskunnassa”. Liike-elämän kieleen muotoiltuna puoluejärjestö markkinoi kansalaisille politiikkaa, jota puoluejohtajat tuottavat eduskunnassa ja hallituksessa sekä kunnallisissa hallintoelimissä (Nousiainen 1998, 59).

Suomen itsenäisyyden ajoista asti ajatus puolueiden asemasta yhteiskuntakentän ensiarvoisina organisaattoreina ja poliittisina toimijoina valtiollisessa menettelyssä on ollut hyväksytty. Yleisissä ja eduskunnan sisäisissä vaaleissa käytettävä suhteellinen vaalitapa perustuu puolueiden olemassaololle. Puolueiden asemasta kertoo myös täysistuntokäytännöt. Eduskunnan täysistuntosalissa kansanedustajat istuvat puolueyhmittäin ja jo pitkään ovat merkittävimmät täysistuntokäsittelyt alkaneet muodollisilla ryhmäpuheenvuoroilla. (Nousiainen 1998, 47). Puolueiden ideoima politiikka on aikaisempaa määrätietoisempaa ja sitä tehdään hyvin suunnitelmallisesti. Poliitiikka pyrkii myös laaja-alaisuuteen, joka yhteen sovittaa järjestöjohdon, ammatillisten asiantuntijoiden, julkisen hallinnon vaikuttajien ja parlamentaaristen päätöksentekijöiden toimintoja. (Nousiainen 1998, 69–70.)

Periaatteen tasolla voisi kansanvaltaisen järjestelmän ajatella edellyttävän, että kansanedustajat toimivat itsenäisesti ja riippumattomana puoluejärjestön ohjauksesta. Näin ei todellisuudessa kuitenkaan ole ja eduskuntaryhmä ja puolueorganisaatio ovat monin si-

tein kiinnittyneet toisiinsa. Kansanedustajat edustavat ensisijaisesti puoluettaan. Eduskuntavaalit ovat ennen kaikkea puolueiden väliset vaalit. Puolueet valitsevat ja perehdyttävät ehdokkaat sekä antavat tukensa heidän kampanjalle. Tämän vuoksi puolueet näkevät luonnolliseksi myös heidän esiintymisensä ohjailun. (Nousiainen 1998, 71.) Puolue ryhmät antavat ohjeet kansanedustajille, ja täysistunnot edustavat ennen kaikkea opposition toimialaa. Eduskunta edustaa ensisijaisesti puolueiden vuorovaikutusareenaa, jonka tapa toimia, aikaansaannokset ja merkitys ylipäänsä on riippuvainen yleisestä puoluerakenteesta ja puoluesuhteista. (Nousiainen 1998, 192–194.)

Eduskuntaryhmät ovat tiiviisti organisoituneita. Järjestystä pidetään yllä viikoittaisilla kokouksilla, joissa käydään keskustelua ryhmän politiikasta ja mielipiteistä yksittäisiin kysymyksiin sekä tehdään ryhmän jäseniä velvoittavia päätöksiä. Kansanedustajan yksilöllistä harkinta- ja päätäntävaltaa rajoitetaan epävirallisilla säännöillä, jotka muodostavat tärkeän osan kansanedustajien normijärjestelmästä. Huomionarvoista on, että ryhmäyhtenäisyyden vaade pätee vain tärkeimmissä poliittisissa ratkaisuisissa, ja osa eduskunnan päivittäiseen työhön liittyvistä asioista on ryhmäkäsittelyn ulkopuolelle. Tällöin kansanedustajat ratkaisuisissaan ottavat ulkopuolisena tekijänä huomioon pääasiallisesti äänestäjiensä oletettavissa olevat reaktiot. (Nousiainen 1998, 172–173.)

Hallituskoalitio ohjaa eduskuntaryhmien käyttäytymistä. Jokapäiväinen parlamentaarinen työ perustuu hallitus/oppositio vastakkainasetteluun. (Nousiainen 1998, 193.) Usean puolueen järjestelmässä puolueet jakautuvat eduskuntavaalien jälkeen kahteen rintamaan. Ensimmäistä edustaa eduskunnan enemmistö, joka miehittää hallituksen. Toista edustaa oppositio, joka arvostelee hallitusta pyrkimyksensä valtasuhteen muuttaminen seuraavissa vaaleissa. Eduskunta voidaankin luonnehtia kilpailevien voimien areenaksi. (Nousiainen 1998, 236.)

Politiikassa on kyse myös mediasta ja siihen vaikuttamisesta. Medialla on tärkeä rooli poliittisessa kamppailussa. Viimeisen vuosisadan aikana tiedotusvälineet ovat vahvistaneet asemaansa poliittisten toimijoiden ja kansalaisten välisessä kanssakäymisessä. Eriyisesti sähköisillä viestimillä on ollut voimakas vaikutus. Puhutaan jopa sähköisestä politiikasta. 1950-luvulta alkaen näihin päiviin saakka televisio on ollut erityisen merkittävä poliittisen viestinnän foorumi. (Aarnio & Isotalus 2000, 6.) Medialla ja politiikalla on myös merkittävä rooli etnisten suhteiden määrittelyssä (van Dijk 1992, 108). Tästä näkö-

kulmasta katsottuna politiikka, media ja puolueet muodostavat merkityssysteemin, joka hyvin pitkälle määrittää yhteiskunnallista keskustelua.

3 Näkökulmia maahanmuuttopolitiikkaan Suomessa

Tässä luvussa käsitellään Suomen maahanmuuttopolitiikan ympäristöä. Tarkastelen maahanmuuttopolitiikkaa ilmiönä, jonka muotoutumiseen Suomessa vaikuttavat kolme tekijää. Nämä ovat: Suomen historia, Euroopan Unioni ja väestörakenteen muutos. Näemykseni mukaan maahanmuuttoliittisessä tutkimuksessa ei näitä näkökulmia voida sivuuttaa, koska ne muodostavat viitekehyksen, jonka puitteissa keskustelua usein käydään.

3.1 Itsenäinen Suomi

Maahanmuuttopolitiikka on osa valtion historiaa, sen väestöä ja taloutta. Suomessa teollistuminen, vaurastuminen sekä poliittinen itsenäistyminen saivat alkunsa myöhemmin kuin muissa Pohjois- ja Keski-Euroopan maissa. Tämä on vaikuttanut olennaisesti maahanmuuttajaväestön määrään ja rakenteeseen. Suomen geopolitiisesta asemasta johtuen, maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin on suhtauduttu kansallisen turvallisuuden kannalta enemmän uhkana kuin tuotannontekijöinä. (Forsander ym. 2004, 93.) Huomionarvoista on myös, että Suomi on ollut etnisesti suhteellisen homogeeninen valtio. (ks. esim. Heikkinen 2004.)

Valtion ulkomaalaispolitiikka kertoo kansallisvaltion identiteetistä ja sen nationalismien olemuksesta. Suomalaisuutta ovat määrittäneet rajanveto suomalaisuuden ja muunmaalaisuuden välillä. Määrittelyssä tärkeää on ollut se, ketkä ovat laskettu suomalaisuuden piiriin kuuluviksi ja ketkä ulkopuolisiksi. Usein ulkopuoliset ovat näyttäytyneet uhkana suomalaisuuden olemassaololle eli kansalliselle koheesiolle. (Lepola 2000; Paananen 1999.) Lainsäädäntö ja viranomaistoimet ovat toimineet esteenä Suomeen suuntautuvalla maahanmuutolle. Maahanmuuttajalta on vaadittu lähes biologista sidettä Suomeen, kuten suomalaista vanhempaa tai avioliittoa Suomen kansalaisen kanssa. Vielä nykyisinkin suuri osa maahanmuuttajista on avioliiton perusteella pysyvän oleskeluluvan saaneita ja heidän jälkeläisiään, (Laakkonen 1996, 124–125).

Itsenäisyyden alkuvuodet

Venäjän keisarikunnan monikulttuurisuudesta johtuen, Suomessa oli itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä paljon ulkomaalaisia. Ensimmäinen maailmansota sai aikaan sen, että sadattuhannet ihmiset pakenivat kotimaastaan. Kansainliitto havahtui asiaan perustamalla vuonna 1921 pakolaiselimen, jonka tehtävä oli vastata pakolais- ja sotavankikysymyksestä. Suomi osallistui pakolaisten vastaanottamiseen Neuvosto-Venäjältä. Vuonna 1922 pakolaismäärä nousi 33 500 henkilöön. Aina 1950-luvun loppuun saakka heitä avusti pakolaisia varten perustettu valtion pakolaishuolto. Vuosien 1917–44 välillä Suomeen saapui kaikkiaan noin 100 000 Neuvostoliiton tai entisen Venäjän kansalaista, joista osa jäi Suomeen pysyvästi. (Kuosma 1994, 162; Fredman ym. 1989, 47–52.)

Suomen itsenäisyyden historian ensimmäinen ulkomaalaisasetus (AsK 1919/95) annettiin vuonna 1919. Kuten aikaisempi, vuonna 1888 annettu passiasetus, se perustui maahantulon osalta passi- ja viisumipakkoon, sekä pitempiaikaisen maassaoleskelun osalta oleskeluluvanhankevelvollisuuteen. Yksi merkittävimmistä eroista asetusten välillä oli se, että vuoden 1919 asetus ei enää sisältänyt mustalaisia eikä juutalaisia syrjiviä säännöksiä. Kaikki ulkomaalaiset olivat maahantulon ja maastalähdön suhteen periaatteessa tasarvoisessa asemassa, lukuun ottamatta Ruotsin rajaseudun kansalaisia, ulkomaalaista diplomaattikuntaa ja alusten ulkomaalaista miehistöä, jotka katsottiin lievemmän säätelyn alaisiksi. Asetus sisälsi myös säännöksiä maasta karkottamisesta ja valitusoikeudesta, jotka eivät sisältyneet 1888 vuoden passiasetukseen. Vuoden 1919 ulkomaalaisasetuksen johtavana periaatteena oli, että ulkomaalainen ei nauti ehdotonta ja yleistä subjektiivista oikeutta maassaoleskeluun. Tämä periaate on ollut lähtökohtana koko itsenäisyyden ajan ja se on pitkälti edelleen voimassa. (Kuosma 1994, 160–161.)

Uudet ulkomaalaisasetukset annettiin vuosina 1923, 1926 ja 1930. Vuoden 1930 asetuksessa (AsK 1930/57) käytettiin ensimmäistä kertaa turvapaikkaoikeuden käsitettä. Säädöksen mukaan poliisiviranomaisen ei tullut estää sellaisen ulkomaalaisen maahanpääsyä, joka oli ”saapunut Suomeen nauttiakseen täällä turvapaikkaoikeutta”. Vaikka ulkomaalainen ei täyttäisikään maahantulolle asetettuja edellytyksiä, kysymys tuli alistaa ulkoasiainministeriön ratkaistavaksi. Kuitenkin Suomi säilytti suvereenille valtiolle kuuluvan oikeuden karkottaa vieraan valtion kansalaisia, joiden maassaoloa ei pidetty suota-

vana. Karkotusvapautta rajoitettiin vasta vuoden 1984 ulkomaalaislaissa. (Kuosma 1994, 162–163.)

Suomen ulkomaalaissäädäntö oli pitkään suhteellisen tolerantti. Vuoden 1933 (AsK 1933/165) asetuksen mukaan pohjoismaalaisilla ja virolaisilla oli oikeus tulla maahan ilman passia. Asetuksessa määrättiin, toisin kuin myöhemmissä asetuksissa, että harkittaessa ulkomaalaisen karkottamista, tuli huomioida tämän taloudellinen asema, perheolosuhteet ja oleskelun pituus. (Fredman ym. 1989, 54, 68.)

Vuoden 1938 ulkomaalaisasetuksessa (AsK 1938/433) lainsäädäntöä tiukennettiin. Maahanpääsyä rajoitettiin uusilla syillä ja passintarkastuksesta tuli valtiollisen poliisin tehtävä. Tätä voidaan luonnehtia merkitykselliseksi käänneeksi ulkomaalaisten kohtelun kannalta. Valtiollisen poliisin mukanaoloa perusteltiin tarpeella ”pitää silmällä ja ehkäistä valtakunnan itsenäisyyttä, sen hallitusmuotoa ja laillista yhteiskuntajärjestystä vastaan tähdättyjä hankkeita ja tekoja”. Lain säätämiseksi eduskunta hyväksyi käsityksen ulkomaalaisesta mahdollisena turvallisuusriskinä. (Kuosma 1984, 163–165; Fredman ym. 1989, 55)

Sodan uhka ja aika

Natsi-Saksan aiheuttama Keski-Euroopan pakolaisongelma vaikutti Suomessa jo 1930-luvun alkuvuosina, jolloin Suomeen saapui satunnaisia henkilöitä Baltiasta ja Saksasta. Kun Keski-Euroopan pakolaisten määrä nousi syksyllä 1939 yli 200:n, viisumivapaus poistettiin kaikilta muilta paitsi Pohjoismaiden ja Viron kansalaisilta. Suomi totesi antaneensa oman panoksensa ja tehneensä velvollisuutensa pakolaisten suhteen otettuaan vastaan Venäjän vallankumouksen pakolaiset. Suomi ei halunnut vastaanottaa natseja pakenevia ihmisiä, koska pelkäsi sen huonontavan suhteita Saksaan. Pakolaiskysymys oli esillä eduskunnassa ensimmäisen kerran vuonna 1939, jolloin sisäasiainministeri Kekkonen kertoi hallituksen ryhtyneen ajoissa tarpeellisiin toimiin, ”ettei Keski-Euroopan pakolaisvirta pääsisi suuntautumaan maahamme”. (Fredman ym. 1989, 55–59; Kuosma 1994, 166–169.)

1930-luvulla pakolaiset nähtiin uhkana suomalaisille työpaikoille ja työmarkkinoille. Merkittävää oli myös se, että suurin osa pakolaisista oli juutalaisia. Suomessa pelättiin

juutalaisten maahantulon aiheuttavan antisemitismiä, jota oli esiintynyt Suomessa aikaisemminkin, mutta joka oli pysynyt eurooppalaisittain suhteellisen vähäisenä. Suomalaisen asennoituminen pakolaisiin korreloi poliittisen ideologian kanssa. Kaikkein eniten juutalaisten maahantuloa vastusti äärioikeisto. Liberaali lehdistö suhtautui pakolaiskysymykseen neutraalisti tai kannatti humanitaarisin perustein pakolaisten vastaanottamista. Suurimman tuen pakolaisille antoivat sosialidemokraatit. Siitä huolimatta, että Eurooppa oli täynnä pakolaisia, heitä vastaanotettiin Suomeen ainoastaan pari sataa. Valpo tarkkaili pakolaisia ja vähäisinkin rike saattoi merkitä karkotusta. Vuonna 1942 karkotettiin yhteensä 76 ulkomaalaista, joista useat olivat olleet mukana talvisodassa vapaaehtoisina. Samana vuonna tapahtui surullisen kuuluisa juutalaisluovutus. Viroon kuljetettiin S/S Hohenhörn – laivalla saksalaisille luovutettavaksi 27 pakolaista. Valpon päällikkö Arno Anthoni oli mukana aktiivisesti luovutuskysymyksessä, ja luovutus tapahtui valtioneuvoston siitä tietäessä. Saksalaisille luovutettujen joukossa oli 14 virolaista, 5 Itävallan juutalaista, 3 Neuvostoliiton kansalaista, 1 Saksan juutalainen ja 1 kansalaisuudeltaan epäselvä. Osaa heistä syytettiin erilaisista pikkurikoksista. Luovutetuista juutalaisista ainoastaan yksi jäi eloon. (Fredman ym. 1989, 56–59.)

Sodan vuosina 1943–44, Suomeen siirrettiin yhteistoimin saksalaisten kanssa 63 000 inkeriläistä. Sodan loputtua valtaosa heistä (56 500) palasi takaisin Neuvostoliittoon, mutta noin 4000 jäi Suomeen ja yhtä suuri määrä suuntasi länsirajan yli Ruotsiin. Sodan loppuvuosina Suomeen saapui myös tuhansia eestiläisiä, joista valtaosa jatkoi taipaletaan Ruotsiin. (Fredman ym. 1989, 59–61; Kuosma 1994, 169.)

Sotien jälkeinen aika

Sodan jälkeen Suomeen saapui Neuvostoliitolle luovutetuilta alueilta noin 450 000 asukasta, joista liki 350 000 henkeä oli valtion avun piirissä. Suomen väestöstä siirtoväkeä oli vuonna 1945 11 %. (Jaakkola, 1989, 15; Kuosma 1994, 169.)

Pohjoismaisen passivapauden suunnittelu sai alkunsa 1950-luvun alussa. Vuonna 1954 laadittiin sopimus, joka merkitsi sitä, että Pohjoismaiden kansalaiset eivät enää tarvitse passia matkustaessaan toiseen Pohjoismaahan. (Fredman et al. 1989, 65–66.) Vuonna 1954 solmittu yhteispohjoismainen työmarkkinasopimus ja eri sopimuksella taattu liik-

kumisvapaus merkitsivät Suomen ja Ruotsin välisen siirtolaisuuden virallisten rajoitteiden poistumista (Korkiasaari 2000, 146). Suuren muuton aikana 1960–70-lukujen murroksessa jopa kymmenesosa suurista ikäkuokista muutti pois Suomesta. Maastamuuttajien lukumäärä oli niin huomattava, että se sai aikaan väestön vähenemistä 1960-luvun loppupuolella. Maastamuuton vaikutuksesta Suomen väkilukuun on esitetty laskelmia. On arvioitu, että ilman sotien jälkeistä maastamuuttoa Suomen väestö olisi lähes 400 000 henkeä nykyistä suurempi (Loikkanen & Parkkinen 1999).

Vuonna 1958 tuli voimaan Kekkonen presidenttikauden ainoa ulkomaalaisasetus (AsK 1958/187). Turvapaikkapolitiikan kannalta uutta olivat asetuksen sisältämät ulkomaalaisen turvapaikkapyynnön käsittelyä ja ratkaisemista koskevat menettelysäännökset. Toisaalta uusi asetus merkitsi tiukennusta ulkomaalaisvalvontaan. Rajalla oli mahdollista esimerkiksi käännyttää ulkomaalainen, ”jonka maahantuloa erityisestä syystä ei pidetty suotavana”, ja jonka oleskelulupa voitiin peruuttaa ”milloin syytä siihen on”. Ulkomaalaisen oikeusturva oli asetuksen säädösten mukaan mitätön, mikä ilmeni puutteena, kun Suomi vuonna 1968 liittyi YK:n pakolaissopimukseen (SopS 77/1968) ja 1976 kansainvälisiä oikeuksia ja poliittisia oikeuksia (SopS 8/76) sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia (SopS 6/76) koskeviin yleissopimuksiin. (Kuosma 1994, 170–171; Fredman ym. 1989, 66–69.)

Ulkomaalaisasioita tarkasteltiin pitkään järjestysasioina, joista vastasi poliisi. Niinkin myöhään kuin 1983, ulkomaalaislakiin sisällytettiin ulkomaalaisen oikeusturvaa painottava näkökulma. Kyseisen lain valmistelu alkoi jo vuonna 1976, jolloin asetettiin selvitysryhmä kartoittamaan ulkomaalaislainsäädännön uudistamistarvetta. Selvityksessä tuli erityisesti ottaa huomioon ”Pohjoismaiden ulkomaalaispolitiikkaa ja lainsäädäntöä selvittelleen komitean (mietintö: Pohjoismaiset mietinnöt NU 16/70) esittämät näkökohdat, muiden Pohjoismaiden lainsäädäntö ja Suomen hyväksymät kansainväliset sopimukset”. Valmistelutyötä tehtiin useissa työryhmissä ja lopulta vuonna 1981 hallitus antoi esityksen ulkomaalaislaiksi (HE 186/1981). Ehdotuksen keskeisimmäksi päämääräksi todettiin ulkomaalaisen oikeusturvan parantaminen. Tärkeänä tavoitteena pidettiin myös riittävien viranomaisvaltuuksien säilyttämistä kansainvälisen terrorismin ja rikollisuuden leviämisen estämiseksi. Maahantuloa ja työskentelyä uusi laki ei helpottanut. (Kuosma 1994, 171–186; Fredman ym. 1989, 70–71.)

Suomi oli toisen maailmansodan jälkeisestä ajasta aina 1970-luvulle saakka maastamuuttomaa, joka vahvasti rajoitti maahanmuuttoa. Pitkään annettiin vain Suomen kansalaisen kanssa avioituneiden ulkomaalaisten muuttaa Suomeen. 1970-luvulla tapahtui käänne kun erityisesti Ruotsista suuntautuva laajamittainen ulkosuomalaisten paluumuutto alkoi. Se merkitsi myös ulkomaalaisväestön kasvua, koska useat paluumuuttajat olivat avioituneet ulkomaan kansalaisen kanssa. Paluumuutto onkin ollut tärkeä tekijä ulkomaalais-taustan omaavan väestön kasvussa. (Laakkonen 1996, 124–125.) Suomessa 1970-luvulle ajoittui myös pelko työvoimapulasta ja ulkomaisen työvoiman maahantuonnista. Työvoimapula osoittautui kuitenkin tilapäiseksi ja Suomeen tuli lama vuosikymmenen puolivälissä. Vuonna 1977 rikottiin siihen asti ennenkokematon 100 000 työttömän raja. Sinä vuonna Suomessa oli 137 000 työtöntä, mikä tarkoitti 6,1 prosenttia työvoimasta. (Korkiasaari 2000, 142.)

Pakolaiset ja pakolaispolitiikka

Vuonna 1973 Suomi vastaanotti pakolaisia ensimmäisen kerran sotavuosien jälkeen. Pakolaiset saapuivat Chilestä, jossa oli tapahtunut vallankaappaus. Pääosa tuli Suomeen vuonna 1973, mutta heitä vastaanotettiin edelleen 70-luvun mittaan. Yhteensä tuona ajanjaksona heitä vastaanotettiin vajaat 200 henkilöä. 1970-luvun lopulla pakolaisten määrä maailmassa kasvoi tuntuvasti. Yksi hätää kärsivistä alueista oli Kaakkois-Aasia ja vuonna 1979 Suomi vastaanotti UNHCR:n anomuksesta 100 Vietnamin venepakolaista. 1980- ja 90-lukujen ajan pakolaisten vastaanottaminen Kaakkois-Aasiasta jatkui edelleen ja vuoteen 1999 mennessä heidän määränsä oli yli 2000 henkeä. Koko 1980-luvun ajan pakolaiset tulivat Suomeen pääsääntöisesti tältä alueelta. (Rinne 1989, 46, 50.)

Vuonna 1987 Suomesta haki turvapaikkaa 49 henkilöä, joista vain hiukan yli puolet sai jäädä maahan. Pakolaispoliittisista asenteista kertoo myös se, että 80-luvun puolivälissä käännyttiin vuosittain 500–600 henkilöä rajalta. (Jaakkola 1989, 26.) Heille ei annettu edes mahdollisuutta jättää turvapaikkahakemusta tai sitä ei käsitelty tavalla, joka olisi sallinut mahdollisuuden päätöksestä valittamiseen. Siten Suomen maantieteellistä sijaintia ei voida pitää ainoana syynä pakolaisten vähäiseen määrään Suomessa. (Lepola 2000, 44.)

Suomen ja Neuvostoliiton välisen YYA-sopimuksen aikana 1948–90 Suomen pakolaispolitiikka oli yhteneväinen ulkopolitiikan kanssa. Ihmisoikeuksilla ei ollut samaa painoarvoa kuin idänkaupalla ja idänpolitiikalla. Turvapaikkapolitiikkaa säätelivät vuonna 1960 tehty rajasopimus ja 1974 tehty niin sanottu konekaapparisopimus. Esa Aallaksen mukaan itäpainotteinen ulkopolitiikka on yksi syy siihen, miksi Suomi hyväksyi YK:n vuoden 1951 pakolaissopimuksen vasta vuonna 1968. Muut Pohjoismaat olivat hyväksyneet sen jo 1950-luvulla. (Aallas 1997, 113, 115.) K. J. Långin mukaan Kekkonen ajan reaali-politiikasta ja neuvostosuhteiden vaalimisesta seurasi se, että Suomi jäi ihmisoikeusasioissa 30 vuotta jälkeen Euroopan muita sivistysmaita. (Lång 1998.)

Vuonna 1989 Eurooppaa jakanut kylmä sota alkoi olla loppuillaan. Vuonna 1991 Neuvostoliitto hajosi ja alkunsa sai Venäjän lisäksi useat uudet itsenäiset valtiot. Neuvostoliiton hajoamisella oli seurauksia niin Suomen ulko- ja sisäpolitiikkaan kuin maahanmuutto- ja ulkomaalaispolitiikkaankin. Maahanmuuton kannalta se merkitsi Suomen itärajan avautumista. Toisaalta se tarkoitti Suomen aktivoitumista suhteessa Euroopan neuvostoon ja Euroopan Unioniin. Suomi liittyi Euroopan neuvostoon vuonna 1989 ja jäsenyyksanomuksen Euroopan yhteisölle Suomi jätti maaliskuussa 1992, pian sen jälkeen, kun presidentti Koivisto oli todennut YYA-sopimuksen päättyneen. Tähän saakka jäsenyyttä oli pidetty yhteen sovittamattomana Suomen puolueettomuuspolitiikan kanssa. (VNS/1988, VNT 2/1989, VNS 1/1990). Vuonna 1994 seurasi Suomen liittyminen ETA:seen ja vuonna 1995 Euroopan unioniin. (Lepola 2000, 45–46.)

Muun muassa Suomen liittymistä Euroopan neuvostoon (1989) ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen (1990) on pidetty käännekohtana, jonka jälkeen ihmisoikeudet ovat näyttelleet huomattavasti entistä merkittävämpää roolia niin Suomen ulkosuhteissa kuin sisäisessä lainsäädännössä ja oikeuskäytännössä (Luoto 1997, 147–148). 1980-luvulla ulkomaalaisasiat saivat huomiota julkisuudessa. Ulkomaalaishallinnon kritisointiin osallistui niin eduskunnan oikeusasiamies ja valtion tilintarkastajat kuin tiedotusvälineet ja kansalaisjärjestötkin. Vuonna 1987 *Amnesty International* ilmaisi huolensa pakolaisten suojelusta Suomen hallitukselle jättämässään muistiossa. Samana vuonna *Demokraattiset Lakimiehet ry* teki kantelun oikeusasiamiehelle ulkomaalaisten kohtelusta, jota puitiin laajasti julkisuudessa. (Lepola 2000, 47.)

Eurooppaa koetellut lama sekä turvapaikanhakijoiden ja Eurooppaan haluavien määrän kasvu selittävät maahantulopolitiikan tiukentumista 1990-luvulla. Maahanmuuttoa ryhdyttiin tarkastelemaan erityisesti sisäisen turvallisuuden uhkana, joka näkyi maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan kontrollihakuisuutena. Suomessa kylmän sodan loppuminen, kansainvälisen järjestelmän murros ja Euroopan unionin jäsenyys muuttivat Suomen asemaa ja ulkopoliittista päätöksentekoa. Ne ovat merkittävästi vaikuttaneet Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikkaan. (Salmio 2000.)

Risto Veijalaisen mukaan Suomen maahanmuuttopolitiikka on ollut vahvasti sidoksissa työllisyystilanteeseen, joka sotien jälkeen on Suomessa ollut huono. Tämän vuoksi maahanmuuttopolitiikkamme on kehittynyt täysin erilaiseksi kuin esimerkiksi Ruotsin. (Veijalainen 1997, 61.)

Vuonna 1990 Olavi Koivukangas kirjoitti Suomen maahanmuuttopolitiikasta seuraavasti: ”Suomen maahanmuuttopolitiikan ytimen muodostaa omien työvoimaresurssien täysimääräinen hyödyntäminen ennen rekrytointia ulkomailta. Ensisijaisia ja toivottavia maahanmuuttajia olisivat ulkomailta palaavat suomalaiset ja heidän jälkeläisensä. Paluumuutto olisi nykyistä kiinteämmin kytkettävä myös maastamuuttopolitiikkaan ja sitä tulisi pyrkiä edistämään kaikin keinoin.” (Koivukangas 1990, 4.) Mielenkiintoista on, miten Suomen maahanmuuttopolitiikkaa jäsennetään eduskunnan keskusteluissa lähes kaksikymmentä vuotta myöhemmin Koivukankaan kirjoituksesta. Yhden tekijän merkityksestä maahanmuuttopolitiittisessa keskustelussa ei kuitenkaan ole epäselvyyttä. Tämä tekijä on Euroopan Unioni.

3.2 Euroopan Unioni

Eurooppaa voidaan kutsua rajattomaksi rajojen Euroopaksi siinä mielessä, että liikkuvuudeltaan se on rajaton alue Euroopan Unionin jäsenmaiden kansalaisille, mutta ei kolmansien maiden kansalaisille. Integraatioon kannalta tärkeänä siirtymänä voidaan pitää toukokuussa 1999 voimaan astunutta Amsterdamin sopimusta. Tavoitteena sopimuksessa on vapaan liikkuvuuden mahdollistaminen sekä EU-kansalaisille että kolmansien maiden kansalaisille kaikkialla unionin sisällä. Merkittävimpänä muutoksena voidaan pitää ulko-

rajavalvonnan ja sisärajarakastusten poistamista sekä koko maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka siirtymistä hallitusten välisestä yhteistyöstä (III pilari) yhteisön toimivaltaan (I pilari). (Henriksson 2000, 57.)

Tampereen EU-huippukokous lokakuussa 1999 jatkoi Amsterdamin sopimuksen henkeä. Kokouksessa julkilausuttiin tavoite siitä, että myös kolmansien maiden kansalaiset, EU-kansalaisten tavoin saisivat esteettä nauttia yhteisestä talousalueesta. Kokouksessa asetettiin myös tavoite yhteisen turvapaikka- ja maahanmuuttopolitiikan kehittämistä sekä yhteistä näkökulmasta EU:ssa laillisesti olevien kolmansien maiden kansalaisten integroimisesta Eurooppaan. (Henriksson 2000, 58.)

Kokouksen anti jäi kuitenkin vain EU:n työministerien hyväksymään ns. syrjäntädirektiiviin. Harmonisoituva maahanmuuttopolitiikka onkin jäänyt avoimeksi kysymykseksi. Vaikka Schengenin sopimuksen myötä EU on avannut sisäiset rajansa, sitä on kuitenkin syytetty samanaikaisesta muurien rakentamisesta ulkorajoilleen. (Järvinen 2004, 53–54.) Euroopan Unionia on myös kritisoitu eurosentrismistä ja rajojen sulkemisesta ulkopuolisilta. David Cesarni ja Mary Fulbrook (1996) toteavat, että samanaikaisesti kun eurooppalaiset nauttivat keskenään laajasta kansainvälisyydestä, rajaa muslimeihin ja itäisen Euroopan köyhiin vahvistetaan yhä voimakkaammin. Yksi syy Euroopan linnoittautumiseen on poliitikkojen huoli oikeistopopulismien suosion kasvusta ja äänestäjien menettämisestä. (Cesarni & Fulbrook 1996.)

Maahanmuuttopolitiikkaa koskeva lainsäädäntötyö Euroopan Unionissa ei ole kuitenkaan edennyt. Yksi yhteistyön edistymistä hidastava tekijä on yhteisössä vaadittava täydellinen yksimielisyys. Kirsi Henriksson näkee tilanteen seuraavasti. ”Kansallisten preferenssien sitkeydestä riippuu, miten vaivattomasti kolmansien maiden kansalaisten integraatio ja sisäisen liikkuvuuden periaate todellisuudessa tulee tapahtumaan, huomioon ottaen myös liikkuvuuteen liittyvä ikuisuuskyseminen valtioiden sisäisestä turvallisuudesta.” (Henriksson 2000, 57- 58.)

Forsanderin mukaan EU:n maahanmuuttoliittinen strategia on tulla vastavoimaksi Pohjois-Amerikalle kilpailussa ammattitaitoisesta työvoimasta. Siksi merkittävä osa kansallisesta maahanmuuttolainsäädännöstä ja hallinnon strategioista tulee Suomeen EU-yhteistyön myötä. Päätökset ovat siis monin tavoin riippuvuussuhteessa ylikansalliseen

päätöksentekoon, mikä tarkoittaa sitä, että kansallisen päätöksenteon on sopeuduttava ylikansalliselta tasolta tulevaan hallinnointiin (Forsander ym. 2004, 14, 74.) Vaikka päätökset ovat ylikansallisia, on silti muistettava että Suomi yhtenä EU-maista osallistuu ylikansalliseen hallinnointiin ja siten vaikuttaa osaltaan päätösten muotoutumiseen. Suomessa EU on edustanut ratkaisua taloudellisille haasteille, identifioitumista Länsi-Eurooppaan, maanosan yhdistymistä muuta maailmaa vastaan, sekä Suomen 'avautumisena maailmaan'. (Ruuska 1999, 71).

Raija Julkusen mukaan Euroopan integraatio ja uusliberalistisen talouspolitiikan painotus ovat jossain määrin olleet osa samaa kehitystä, jonka seurauksena on ollut kansallisvaltioiden vallan vähentyminen. Julkusen mukaan 'uusliberalistisen projektin' tarkoitus on eristää Euroopan laajuiset vapaat markkinat poliittisilta interventioilta rajoittamalla yhteiseurooppalaista säätelyä ja hylkäämällä Euroopan tasoiset demokraattiset elimet, sekä painottamalla hallitusten välisen yhteistyön merkitystä EU:n toiminnassa. (Julkunen 2001, 125.)

Suomen asema maahanmuuttopolitiikan yhtenäistämiskeskustelussa eroaa useimmista EU-maista. Ensinnäkin maahanmuuttajien määrä Suomessa on EU-maiden alhaisin. Suomella ei ole esimerkiksi sellaista kolonialismin historiaa, jonka vaikutuksesta Suomeen olisi tullut paljon maahanmuuttajia. Toiseksi Suomi on ollut pikemminkin työvoimaa luovuttava maa. Suomella on siis vähän kokemusta maahanmuuttajien vastaanotosta kun vertauskohteena ovat useimmat muut yhteisömaat. (Forsander ym. 2004, 75.) Suomen erityisyys ilmenee myös silloin, kun pyrkimyksenä on Euroopan Unionin tasolla harmonisoida maahanmuuton hallintaa. Siitä huolimatta, että Suomen nettomuutto on positiivinen eli Suomeen saapuvien määrä on suurempi kuin täältä lähtevien, Suomea ei voida vielä pitää maahanmuuton todellisena kohdemaana. Maahanmuutto on vasta esias- teella ja toinen maahanmuuton sukupolvi alkaa vasta näkyä suomalaisessa yhteiskunnassa, jota voidaan pitää merkinä maahanmuuton vakiintumisesta. (Henriksson 2000, 20.) Kansainväliset sitoumukset edellyttävät kuitenkin Suomelta yhtenäistä linjaa maahanmuuttopolitiikassa (Forsander ym. 2004, 75).

Maahanmuuton käänköpuolena on laitton maahanmuutto. Sen merkitys ihmisiä liikuttava seikkana on olennainen. Tähän liittyy myös rikollisuuden lisääntyminen. Ihmissalakulj- tusta onkin tulossa yksi nopeimmin kasvavista rikollisuuden aloista. Joidenkin arvioiden

mukaan rikollisorganisaatiot ansaitsevat ihmisten salakuljetuksella noin 10 miljardia euroa vuodessa. Suosituin muuton kohde on Yhdysvallat, jonne pääsystä ihmiset ovat valmiita maksamaan jopa 70 000 euroa. Afrikasta Eurooppaan matkustaminen on edullisempaa, matkalle pääsee 'vain' noin 500 eurolla. Selvää on kuitenkin se, että esimerkiksi 1000 hengen siirtolaislaiva Eurooppaan tuottaa kerralla salakuljetusoperaatioon osallistuville melkoiset voitot. (Söderling 2003)

Maahanmuuttopolitiikan lisääntynyt kontrollin näkökulma on merkinnyt integraatiopolitiikan eli maahanmuuttajien kotouttamispolitiikan jonkinasteista laiminlyöntiä. Maahanmuutosta on tullut osa lain ja järjestyksen ylläpitoa sekä rajojen hallintaa. Tämä koskee kaikkia jäsenmaita, jotka pyrkivät yhtenäistämään maahanmuuttopolitiikkaansa muun EU:n kanssa. Esimerkiksi Ranska, joka on aikaisemmin ollut integraation aktiivinen edistäjä, on alkanut painottaa politiikassaan kontrollia. Tällä voi olla kohtalokkaita seurauksia, sillä epätydyttävät elinolot voivat johtaa syrjäytymiseen, yleisen järjestyksen järkkymiseen ja rikollisuuden kasvuun. (Henriksson 2000, 49–50.)

Seuraavan alaluvun aihe on väestön vanheneminen niin Suomen kuin Euroopankin kohtamana ongelmana. Tässä kappaleessa pyrin havainnollistamaan väestön vanhenemisen ongelman ja maahanmuuttopolitiikan suhdetta. Sillä, miten tämä suhde määritellään, on vaikutuksensa niin käytännön politiikkaan kuin hyvinvointivaltion tulevaisuuteenkin.

3.3 Väestörakenteen muutos

Ismo Söderlingin mukaan läntisen Euroopan maiden keskeinen väestökysymys tulevaisuudessa liittyy ikääntymiseen ja toisaalta syntyvyyden alenemiseen. Jotta tuleva väestöllinen uhkakuva ei toteutuisi, siirtolaisuus on nostettu yhdeksi vakavasti otettavaksi väestövaihtoehdoksi. Tunnettu ja samalla laajasti kritisoitu esimerkki tällaisesta lähestymistavasta on YK:n raportti ”*Replacement Migration*”, jossa on tehty erilaisia laskelmia korvaavan maahanmuuton mahdollisesta suuruudesta. Luvut ovat olleet absoluuttisesti tarkasteltuna suuria. Toinen keskeinen kysymys liittyy työvoiman tarjonnan laskuun ja sitä kautta tapahtuvaan työvoimakilpailuun. Useissa maissa työvoimapolitiikan suuntaa on

muutettu siten, että ulkomainen työvoima nähdään enemmänkin työmarkkinoita edistävänä resurssina kuin oman maan työvoiman kysynnän uhkana. (Söderling 2002)

Ikärakenteen muutos on puhuttanut myös Suomessa. Huolen kohteena ovat hyvinvointivaltion rakenteet ja niiden säilyttäminen tilanteessa, jossa huoltosuhde heikkenee ja eläkkeet vaativat yhä suuremman osan hyvinvointivaltion rahoituksesta. Myös väestörakenteen muutoksesta aiheutuva työvoimapula ja erityisesti sen laadulliset vaikutukset aiheuttavat huolta. Kuka ottaa vastuun niistä töistä, jotka jäävät ilman tekijää, kun eläköityvien määrä ylittää työmarkkinoille tulijoiden määrän? Kasvava eläkeläisväestö tulee tarvitsemaan yhä enemmän työvoimavaltaisia palveluita, jotka edellyttävät lisää työvoimaa. On laskettu, että Suomen tämänhetkisestä työvoimasta jopa 40 prosenttia olisi eläköitynyt vuoteen 2010 mennessä. Ratkaisuksi näihin haasteisiin on esitetty aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa. (Forsander ym. 2004, 20–22.)

Tapio Wallenius näkee väestörakenteen muutoksessa pitkälle tulevaisuuteen ulottuvia seurauksia. On mahdollista, että Suomen väestönkasvu vähentyy 3.8 miljoonaan henkeen tämän vuosisadan loppuun mennessä. Tämän lisäksi väestön ennustetaan harmaantuvan nopeasti. Yli 65-vuotiaiden määrän arvioidaan puolitoistakertaistuvan nykyisestä vuoteen 2030 mennessä ja yli 80-vuotiaiden kaksinkertaistuvan. Väestön vanheneminen on kehityssuunta, jonka taloudellisista vaikutuksista on viime vuosina keskusteltu paljon. Väestön huoltosuhteen (muun kuin työllisen väestön lukumäärään suhde työllisten lukumäärään) arvioidaan muuttuvan huomattavasti. Samanaikaisesti huollettavien joukon sisällä verojen ja eläkerahastojen tuotoilla elävien vanhusten määrä kasvaa ja alaikäisten lasten osuus vähenee. Talouspolitiikan ja eläkejärjestelmien näkökulmasta kehitys on huolestuttava. (Wallenius 2003.)

Todennäköisesti lisätyövoimaa tarvitaan erityisesti hoitoaloille ja muihin työvaltaisiin ammatteihin. Ongelma ei kuitenkaan johdu ainoastaan väestökehityksestä, vaan myös koulutustason noususta, jonka seurauksena monien yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömien ammattien arvostus on laskenut. Nykyisin joidenkin työvaltaisten alojen palkka- ja statusarvo on niin alhainen, ettei niitä edes harkita elinikäisen työuran kannalta. (Forsander 2000.) Euroopan talouden rakenteellisista muutoksilla on myös vaikutuksensa. Perinteinen teollisuuden työvoimatarve on pienentynyt ja osa-aikatöiden sekä pienyrittäjyyden määrä on noussut. (Henriksson 2000, 52.)

Pertti Hynysen mukaan väestörakenteen muutoksen ongelmaa lähestytään kahdesta eri näkökulmasta. Väljäporttisen näkemyksen mukaan kehitysmaiden naisia ja miehiä tarvitaan lähinnä huonojen pienipalkkaisten töiden tekijöiksi. Tiukkaporttinen näkemys taas näkee oman väestön syntyvyyden edistämisen oikeana ratkaisuna. Oma syntyvyys nähdään yhtenä keinona kamppailussa maahanmuuttoa vastaan. (Hynynen 1997, 55–56.)

Ulkomaisen työvoiman aiheuttama nuorennusruiske ei ole kuitenkaan ongelmaton, sillä se voi toimia vain lyhyen aikavälin ratkaisuna. Myös maahanmuuttajaväestö ikääntyy ja perheiden lapsilukumäärä pienenee. Huomionarvoista on myös se, että maahanmuuttajien joukossa on myös paljon työttömiä. (Henriksson 2000, 63.) Työministeriön julkaiseman tutkimuksen mukaan maahanmuuttajien työllisyys paranee selvästi Suomessa asutun ajan myötä. Erityisesti Virosta ja Venäjältä saapuvat maahanmuuttajat tulevat nopeasti osaksi suomalaisia työmarkkinoita. Tämän vuoksi maahanmuuttajien ansiot ja heidän maksamansa verot lisääntyvät ajan kuluessa. Tyypillistä on, että läntisistä teollisuusmaista Suomeen muuttaneet pärjäävät hyvin heti maahan tultuaan, kun taas turvallisuutensa vuoksi maahan tulleiden taloudellinen asema on hankala pidemmälläkin aikavälillä. (ks. Tilastokeskus 2005.)

Väestöllisesti Suomen kehityssuunta on tiedossa. Suomi harmaantuu vääjäämättä. Väestön nopea ikääntyminen tarkoittaa sitä, että tulevaisuudessa työvoimasta poistuu selvästi enemmän ihmisiä kuin sinne saapuu. Väestön ikääntymisen seurauksena myös hoidontarve kasvaa. Tämä tilanne on ajankohtainen noin 15–20 vuoden kuluttua. Erityisesti terveydenhoitojärjestelmälle tämä asettaa haasteita. Maahanmuuttajat eivät kuitenkaan voi yksistään ratkaista suomalaisen väestön ikääntymistä. Väestön ikärakenteen ylläpitäminen nykyisellä tasolla edellyttäisi satojentuhansien maahanmuuttajia vastaanottamista tulevina vuosikymmeninä. (Söderling 2003.)

4 Tutkimuksen aineisto ja metodiset valinnat

Tutkimusaineistoni muodostuu eduskunnan täysistunnoissa vuosina 2003–2006 pidetyistä puheenvuoroista, jotka koskevat maahanmuuttopolitiikkaa. Kysymys on yhdestä hallituskaudesta, joka ajallisesti jäsentää tutkimustani. Aineisto on laaja ja tutkimuksellisesti rikas kokonaisuus, jossa kielellä on keskeinen asema. Eduskunnassa kamppaillaan määrittelyvallasta ja käydään kiistaa poliittisen todellisuuden luonteesta. Kielenkäytöllä kansanedustajat luovat poliittista todellisuutta ja pyrkivät vaikuttamaan siihen erilaisin argumentein. Eduskunta muodostaa oman ainutlaatuisen ympäristön, joka asettaa siellä tapahtuvalle vuorovaikutukselle tiettyjä reunaehtoja. Nämä ehdot on huomioitava myös eduskuntaan kohdistuvassa tutkimuksessa. Eduskunnassa sosiaalinen kanssakäyminen tapahtuu erilaisten sääntöjen, muodollisuuksien ja asetelmien ohjaamana, jotka vaikuttavat puheenvuorojen sisältöihin ja niistä tehtäviin tulkintoihin. Tällaisia ovat esimerkiksi hallitus-oppositio-asetelma, puoluekuri ja erilaiset keskustelukaavat.

Tässä luvussa pohdin eduskuntaa tutkimuskohteena ja sen toimintaa ohjaavia rakenteita. Luvussa esittelen myös diskurssianalyysin lähtökohdat. Luvun lopuksi selostan omat metodiset painotukseni ja tutkimusprosessin vaiheet.

4.1 Eduskunta tutkimuksen kohteena

Tutkimuksen empiirinen aineisto muodostuu eduskunnan täysistuntojen istuntopöytäkirjoista pääministeri Matti Vanhasen hallituskaudella 2003–2006. Aineisto on kerätty eduskunnan omasta Internet-asiakirja-tietokannasta. Aineiston kattavuuden varmistamiseksi asiakirjahaussa käytettiin useampia hakutermejä. Näitä olivat maahanmuuttopolitiikka, turvapaikkapolitiikka, pakolaispolitiikka ja siirtolaispolitiikka. Aineisto käsittää kaiken kaikkiaan 62 puheenvuoroa. Aineisto löytyy eduskunnan sähköisestä arkistosta (www.eduskunta.fi).

Valitsin eduskuntakeskustelun tutkimuskohteeksi sen vuoksi, että näen eduskunnan keskeisenä maahanmuuttopolitiikan määrittelijänä sekä ideologisena vaikuttajana. Näen

eduskunnan yhtenä tärkeimmistä foorumeista, jossa yhteiskunnallisia suhteita määritellään. Eduskuntakeskustelut rakentavat sosiaalista todellisuutta ja niillä on tärkeä rooli maahanmuuttopoliittisten merkitysten tuottajina. Eduskunnan puheenvuoroilla on myös seurauksia tuottava luonne. Eduskunta säätää lakeja, jotka konkreettisesti vaikuttavat yhteiskuntaan. Eduskuntakeskusteluissa muotoillaan Suomen käytännön maahanmuuttopoliittikkaa.

Kansanedustajien puheenvuorojen analyysissa mielenkiinnon kohteena ovat maahanmuuttopoliittikkaan liittyvät puhetavat ja merkitykset. Analyysi keskittyy myös kansanedustajien tapaan kuvata ja asemoida maahanmuuttajat osaksi keskustelua. Analyysin päämääränä on myös pohtia maahanmuuttopoliittisten merkitysten ja maahanmuuttajien kuvausten mahdollisia funktioita ja yhteiskunnallisia seurauksia.

Seuraavassa esittelen lyhyesti hallituskauden 2003–2006 kokoonpanon, hallituksen ohjelman ja eduskunnan lainsäädäntötyön vaiheet. Tämän jälkeen käyn läpi eduskunnan toimintaa ohjaavat keskustelutyypit. Näitä ovat suullinen kyselytunti, ajankohtaiskeskustelu, pääministerin ilmoitus ja palautekeskustelu. Osiossa käydään läpi myös hallituksen kertomuksen, selonteon ja tiedonannon merkitykset. Kappaleen lopuksi esitellään keskustelutyypien ja puheenvuorojen jakautuminen aineistossa.

Eduskunta vaalikaudella 2003–2006

Eduskuntapaikat jakautuivat puolueiden välillä seuraavasti: Suomen Keskusta 55, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 53, Kansallinen Kokoomus 40, Vasemmistoliitto 19, Vihreä liitto 14, Suomen Kristillisdemokraatit 7, Ruotsalainen kansanpuolue 8 + Åländsk samling 1 ja Perussuomalaiset 3. Naisten määrä valittujen joukossa oli 75.

Kansanedustaja Anneli Jäätteenmäki (kesk.) valittiin eduskunnan puhemieheksi 23. maaliskuuta 2003, ensimmäiseksi varapuhemieheksi kansanedustaja Liisa Jaakonsaari (sd.) ja toiseksi varapuhemieheksi kansanedustaja Ilkka Kanerva (kok.). Kun Jäätteenmäki valittiin pääministeriksi, eduskunnan puhemieheksi valittiin 22.4.2003 kansanedustaja Paavo Lipponen (sd). Ensimmäiseksi varapuhemieheksi valittiin kansanedustaja Seppo Kääriäinen (kesk.), toisena varapuhemiehenä jatkoi Ilkka Kanerva. Kääriäisen tultua nimitetyksi puolustusministeriksi ensimmäiseksi varapuhemieheksi valittiin 25.6.2003 kansanedusta-

ja Markku Koski (kesk.). Vaalikauden toisilla ja kolmansilla valtiopäivillä eduskunnan puhemiehenä toimi kansanedustaja Paavo Lipponen (sd), I varapuhemiehenä kansanedustaja Markku Koski (kesk) ja II varapuhemiehenä kansanedustaja Ilkka Kanerva (kok). Vaalikauden viimeisillä valtiopäivillä eduskunnan puhemiehenä toimi kansanedustaja Paavo Lipponen, I varapuhemiehenä kansanedustaja Sirkka-Liisa Anttila (kesk) ja II varapuhemiehenä kansanedustaja Ilkka Kanerva.

Hallitusneuvottelujen tunnusteluvaiheen vetäjäksi valittiin 27.3.2003 Anneli Jäätteenmäki, joka tiedotti 4.4.2003, että keskusta, sosialidemokraatit ja kristillisdemokraatit ryhtyvät neuvotteluihin hallituksen muodostamiseksi. Eduskunta valitsi kansanedustaja Anneli Jäätteenmäen pääministeriksi 15.4.2003. Tasavallan presidentti nimesi valtioneuvoston jäsenet 17.4.2003. Valtioneuvosto luovutti samana päivänä ohjelmansa tiedonantona eduskunnalle ja sai eduskunnalta luottamuslauseen 29.4.2003. Irak-keskustelun taustoihin liittyneen pääministerin ilmoituksen jälkeen pääministeri Jäätteenmäki ilmoitti 18.6.2003 eroavansa luottamuspuolan tähden ja jätti samana päivänä valtioneuvoston eronpyynnön Tasavallan presidentille. Hallitustilanteen vuoksi eduskunta jatkoi toimintaansa juhannuksen jälkeen. Hallituksen eduskuntaryhmien välisen kokouksen jälkeen kaikkien eduskuntaryhmien edustajat kerääntyivät suurimman ryhmän puheenjohtajan kutsusta neuvotteluun 24.6.2003.

Keskusta, sosialidemokraatit ja ruotsalainen eduskuntaryhmä informoivat sopineensa hallitusohjelmasta, hallituspohjasta ja pääministeriehdokkaasta. Eduskunta valitsi 24.6.2003 pääministeriksi kansanedustaja, valtiotieteen maisteri Matti Vanhasen. Samana päivänä Tasavallan presidentti nimitti valtioneuvoston jäsenet ja valtioneuvosto antoi ohjelmansa tiedonantona eduskunnalle. Pääministeri Vanhasen hallituksen ohjelmätiedonanto käsiteltiin 25.6.2003.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003

Hallituksen ohjelmassa maahanmuuttoa käsitellään kahden otsikon alla, jotka ovat ”työelämä” ja ”oikeuspolitiikka ja kansalaisten turvallisuus”. Kaiken kaikkiaan ohjelmassa puhutaan maahanmuutosta hyvin vähän, yhteensä vajaan puolen sivun verran. Käyn läpi kuitenkin maahanmuuttopolitiikan kannalta ohjelman tärkeimmän annin. Tämä kiteytyy

kolmen seikan ympärille, joita ovat väestökehitys, työvoiman liikkuvuus EU:n laajentuksessa ja ulkomaalaislain kokonaisuudistus. (Valtioneuvosto 2003.)

Ensimmäisenä maahanmuuttopolitiikkaan vaikuttavana seikkana hallitusohjelmassa mainitaan väestökehitys. Hallituksen mukaan: ”Huoltosuhteen edellyttäessä hallitus edistää työperusteista maahanmuuttopolitiikkaa.” Toinen huomio hallitusohjelmassa koskee työvoiman liikkuvuutta EU:n laajentuessa. Hallituksen mukaan ”Suomi soveltaa joustavaa siirtymäaikaan työvoiman liikkuvuuteen EU:n laajentuessa.” Kolmanneksi ohjelmassa tuodaan esille ulkomaalaislain kokonaisuudistus: ”Ulkomaalaislain kokonaisuudistus toteutetaan tehdyn valmistelun pohjalta kansainvälisiä ihmisoikeuksia sekä hyvää hallintoa ja oikeusturvaa kunnioittaen”. (Valtioneuvosto 2003.)

Eduskunnan täysistunto

Eduskunnan täysistunto on lainsäädäntötyön ja ajankohtaisen poliittisen keskustelun keskeinen areena, jonka ensisijainen tehtävä on lakien säätäminen. Täysistunnossa päätetään myös valtion talousarvio, käsitellään hallituksen antamat selonteot, tiedonannot ja kertomukset sekä ratifioidaan kansainvälisiä sopimuksia. (Eduskunta 2009.)

Täysistuntojen toimeenpanossa puhemiehellä on keskeinen rooli. Puhemiehellä on valta päättää täysistuntojen järjestämisestä ja käsiteltäväksi otettavista asioista. Lisäksi hän esittelee asiat, johtaa keskustelua, esittää päätösehdotuksia, toimittaa äänestyksiä ja ylläpitää järjestystä. (Nousiainen 1998, 174.)

Aikaisemmin eduskunta oli koolla täysistunnossa kaksi kertaa viikossa. Työmäärän kasvun vuoksi nykyisin kaikki arkipäivät maanantaita lukuun ottamatta ovat varattu täysistuntotyöskentelylle. Koska täysistuntoja leimaa voimakas muutosidonnaisuus, päivänpolttavia poliittisia kysymyksiä ei ole käsitelty yleisessä keskustelussa. 1990-luvun aikana täysistuntokeskustelut ovat kuitenkin selvästi vilkastuneet. Asioiden käsittely tapahtuu aiemmin laaditun päiväjärjestyksen mukaisesti. Valtiopäiväjärjestys mukaan hallituksen esitykset käsitellään ensimmäisenä. Myös muiden asioiden käsittely tapahtuu tietyn järjestyksen mukaan. Ennen varsinaista päätöksentekoa kansanedustajien on mahdollista esittää mielipiteensä käsiteltävästä asiasta ja julkilausua omat ehdotuksensa, jotka puoleltuina vaikuttavat päätöksentekoon. Kansanedustajat ovat oikeutettuja niin moneen pu-

heenvuoroon kuin he haluavat. Puheenvuorojen pituutta ei ole rajoitettu niin kauan kun edustajat pysyvät käsiteltävässä kysymyksessä ja noudattavat virallisia hyvän käytöksen normeja. Kaikki täysistunnossa pidetyt puheenvuorot kirjataan pöytäkirjaan. (Nousiainen 1998, 175.) Kansalaisosallistumisen kannalta tärkeä on se, että eduskunnan täysistunnot ovat perustuslaillisesti säädetty julkisiksi ja tämä koskee myös käsittelyihin liittyviä asiakirjoja. Julkisuus myös asettaa kansanedustajat poliittiseen vastuuseen eduskuntavaaleissa. (Jyränki 2000, 101.)

Lainsäädäntötyö

Lakiehdotuksen käsittely tapahtuu eduskunnassa joko hallituksen esityksenä tai kansanedustajan laatiman lakialoitteen pohjalta. Hallitus antaa eduskunnalle vuosittain 220–300 lakiehdotusta. Kansanedustajien tekemiä lakialoitteita eduskunta saa vuosittain 150–200. Käytännössä suuri enemmistö voimaan tulevista lakimuutoksista tai uusista laista on peräisin hallituksen esityksistä. Vuositasolla tarkasteltuna vain muutama lakialoite etenee laiksi asti. (Eduskunta 2009.)

Lakiesityksen käsittely eduskunnassa alkaa ns. lähetekeskustelulla, jonka tapahtumapaikana on täysistunto. Lähetekeskustelun aikana ei tehdä lain sisältöä koskevia päätöksiä, vaan tarkoituksena on valiokunnan evästäminen. Lähetekeskustelu päättyy täysistunnon päätökseen esityksen lähettämisestä valiokuntaan. (Eduskunta 2009) Eduskunnan käsiteltäväksi tulevat asiat ovat muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta valmistelupakon alaisia. Käsiteltävät asiat valmistellaan valiokunnassa ennen niiden lopullista käsittelyä täysistunnossa. Puhemiesneuvosto ehdottaa täysistunnolle valiokuntaa, jonne asia lähetetään valmisteltavaksi mietinnön laatimista varten. Puhemiesneuvosto ehdottaa myös valiokuntaa tai valiokuntia, joiden tulee antaa lausuntonsa valmistelevalle valiokunnalle. Asian valmistelusta vastuussa olleen valiokunnan mietinnössä tekemä ehdotus on pohjaehdotuksena, kun täysistunto aloittaa asian käsittelyn. (Jyränki 2000, 107–108.)

Valiokuntakäsittelyn jälkeen lakiehdotus käsitellään täysistuntokäsittelyssä, joka muodostuu ensimmäisestä ja toisesta käsittelystä. Kun kyseessä on tärkeä lainsäädäntöhanke, ensimmäisessä käsittelyssä valiokunnan puheenjohtaja selostaa valiokunnan mietinnön, jonka jälkeen käydään yleiskeskustelu. Yleiskeskustelun jälkeen perusteellisessa käsitte-

lyssä päätetään lain sisällöstä. Mikäli ilmenee tarve, lain yksityiskohdista järjestetään äänestys. Muutoksia lain sisältöön esittävät usein oppositiopuolueiden kansanedustajat. (Eduskunta 2009.)

Ensimmäisen käsittelyn jälkeen alkaa lakiehdotuksen toinen käsittely. Tämä voi tapahtua aikaisintaan kolmantena päivänä ensimmäisen käsittelyn päättymisestä. Toisessa käsittelyssä päätetään ainoastaan lain hyväksymisestä tai hylkäämisestä. Tässä vaiheessa lain sisältöön ei voi enää vaikuttaa. Normaalisti asioiden käsittely kestää 2–4 kuukautta, mutta suurimpien lainsäädäntöhankkeiden ollessa kyseessä käsittely saattaa viedä jopa useita vuosia. Vaalikauden päättyessä keskeneräiset hallituksen esitykset ja lakialoitteet raukeavat. (Eduskunta 2009.)

Suullinen kyselytunti, ajankohtaiskeskustelu, pääministerin ilmoitus ja palautekeskustelu

Eduskunnan täysistunnossa keskustellaan merkittävistä ajankohtaisista poliittisista aiheista. Pyrkimyksenä on, että ajankohtaisesta tärkeästä asiasta voidaan pikaisesti keskustella täysistunnossa. Tätä tarkoitusta palvelee suullinen kyselytunti, ajankohtaiskeskustelu ja pääministerin ilmoitus. Nämä työskentelymuodot ovat tärkeitä politiikan läpinäkyvyyden ja yhteiskunnallisten ongelmien esille nostamisen näkökulmasta. Erityisesti kyselytunnit ovat hallituksen ja opposition välistä, usein nopeatahtista dialogia. (Eduskunta 2009.)

Suullinen kyselytunti pidetään joka torstai klo 16.00 aloittavan täysistunnon alussa ja nimensä mukaisesti se kestää noin tunnin. Jotta keskustelu olisi elävää ja nopearytmistä, puheenvuorojen maksimipituus on yksi minuutti. Ministerien tehtävänä on vastata kansanedustajien esittämiin kysymyksiin etukäteen tietämättä esitettäviä kysymyksiä. Tällä testataan ministerin tuntemus hallinnonalansa ajankohtaisista asioista. Puhemiehen päätösvallassa on se, missä järjestyksessä edustajat puhuvat ja missä määrin kustakin aihepiiristä keskustellaan. Useimmiten kaikille pyydetyille puheenvuoroille ei ole aikaa. Suulliset kyselytunnit televisioi yleisradio. (Eduskunta 2009.)

Kyselytuntien spontaanisuus vaihtelee parlamentin mukaan. Suomessa, kuten useimmissa eurooppalaisissa parlamenteissa, suullisetkin kysymykset luovutetaan puhemiesneuvos-

tolle edeltäkäsikin kirjallisessa muodossa. Tämä jättää ministerille useimmiten tarpeeksi aikaa jatkokysymyksiin valmistautumiselle. (Wiberg & Koura 1996, 215.)

Ajankohtaiskeskustelu on nopeasti eduskunnan aloitteesta käynnistettävä keskustelu ajankohtaisesta kysymyksestä. Kansanedustaja voi valmistaa kysymyksestä ehdotuksen, jonka perusteella puhemiesneuvosto tekee päätöksen keskustelun järjestämisestä ja siinä käytettävien puheenvuorojen kestosta. (Eduskunta 2009.)

Puhemiehen kanssa sopimanaan aikana pääministerin on mahdollista antaa täysistunnossa eduskunnalle pääministerin ilmoitus valtioneuvoston toimialaan lukeutuvasta asiasta. Ilmoituksen johdosta eduskunta käy aiheesta täysistuntokeskustelun muodostamatta päätöksiä. (Eduskunta 2009.)

Palautekeskustelulla tarkoitetaan keskustelua, joka käydään täysistunnossa valtion talousarvioesityksestä, valtioneuvoston selonteosta tai valtioneuvoston tiedonannosta valiokunnan mietinnön pohjalta. (Eduskunta 2009.)

Eduskunnassa kansanedustajilla on oikeus puhua ilman rajoitteita kaikista käsiteltävänä olevista asioista. Puhevapaus edustaa tärkeää osaa kansanedustajan tehtävän hoitamisessa. Puhevapautta rajoittaa periaatteessa vain säännös siitä, että kansanedustajan tulee käyttäytyä rauhallisesti ja arvokkaasti sekä loukkaamatta muita henkilöitä. Eduskunnan työjärjestyksellä puhevapautta voidaan kuitenkin säädellä tietyissä erityistilanteissa. Tällaisia ovat ajankohtaiskeskustelu, kyselytunti ja pääministerin ilmoituksen käsittely. (Jyränki 2000, 102–103.)

Kertomukset, selonteot ja tiedonannot

Valtioneuvosto sekä muutamat eduskunnan alaiset toimielimet ovat velvoitettuja joka vuosi luovuttamaan eduskunnalle toimintaansa koskevan kertomuksen. Tällaisia ovat muun muassa hallituksen kertomus toimenpiteistään, valtiontilintarkastajain kertomus sekä eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus. Valiokuntakäsittelyn jälkeen kertomuksesta käydään täysistuntokeskustelu niin sanottuna ainoan käsittelyn asiana. (Eduskunta 2009.)

Hallituksen on mahdollista antaa eduskunnalle täysistunnossa käsiteltävä selonteko tai tiedonanto jostakin ajankohtaisesta asiasta tai hallituksen valmistelemasta merkittävästä kehittämishankkeesta. Mikäli keskustelun aikana on tehty ehdotus epäluottamuslauseen antamisesta valtioneuvostolle tai ministerille, tiedonannon käsittelyn lopuksi suoritetaan äänestys valtioneuvoston tai ministerin nauttimasta luottamuksesta. Selonteon käsittelyssä ei ole mahdollista tehdä päätöstä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta. (Eduskunta 2009.)

Seuraavasta taulukosta ilmenevät aineistossa esiintyvät maahanmuuttopoliittikkaan liittyvät puheenvuorot keskustelutyypin mukaan.

Taulukko 1. Eduskunnassa käytetyt puheenvuorot keskustelutyypin mukaan, 2003–2006.

Keskustelu	Lukumäärä
Palautekeskustelu	7
Lähetekeskustelu	12
Suullisen kyselytunnin asia	21
Pääministerin ilmoitus	4
Ainoa käsittely	10
1. käsittely	5
2. käsittely	3
Yhteensä	62

Kaikki eduskunnan keskustelutyypit ovat edustettuina aineistossani. Tutkimusajankohtana maahanmuuttopoliitikasta keskusteltiin eri konteksteissa ja eri lähtökohdista käsin. Ulkomaalaislain kokonaisuudistus tehtiin vuonna 2004, mikä näkyy taulukossa lähetekeskustelujen ja käsittelyjen määrässä. Merkittävin osa maahanmuuttopoliittisesta keskustelusta käytiin kuitenkin suullisella kyselytunnilla. Kolmasosa tutkimusaineiston puheenvuoroista esitettiin suullisella kyselytunnilla. Taulukon perusteella maahanmuuttopoliittikka on aihe, joka jäsentää hallituksen ja opposition välistä suhdetta.

Suullisen kyselytunnin merkitystä eduskunnan ja kansanedustajien toiminnan kannalta ei voida sivuuttaa. Merkille pantavaa on, että suullisen kyselytunnin kysymyksillä ei aina välttämättä etsitä informaatiota, vaan myös annetaan sitä. Kansanedustajalle kysymyksen

esittäminen voi olla keino päästä jakamaan informaatiota eli viestittämään tärkeiksi kokemiaan asioita. Siten eduskuntakysymyksillä voi olla strateginen luonne. Opposition kansanedustajille ominaista on vaikeiden kysymyksien esittäminen. Hallituspuolueiden kansanedustajat sitä vastoin esittävät tyypillisesti mukavia kysymyksiä. Tällä pyritään takaamaan se, että suuri yleisö saa tietoonsa hallituksen näkökulmasta miellyttäviä asioita. (Wiberg & Koura 1996, 200.) Kansanedustajien kysymyksien motiivina voi olla myös ongelmallisiksi tai muuten poliittisesti tärkeiksi koettuja asioiden esille tuominen. Kyselytunnilla kansanedustajilla on mahdollisuus haastaa ministerit lähes yhdenvertaisin ehdoin. Mikäli vakiintunutta kysymysinstituutiota ei olisi olemassa, ministerien ja virkamiesten tietoisuus parlamentin tunnoista ja kansalaisten arkea häiritsevistä huolenaiheista olisi heikko. (Wiberg & Koura 1996, 207, 211.) Puheenvuoroille on myös ominaista, että ne ovat tarkkaan suunniteltuja ja harvoin spontaaneja (van Dijk 1992, 108–109).

Seuraavasta taulukosta näkyvät tutkimusajankohtana esitettyjen puheenvuorojen määrät puolueen ja sukupuolen mukaisesti jaoteltuina.

Taulukko 2. Eduskunnassa maahanmuuttopolitiikasta käytetyt puheenvuorot puolueittain ja sukupuolen mukaan, 2003–2006.

	Nainen	Mies	Yhteensä
Keskusta	1	3	4
SDP	14	13	27
Kokoomus	2	6	8
Vasemmistoliitto	1	3	4
Vihreät	10	-	10
RKP	1	1	2
Kristillisdemokraatit	1	3	4
Perussuomalaiset	-	3	3
Yhteensä	30	32	62

Taulukosta voidaan tehdä muutamia johtopäätöksiä. Ensimmäinen huomio kiinnittyy oppositiopuolueiden aktiivisuuteen. Kaikista puheenvuoroista oppositiopuolueet pitivät 29 puheenvuoroa, mikä on kaksi kertaa enemmän kuin hallituksen pitämien puheenvuorojen yhteenlaskettu määrä (15 puheenvuoroa). Toinen tärkeä huomio liittyy sukupuol-

leen. Naiskansanedustajat olivat erityisen aktiivisia maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa. Erityisesti vihreiden ja sosialidemokraattien naisedustajat pitivät yllä maahanmuuttopoliittista keskustelua. Neljä viidesosaa kaikista naisten pitämistä puheenvuoroista oli heidän pitämiä. Miehistä aktiivisimpia olivat kokoomuksen edustajat. Hallituspuolue keskustan passiivisuutta voidaan ihmetellä. Miksi ajanjakson johtavalla puolueella on niin vähän sanottavaa maahanmuuttopolitiikasta? Mielenkiintoista on, kuinka eri tavoin maahanmuuttopolitiikan teema näkyy puolueiden edustajien aktiivisuudessa.

4.2 Metodiset valinnat

Poliittisen puhetta on mielekästä analysoida laadullisesti, kun tarkoituksena on tutkittavan ilmiön syvälinen ymmärtäminen. Tutkittaessa eduskunnan maahanmuuttopolitiikalle antamia merkityksiä, mahdollisia metodisia lähestymistapoja ovat diskurssianalyysi, semioottinen teoria, keskusteluanalyysi ja uusi retoriikka. Tämä tutkimus noudattaa aineistolähtöistä diskurssianalyysiä, joskin tutkimuksessa otetaan huomioon myös puheenvuorojen retorinen aspekti. Niin laajaan käsitteen kuin maahanmuuttopolitiikan tutkiminen asettaa metodille tiettyjä vaatimuksia. Metodien tulee antaa tutkijalle tarpeeksi tilaa johtopäätöksien tekoon. Diskurssianalyysin käytännön toteutuksen kannalta merkittäviä seikkoja ovat tutkijan intressit ja teoreettiset instrumentit, joita sovelletaan tutkimuksen tavoitteisiin (van Dijk 2000, 86). Diskurssianalyysi on yleinen analyttinen lähestymistapa, jonka tarkempi toteutus on riippuvainen tutkimusongelmasta ja tutkijan teoreettisesta viitekehyksestä. Eduskunnan puheenvuorojen ollessa kyseessä, metodin tulee tarjota välineet erilaisten, vaihtelevien ja ristiriitaisten puheenvuorojen analyysiin. Tutkittaessa maahanmuuttopolitiikkaa erilaisille tulkinnoille avoimena olevana käsitteenä, diskurssianalyysi menetelmänä soveltuu siihen hyvin. Diskurssianalyysi tarjoaa tutkimukselle selkeät lähtökohdat, jättäen kuitenkin tilaa tutkijan omalle luovuudelle ja aineiston tulkinnalle. Alkerin ja Sylvanin mukaan ratkaiseva argumentti poliittisen diskurssianalyysin puolesta on se, että poliittinen elämä on mitä suurimmassa määrin järjestynyt diskurssien ympärille. Useimmat poliittiset teot ovat eksplisiittisesti tai implisiittisesti verbaalisia. (Alker & Sylvan 1994, 10–11).

Diskurssianalyysi

Koska tutkimuksen kohteena ovat poliittiset puheet ja kieli, diskurssianalyttista metodologiaa voidaan pitää perusteltuna. Eduskunnan täysistunnot perustuvat kielenkäyttöön ja erilaisiin diskursiivisiin muodostelmiin, joilla politiikkaa tehdään. Täysistuntopöytäkirjat edustavat keskeistä osaa Suomen politiikasta ja siksi on tärkeää tutkia niitä myös kielellisinä tekoina. Poliittista puhetta voidaan pitää tietoisena tai tiedostamattomana tilanteen ja todellisuuden määrittelyinä. Määrittelyissä ei ole kyse vain jokaiselle samojen tosiasioiden toteutumisesta, vaan tosiasioiden nimeämisestä ja tämän myötä tapahtuvasta merkityksenannosta. (Pekonen 1991, 46.)

Diskurssianalyttinen tutkimus perustuu konstruktionistiseen käsitykseen todellisuudesta, jossa kielen nähdään rakentavan todellisuutta rakentajana, eikä ainoastaan kuvaavan todellisuutta. Diskurssianalyysi voidaankin määritellä: ”kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä”. (Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 9-10).

Eero Suoniselle itse diskurssin käsite tarkoittaa ”verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla” (Suoninen 1999, 21). Pertti Alasuuta mukaan diskurssin käsite havainnollistaa todellisuuden alati uudistuvaa luonnetta. Puheella ja kielellä ei ainoastaan osoiteta asioiden merkityksiä, vaan myös luodaan asiantiloja ja konstruoidaan subjekteja sekä identiteettejä. (Alasuutari 1999, 188).

Jokisen ym. (1993, 17–18) mukaan diskurssianalyttinen viitekehys rakentuu viidestä teoreettisesta lähtökohdasta:

1. Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta.
2. Oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta.
3. Oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta.
4. Oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin.

5. Oletus kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta.

Nämä viisi diskurssianalyttista lähtökohtaoletusta sopivat hyvin yhteen tutkimuksen tavoitteiden ja lähtökohtien kanssa. Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta on tutkimuksen lähtökohta. Maahanmuuttopoliittiset merkitykset muotoutuvat puolueiden ja niiden edustajien sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa kielellisillä määrittelyillä on tärkeä osa. Maahanmuuttopoliittisista merkityksistä käydään myös kamppailua. Maahanmuuttopoliittikka voi muodostua puolueiden vaaliteemaksi, joka jakaa puolueita erilaisiin ryhmittymiin. Näiden ryhmittymien erot perustuvat maahanmuuttopoliittisten näkemysten eroihin, joita ylläpidetään erilaisilla puhetavoilla maahanmuuttopoliittikan merkityksistä. Keskustelun kontekstilla, tässä tutkimuksessa eduskunnalla on tärkeä merkitys. Eduskunta instituutiona jäsentää keskustelun kulkua ja keskustelijoiden välisiä suhteita. Maahanmuuttopoliittiset puhetavat luovat myös erilaisia positioita maahanmuuttajille ja kiinnittävät toimijoita osaksi keskustelua eri tavoin. Maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa puhe Suomeen saapuvista turvapaikanhakijoista ja puhe ulkomaalaisista huippuosajista on lähtökohdiltaan hyvin erilaista ja käsitykset maahanmuuttajasta määrittyvät puheissa eri tavoin. Lopulta maahanmuuttopoliittiset diskurssit tuottavat seurauksia ja käytännön politiikkaa, jotka ilmenevät erilaisina sosiaalisina käytäntöinä, lakeina ja maahanmuuttopoliittisina ohjelmina.

Omat metodiset painotukseni

Suoninen (1999, 18) korostaa, että ”diskurssianalyysissä tarkastelun keskiössä ovat sellaiset kuvaukset ja selitykset ovat erilaisissa tilanteissa ja keskustelun kohdissa ymmärrettäviä, ja millaisia asiantiloja tai muita seurauksia noilla selityksillä kulloinkin rakennetaan.” Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi painottuu tutkimuskysymysten mukaisesti lähtökohdiltaan merkityksiin ja tarkoituksena on tarkastella puhetapoja erilaisina jäsenyyksinä sosiaalisesta todellisuudesta. Koska tutkimuksen tavoitteena on selvittää kielenkäytössä tuotettuja maahanmuuttopoliittisia merkityksiä, kiinnitän aineiston analyysissä huomiota 'mitä' – kysymykseen, siihen mitä puheenvuoroissa todella sanotaan. Luen aineistoa kysyen minkälaisia merkityksiä maahanmuuttopoliittikalle puheissa rakennetaan ja miten maahanmuuttajat niissä asemoidaan. Kiinnitän myös huomioita merkitysten ja maahanmuuttajien asemoinnin mahdollisiin seurauksiin ja funktioihin. Tärkeä

keskustelun piirre on se, että maahanmuuttajat itse eivät osallistu maahanmuuttopoliittisia merkityksiä muotoilevaan keskusteluun, vaan ovat itse keskustelun ja kuvauksen kohteita. Tällöin kysymys on myös vallasta määritellä vallitsevaa sosiaalista todellisuutta.

Maahanmuuttopoliittisista merkityksistä ja määritelmistä kamppailevat keskenään kilpailevat yhteiskunnalliset eturyhmät, tässä tutkimuksessa kansanedustajat, jotka edustavat puolueitaan. Sillä ovatko puolueet ja heitä edustavat kansanedustajat subjektiivisesti 'rehellisiä' suhteessaan kannattamiinsa ajatuksiin, on vain toisarvoista merkitystä pyrittäessä ymmärtämään poliittisia puheita sosiologisesta näkökulmasta. (vrt. Berger & Luckmann 1994, 137.)

Maahanmuuttopoliittisten merkitysten analyysissä lähtökohtana on ajatus kielestä merkityssysteemien kirjona. Tämän näkökulman mukaan sosiaalinen todellisuus on moninainen ja se muodostuu lukuisten kilpailevien järjestelmien kentistä, jotka antavat erilaisia merkityksiä maailmalle, sen prosesseille ja suhteille. (Jokinen ym. 1993, 24). Merkitysten etsinnässä kiinnitän huomiota olettamuksiin ja yleisesti hyväksytyihin käsityksiin ja arvoihin eduskuntapuheissa. Chaïm Perelmanin ja Lucie Olbrechts- Tyteca viittaavat 'esisopimuksen' käsitteellä asioihin, jotka ovat tietylle yleisölle itsestään selvästi tosia tai ainakin äärimmäisen todennäköisiä. Nämä ovat asioita, joita pidetään faktoina, totuuksina tai normaaleina asiantiloina. Esisopimukseen voidaan lukea joukko asioita, jotka voidaan kulloisenkin yleisön tapauksessa sulkea kiistojen ulkopuolelle eli olettaa annetuksi. Asioiden toivottavaa tilaa koskevat esisopimukset perustuvat yleisön arvoihin, arvohierarkioihin ja lokuksiin. Lokuksilla Perelman ja Olbrechts- Tyteca tarkoittavat argumentin varsinaisesta sisällöstä riippumattomia arviointilähtökohtia, jotka yleisö jo tunnistaa ja kelpuuttaa. Lokuksia voivat olla muun muassa määrän, ainutlaatuisuuden ja ihmisarvon lokukset. (ks. Kuusisto 1996, 277–279.)

Analysoitaessa maahanmuuttajien asemoitumista keskusteluissa identiteetin ja position käsitteet muodostuvat tärkeiksi. Identiteetillä tarkoitetaan sitä, kuinka ihmiset kielenkäytöllään tuottavat itsestään ja toisistaan määritelmiä, jotka ovat moninaisia ja tilanteittain vaihtelevia. Subjektiposition käsite painottaa identiteetin käsitettä enemmän merkityssysteemien valtaa määritellä ihmisille tiettyjä asemia. Identiteetti on siten toiminnallinen kategoria. (Jokinen & Juhila 1999, 68.) Eeva Aarnion mukaan yhteisöllisessä kielenkäytössä olennaista on tiettyjen käsitteiden käyttö ja näiden käsitteiden muutokset, jotka voi-

daan nähdä yhteiskunnan muutoksen ilmentäjinä. (Aarnio 1997, 107.) Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, onko maahanmuuttajilla keskustelussa erityispiirteitä, tunnistettavia ominaisuuksia vai puhutaanko heistä yhtenä anonyymina, tiedon ulkopuolella olevana joukkona. (vrt. van Dijk 2000, 93.)

Tutkimuksen tarkoituksena on analysoida myös maahanmuuttopoliittisten puheiden mahdollisia seurauksia. Tällöin kielen käyttöä analysoidaan tekemisenä. Usein kielenkäyttö mielletään pelkäksi asioiden kuvaamiseksi. Kaikilla lausumilla ei kuitenkaan ainoastaan kuvata todellisuutta, vaan myös tehdään jotakin. Samalla kun lausumat väittävät jotakin todellisuuden luonteesta, ne rakentavat kyseistä todellisuutta. Analyttisesti kielen käytön seurauksia tuottava luonne on erityisen tärkeä. Kiinnostuksen kohteena on se, mitä kielen käyttäjä ilmaisullaan tulee tehneeksi ja tuottaneeksi. Diskurssianalyyseissä kielen funktio muodostuu kaikesta sitä, mitä kielen käyttäjä tulee puheellaan tietoisesti tai tiedostamattaan tehneeksi tai tehneeksi mahdollistaneeksi. (Suoninen 1993, 56).

4.3 Diskurssien muodostaminen aineistosta

Aloitin aineiston analysoinnin puheenvuorojen lukemisella. Tässä vaiheessa en tehnyt aineistoon merkintöjä, tarkoitus oli ainoastaan muodostaa kokonaiskuva aineistosta. Tämän jälkeen rajasin aineistosta pois kaikki ne kohdat, jotka eivät millään tavalla liittyneet tutkimuksen aiheeseen eli maahanmuuttopolitiikkaan. Kaiken kaikkiaan 62 puheenvuorosta muodostui noin 100 sivun pituinen tekstikokonaisuus.

Analyysin toista vaihetta kutsun aineiston haltuunottamiseksi. Tässä vaiheessa ryhdyin kiinnittämään huomiota puheenvuorojen sisältöihin ja yksityiskohtiin. Analyysin edetessä ryhdyin tekemään merkintöjä aineistoon. Alleviivasin ja ympyröin sanoja tavoitteenaani löytää 'johtolankoja' erilaisiin merkityksellistämisen tapoihin. Kiinnitin huomiota myös puheenvuoroissa esiintyviin sanavalintoihin ja metaforiin. Näin kokonaiskuva aineistosta alkoi syventyä. Tässä vaiheessa myös tutkimuksen tavoitteet muotoutuivat selkeämmiksi.

Tutkimuksen kolmannen analyysivaiheen olen nimennyt erojen ja yhtäläisyyksien etsinnäksi (vrt. Potter & Wetherell 1989, 169). Tässä vaiheessa analyysiä huomion kohteena olivat puheenvuoroissa esiintyvät eroavaisuudet, mutta myös kohdat, joista oltiin yhtä mieltä. Pyrin myös tekemään 'miksi' ja 'minkä takia' kysymyksiä aineistossa esiintyvälle näkökulmille päästäkseni käsiksi merkitysten lähtökohtiin ja arvoasetelmiin.

Tärkeä osa analyysia oli puheenvuorojen järjestäminen merkityskokonaisuuksien mukaan. Tästä alkoi analyysin pisin ja yksityiskohtaisin vaihe, joka aikana luin koko aineiston useita kertoja varmistaakseni löytämäni merkitysten vastaavuuden aineiston kanssa. Tässä vaiheessa sain ajatuksen jokaisen 62 puheenvuoron luokittelemisesta puheenvuorossa esiintyvän merkityksen ja puolueen mukaan. Ratkaisu oli omintakeinen. Tyypillisesti diskurssianalyysissä ei ole ollut tapana luokitella aineistoa määrällisen esiintyvyyden mukaan. Aineiston luokittelu määrällisesti on ollut ominaista pikemminkin sisällönanalyttisille tutkimuksille. Analyysini on perusteiltaan kuitenkin diskurssianalyysia, sillä kysymyksessä ei ole aineiston teemoittelu tms, vaan aineiston järjestäminen puheenvuoroissa vallitsevien diskurssien mukaan. Itse diskurssit sisältävät erilaisia maahanmuuttopolitiittisia teemoja, joita yhdistää omintakeinen näkökulma maahanmuuttopolitiikkaan. Esimerkkinä voidaan mainita seuraavassa kappaleessa esittelemäni kansallisen edun diskurssi. Diskurssi pitää sisällään erilaisia maahanmuuttopolitiittisia teemoja, kuten väestön ikääntyminen, ulkomainen työvoima ja ulkomaiset opiskelijat. Teemoja tarkastellaan kuitenkin ensisijaisesti Suomen intresseistä ja tarpeista käsin. Kansallisen edun diskurssi määrittää keskustelun omanlaisekseen.

Idean puheenvuorojen luokittelemisesta taulukoihin sain tutkimusprosessin loppuvaiheessa. Halusin vielä syventää analyysiä jotenkin ja tuoda siihen uuden näkökulman. Ajatus diskurssien taulukoinnista palveli tätä tarkoitusta. Taulukoin puheenvuorojen sisältämät merkitykset puolueittain, joka toi tutkimukseen lisää tietoa erityisesti maahanmuuttopolitiikan ja puolueideologian suhteesta. Osassa puheenvuoroja merkitysulottuuksia oli kuitenkin selkeästi kaksi tai enemmän. Siksi diskursseja edustavien puheenvuorojen määrä (69 kappaletta) muodostui varsinaisten puheenvuorojen määrää (62 kappaletta) jonkin verran suuremmaksi.

Kokonaisuutena puheenvuorojen taulukoiminen vallitsevan merkityksen mukaan oli työteliäs, mutta erittäin antoisa osa tutkimusta. Mielestäni onnistuin analyysissä hyvin, vain

muutamaa puheenvuoroa ei ollut mahdollista luokitella mihinkään muodostamistani maahanmuuttopoliittisista merkityksistä. Pidän myös ratkaisua kahdesta erilaisesta analyysiluvusta onnistuneena. Luvussa 5 analysoin laadullisesti maahanmuuttopolitiikkaan liitettyjen merkitysten sisältöjä, kuvauksia ja seurauksia. Luvussa 6 merkitykset ovat luokiteltu taulukoihin määrällisen esiintymisen mukaan. Tämä luku suhteuttaa ja vertailee eri puolueiden sijoittumista maahanmuuttopoliittisten merkitysten kartalla. Tutkimus edustaa esimerkkiä diskurssianalyysistä, joka analysoi laajaa tekstiaineistoa laadullisesti, mutta sisällyttää analyysiin myös määrällisen ulottuvuuden.

Se, kuinka tarkasti aineistosta muodostetut diskurssit kuvaavat todellisuuden luonnetta on tutkijan vastuulla. Tutkijan omat näkemykset todellisuuden luonteesta vaikuttavat tutkimusprosessin taustalla. Huomionarvoista on myös että diskurssit ovat yksinkertaistettuja versioita todellisuudesta, joiden muodostamisessa tutkijan rooli on ratkaiseva. Siksi olen parhaani mukaan pyrkinyt perustelemaan ratkaisujani ja todentamaan tekemiäni tulkintoja konkreettisilla aineistoesimerkeillä.

Tutkimustani voidaan luonnehtia aineistolähtöiseksi tutkimukseksi, jossa tutkijan ja aineiston välisellä vuorovaikutuksella on olennainen merkitys tutkimusten tulosten kannalta. Tämän vuoksi jo aineistoon tutustuminen oli osa tutkimusprosessia. Tutkimuskysymykset tarkentuivat tällöin seuraavanlaisiksi:

1. Millaisiin puhetapoihin eduskunta maahanmuuttopoliittisessa keskusteluissa nojaa ja minkälaisia merkityksiä maahanmuuttopolitiikkaan liitetään eduskunnassa?
2. Miten maahanmuuttajat kuvataan ja asemoidaan diskurssien sisällä?
3. Minkälaisia seurauksia puhetavoilla ja maahanmuuttajien asemoinnilla voidaan olettaa olevan käytännön maahanmuuttopolitiikalle?

5 Maahanmuuttopolitiikkaa koskevat diskurssit

Maahanmuuttopolitiikka on kokonaisuus jonka yhteiskunnallinen merkitys on yhteydessä siihen, mikä politiikassa asetetaan etusijalle, ja mitä ensisijaisesti politiikalla halutaan saavuttaa. Aineistosta löytämäni diskurssit edustavat erilaisia näkökulmia maahanmuuttopolitiikkaan. Kussakin diskurssissa maahanmuuttopolitiikan keskeinen sisältö ja lähtökohdat määrittyvät ja merkityksellistyvät eri tavoin. Myös maahanmuuttajien asema ja rooli on riippuvainen diskurssin asettamista lähtökohdista. Tämä havainnollistaa kielen valtaa määrittellä ja rakentaa toimijoille erilaisia identiteettejä ja positioita.

Aineistosta löytämäni diskurssit olen nimennyt seuraavasti: kansallinen etu, kontrolli ja hallinta, humanitaarisuus ja nykyisen politiikan kritiikki. Diskurssit edustavat erilaisia tapoja merkityksellistää maahanmuuttopolitiikka ja sen tarkoitus suomalaisessa yhteiskunnassa. Diskurssit asettavat myös rajat ja kehykset maahanmuuttoliittiselle keskustelulle. Ne eivät ainoastaan määrittele maahanmuuttopolitiikan keskeisiä merkityksiä ja funktioita, vaan myös asettavat maahanmuuttajille erilaisia rooleja suomalaisessa yhteiskunnassa. Diskurssit kertovat maahanmuuttopolitiikka-käsitteen laajasta sovellettavuudesta ja moniulotteisuudesta.

5.1 Kansallinen etu

”Maahanmuuttopolitiikan sisältöä on tarkasteltava sekä Suomen omien taloudellisten etujen että maahanmuuttajien oikeuksien ja velvollisuuksien näkökulmasta. Ammattitaitoisen työvoiman tarjonnan turvaamiseksi on lisättävä maahanmuuttoa hallitusti.” (9.2.2006 Pääministerin ilmoitus, pääministeri Matti Vanhanen.)

Eduskunnan keskusteluissa maahanmuuttopolitiikan merkityksellistämistä hallitsee kansallinen etu. Maahanmuuttopolitiikkaa tarkastellaan ensisijaisesti Suomen edun ja yhteiskunnallisten resurssien näkökulmista käsin. Käytännössä tämä tarkoittaa maahanmuuttopolitiikan soveltamista suomalaisen yhteiskunnan tarpeisiin ja vallitseviin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Diskurssissa aktiivista maahanmuuttoa perustellaan tarpeella, jonka ikä-

rakenteen muutos eli väestön vanheneminen aiheuttaa. Maahanmuuttoa ei siis sinänsä tavoitella, siihen pikemminkin joudutaan pakosta turvautumaan.

Eduskunnan keskusteluissa kansallinen etu priorisoivana näkökulmana edustaa valtion luonnollista tapaa toimia, kun päämääränä on yhteisön eli tässä tapauksessa Suomen ja koko Euroopan hyvinvointi. Kansallista etua maahanmuuttopolitiikkaa määrittävänä näkökulmana ei kyseenalaisteta, vaan se nähdään osana valtion normaalia tapaa tehdä politiikkaa. Kansallinen etu edustaa poliittista arvoa, josta vallitsee keskustelijoiden välillä yhteisymmärrys:

”Nyt sitten väestön ikääntyessä niin Euroopan unionissa kuin Suomessakin on laajemmin herätty huomaamaan myös yhteisen maahanmuuttopolitiikan tarpeellisuus. Nimenomaan laillisen maahanmuuton edistäminen on Euroopassa jo pelkästään työvoiman tarpeen kannalta välttämätöntä. Tämä on täysin luonnollistakin ajatella näin, eikä sitä tule pyrkiä leimaamaan sinällään itsekkääksi tai kansalliseksi toiminnaksi.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Liisa Jaakonsaari/sdp.)

Aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa voidaan myös vastustaa kansalliseen etuun vetoamalla. Tällöin keskustelun kohteena ovat suomalaisen yhteiskunnan jatkuvuus ja Suomen väestönkasvu. Tutkimuksen kannalta mielenkiintoista on, johtaako kansallinen etu aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan vai maahanmuuton rajoittamiseen. Aloitan analyysin tarkastelemalla niitä puheenvuoroja, joissa kansallinen etu määrittyy aktiiviseksi maahanmuuttopolitiikaksi. Tämän jälkeen analysoin puheenvuoroja, joissa kansallista etua käytetään perusteluna maahanmuuton rajoittamiselle. Lopuksi pohdin tarkemmin näiden kahden näkökannan välistä suhdetta ja merkitystä käytännön maahanmuuttopolitiikalle.

Suomen kannalta väestön vanheneminen on haaste, joka koskettaa koko yhteiskuntaa. Ikärakenteen muutoksesta johtuen Suomi tarvitsee lisää työntekijöitä. Aktiivinen maahanmuutto edustaa puheissa ratkaisua tähän ongelmaan, jonka katsotaan vaikuttavan ratkaisevasti Suomen tulevaisuuteen ja yhteiskunnalliseen kehitykseen. Maahanmuuttoliittisessä keskustelussa maahanmuuttajat asemoituvat osaksi suomalaista yhteiskuntaa työntekijöinä ja opiskelijoina. Heidän roolinsa liittyy ennen kaikkea suomalaisen hyvinvoinnin kasvattamiseen, jossa työnteolla on keskeinen rooli. Arto Satosen mukaan kansallista etua mukailevan pakolais- ja maahanmuuttopolitiikan tulee huomioida suomalai-

sen yhteiskunnan haasteet ja toimia Suomen näkökulmasta ”oikeudenmukaisesti” ja ”tehokkaasti”:

”Ikärakenteestamme johtuen Suomi tarvitsee jatkossa enenevässä määrin ulkomaalaisia työntekijöitä. Lainsäädäntömme tuleekin tukea joustavaa työperusteista maahanmuuttoa. Ulkomaalaislain uudistuksen yhteydessä kokoomus haluaa edesauttaa Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten opiskelijoiden mahdollisuuksia jäädä töihin Suomeen valmistumisen jälkeen. On välttämätöntä, että Suomen pakolais- ja maahanmuuttopolitiikka toimii myös suomalaisten näkökulmasta oikeudenmukaisesti ja tehokkaasti.” (31.3.2004 Lähetekeskustelu Arto Satonen/kok.)

Väestön vanheneminen vaikuttaa ennen kaikkea Suomen työmarkkinoihin. Seuraavassa aineisto-otteessa Kari Kärkkäinen luonnehtii tilannetta 'ennenkokemattomaksi', kun työmarkkinoilta poistuu miljoona ihmistä. Aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa perustellaan yhteiskunnallisella muutoksella, jota havainnollistetaan numeraalisesti. Tilanteen kuvaaminen poikkeukselliseksi ja sen numeraalinen havainnollistaminen korostavat meneillään olevan yhteiskunnallisen muutoksen tärkeyttä:

”Suomen työmarkkinat joutuvat tulevina vuosina ennenkokemattomaan tilanteeseen, kun työmarkkinoilta alkaa poistua enemmän väkeä kuin sinne tulee. Se tapahtuu jo tänä vuonna, toivottavasti. Miljoona ihmistä siirtyy eläkkeelle seuraavien kymmenen vuoden aikana. Aktiivinen maahanmuuttopolitiikka ja sen osana joustava työlupamenettely ovat keskeisiä tekijöitä, joilla turvataan työvoiman riittävyys. Suomessa on syytä nähdä ulkomaalaispolitiikka nykyistä laajempaan kokonaisuutena. Väestön ikääntymiseen ja kansainvälistymiseen liittyy haasteita, jotka pakottavat arvioimaan ulkomaalaisen työvoiman merkitystä tulevina vuosina.” (14.4.2004 Ensimmäinen käsittely Kari Kärkkäinen/kd.)

Aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa perustellaan ennen kaikkea taloudellisilla näkökohdilla ja kansantaloudellisella haasteella, jonka työvoimapula aiheuttaa. Keskusteluissa toistuvasti todetaan tulevaisuuden Suomen tarvitsevan maahanmuuttajia ensisijaisesti taloudellisten syiden pakottamana, joista keskeisin on väestörakenteen muutos. Talouskasvun ja työvoiman saatavuuden katsotaan edellyttävän lisääntyvää maahanmuuttoa. Kysymys on myös hyvinvointivaltion tulevaisuudesta. Mari Kiviniemen mukaan ongel-

ma ei kosketa ainoastaan Suomea, vaan koko Eurooppaa. Väestön ikääntyminen asettaa haasteen sekä kansalliselle että eurooppalaiselle maahanmuuttopolitiikalle:

”Väestön ikääntyminen ja työvoiman tarjonnan väheneminen vaikuttavat kuitenkin lähivuosina merkittävästi työvoiman määrään ja työmarkkinoiden rakenteisiin erityisesti Euroopassa. Maahanmuutosta on tulossa Euroopan taloudellisen selviytymisen näkökulmasta hyvin keskeinen kysymys.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Mari Kiviniemi/kesk.)

Kun maahanmuuttopolitiikkaa tehdään kansallisten intressien viitoittamana, siitä voidaan tehdä taloudellisia laskelmia. Tällöin plus-merkkiä edustaa työperäinen, korkeasti koulutettujen ihmisten maahanmuutto, kun taas turvapaikkapolitiikka edustaa miinus-merkkiä, taloudellisesti kannattamatonta toimintaa. Maahanmuuttopolitiikka merkityksellistyy näin ollen taloudellisen hyödyn maksimoinniksi. Arto Satosen puheenvuorossa Kanadaa käytetään esimerkkinä onnistuneesta maahanmuuttopolitiikasta, josta Suomen toivotaan ottavan mallia. Kanadassa maahanmuuttajat pisteytetään taitojensa ja mahdollisen integroitumisensa mukaan. Pisteytysmalli havainnollistaa maahanmuuttopolitiikan taustalla vaikuttavaa ajatusta kansallisesta edusta, jossa keskeistä on vastaanottavan valtion hyvinvointi. Satosen mukaan pakolaiskeskustelun sijaan Suomen tulisi keskittyä hyödyllisiin maahanmuuttajiin:

”Nyt on jo hyvä aika jättää tämä pakolaiskeskustelu kokonaan omaksi asiakseen ja keskittyä siihen, miten Suomeen saadaan sellaisia maahanmuuttajia, jotka työllään lisäävät koko väestömme hyvinvointia. Suosittelen mallin ottoa kanadalaisesta maahanmuuttopolitiikasta, jossa maahan hakeutuvat pisteytetään sen mukaan, mikä on heidän todellinen mahdollisuutensa integroitua yhteiskuntaan. Lisäpisteitä saa koulutuksesta, työkokemuksesta, kielitaidosta, sukulaisuussuhteista ja aikaisemmasta työkokemuksesta Kanadassa.” (24.11.2004 Lähetekeskustelu Arto Satonen/kok.)

Myös Arja Alho pitää Kanadaa esimerkkinä onnistuneesta maahanmuuttopolitiikasta, joka hyödyttää yhteiskuntaa kokonaisuudessaan:

”Esimerkkinä tästä voisi ehkä mainita Kanadan, joka harrastaa aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa, on hyvin menestyvä kansakunta, myöskin monikulttuurinen ja

suvaitseva. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että rajat pitää avata ja antaa mahdollisuus sille, että kaikenlaiset rikolliset ja muut toiminnot tulisivat hyväksytyiksi, mutta kyllä aktiivisen maahanmuuttopolitiikan kautta voidaan myöskin tuoda yhteiskunnallista hyvää, joka koituu myöskin eri puolilla Suomea asuvien ihmisten kannalta eduksi. Tässä mielessä on aika siirtyä siihen rohkeusasteeseen, että ryhdytään puhumaan aktiivisesta ja hallitusta maahanmuuttopolitiikasta.” (21.4.2004 Toinen käsittely Arja Alho/sdp.)

Toisin kuin edellisessä aineistoesimerkissä, tässä aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa ei käsitteellistetä ainoastaan taloudellisena arvona. Arja Alholle aktiivinen maahanmuuttopolitiikka tarkoittaa myös monikulttuurisuutta ja suvaitsevaisuutta.

Huomionarvoista kuitenkin on, että aktiivinen maahanmuuttopolitiikka ei välttämättä aina tarkoita ulkomaisen työvoiman kokonaisvaltaista rekrytointia. Rekrytointi voidaan tehdä kansallisten intressien pohjalta, jolloin maahanmuuttajia työllistetään vain niille aloille, joille suomalaista työvoimaa ei ole saatavilla. Esko Kurviselle aktiivinen maahanmuutto tarkoittaa työperäistä maahanmuuttoa:

”Minun mielestäni nyt on korkea aika laatia kunnollinen maahanmuuttopolitiikka-ohjelma ja erottaa työperäinen ja humanitaarinen maahanmuutto. Meidän tulee tukea aktiivista työperäistä maahanmuuttoa tietyillä toimialoilla ja avata ulkomaalaisille parempia mahdollisuuksia työskennellä Suomessa.” (1.6.2005 Palautekeskustelu Esko Kurvinen/kok)

Kansallisen edun näkökulmasta ristiriitaa edustaa tilanne, jossa maahanmuuttaja saa koulutuksensa Suomessa, mutta valmistuttuaan hakee töitä muualta. Tämä näyttäytyy 'suomalaisten verovarojen tuhlausena'. Tämän epäoikeudenmukaisuuden välttämiseksi ulkomaalaisia opiskelijoita tulee houkutella jäämään Suomeen ja heille tulee myös tarjota parempia työnhakumahdollisuuksia.

”Toivoa sopii, että hallituksen maahanmuuttopolitiikka pystyy oikeasti veivaamaan maamme kurssia työperusteiselle maahanmuutolle ja aloittaa sen muuttamalla Suomessa opiskelleiden ulkomaisten opiskelijoiden työnhakumahdollisuuksia.

Ideana ei voi olla se, että suomalaisten verovaroilla opiskelevat ulkomaalaiset opiskelijat ajetaan maasta, kun he ovat valmistuneet, vaan se, että heitä houkutellaan jäämään Suomeen töihin.” (24.11.2004 Lähetekeskustelu Arto Satonen/kok.)

Seuraava puheenvuoro jakaa maahanmuuttajat kahteen ryhmään, tavoitteena maahanmuuttopolitiikan lähtökohtien selkiyttäminen. Tulkitsen ryhmittelyn jakona aktiivisiin ja passiivisiin maahanmuuttajiin. Aktiiviseksi puheenvuorossa määrittyvät ne maahanmuuttajat, jotka joko opiskelevat tai ovat työntekijöitä. Heidät kuvataan puheenvuorossa hyödyllisinä suomalaisen yhteiskunnan kannalta. Passiivisiksi puheenvuorossa määrittyvät sen sijaan ne maahanmuuttajat, jotka tulevat Suomeen ensisijaisesti suomalaisen hyvinvointijärjestelmän innoittamina. Käytännössä tämä tarkoittaa suomalaisen hyvinvointijärjestelmän hyväksikäyttöä:

”Tässä kaikessa tietenkin tavallisella kansalaisella, joka miettii, tahtoo olla niin, että hänellä menevät nämä opiskelevat ja työluvan kautta Suomeen tulleet henkilöt sekaisin turvapaikanhakijoiden kanssa ja joskus ne menevät sekaisin jopa pakolaisten kanssa. Meidän poliitikkojen tehtävä olisi hyvin selkeästi erottaa nämä eri asiat toisistaan ja puhua näistä opiskelevista, jotka ovat opiskeluhaluista ja työhaluisia, jotka eivät tule Suomeen nimenomaan hankkimaan itsellensä sosiaaliturvaa yhteiskunnan ja veronmaksajien kustannuksella vaan nimenomaan itse ansaitsemaan omaa elantoansa ja hyödyttäen samalla suomalaista kansantaloutta, mahdollisesti myöskin joskus muuttamalla takaisin kotimaahansa entistä valveutuneempina kansalaisina.” (21.9.2005 Ensimmäinen käsittely Petri Salo/kok.)

Petri Salon puheenvuoro ilmaisee myös varovaisen toiveen maahanmuuttajien mahdollisesta kotiinpaluusta ”entistä valveutuneempina kansalaisina”. Tämä antaa viitteitä maahanmuuttopolitiikan taustalla yhä vaikuttavasta homogeenisen yhteiskunnasta ihanteesta, jossa maahanmuuttajat ovat tervetulleita yhteisöön ensisijaisesti vieraan ominaisuudessa, vailla todellisia mahdollisuuksia kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan.

Aktiivista maahanmuuttoa vastustavat puheenvuorot

Kansalliseen etuun voidaan myös vedota kun aktiivista maahanmuuttoa arvioidaan kriittisesti, tai kun siihen suhtaudutaan kielteisesti. Kuten edellisissä puheenvuoroissa, myös kriittisissä puheenvuoroissa keskeisiä käsitteitä ovat väestörakenne ja työllisyys. Käsitteiden tulkinta ei kuitenkaan johda aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan, vaan huomion kohdistamiseen suomalaisen väestöön ja suomalaiseen työllisyyteen.

Alla olevissa aineistokatkelmissa Suomen väestönkasvu nähdään tärkeänä työllisyyteen vaikuttavana tekijänä. Puheenvuoroissa huolen kohteena on suomalaisuuden jatkuvuus eli suomalaisten lisääntyminen 'luonnollisella tavalla'. Suomalaisuuden asema on puheenvuorojen mukaan uhattuna, eikä maahanmuuttajien olemassaolo tilannetta ainakaan paranna. Itse asiassa maahanmuuttajat ja suomalaiset asettuvat puheissa vastakkain. Maahanmuuttoa tarkastellaan nationalistisesta viitekehyksestä, jossa ajatus monikulttuurisesta yhteiskunnasta on ristiriidassa Suomen yhtenäisyyden kanssa. Puheenvuoroissa 'väestön säilyminen suomalaisena' on prioriteetti, periaate, jonka merkitystä ei tulisi unohtaa.

”Tulevaisuuden Suomi tarvitsee lapsia, sillä kahdenkymmenen vuoden kuluttua meillä on paha pula työntekijöistä ja eläkkeiden maksajista. Tälle hallitukselle tärkeämpää on turvata 75 prosentin työllisyysaste kuin suomalaisten lisääntyminen luonnollisella tavalla. Tärkeämpää kuin suomalaiset sukupolvet on työvoiman tarjonnan turvaaminen maahanmuuttajien avulla. Maahanmuuttopolitiikka on saanut oman otsikkonsa hallitusohjelmassa, väestöpolitiikka ei.” (23.4.2003 Palautekeskustelu Hanna-Leena Hemming/kok.)

”Ed. Kangas puheenvuorossaan kiinnitti huomiota siihen, että nämä suomalaiset kansalaiset, jotka ovat työtä ja toimeentuloa vailla, pitäisi ensin työllistää ja hoitaa järjestykseen ja sitten ryhtyä pohtimaan näitä asioita suuremmalla äänellä, niin kuin nyt pohditaan. Se mitä tähän keskustelujen sisältöön syntyy ja käypi, niin toivoisin, että syntyisi vastaavaa painoarvoa, asianmukaisuutta ja kiihkeyttä oleva keskustelu, missä pohdittaisiin kotimaisesta tulevaisuudesta, turvallisuudesta, synnytyvyydestä ja omasta väestönkasvusta ja sen väestön säilymisestä täällä suomalaisena.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Seppo Lahtela/kok.)

Merkittävä syy aktiivisen maahanmuuton vastustamiselle ovat kuitenkin Suomen korkeat työttömyysluvut. Tähän näkökulmaan kulminoituu pitkälti se, mistä maahanmuuttokriittisyys johtuu, kun maahanmuuttopolitiikkaa määrittää kansallinen etu. Puheenvuorot korostavat suomalaisen työllisyyden merkitystä ja kyseenalaistavat ajatuksen tulevaisuuden työvoimapulasta. Timo Soini ja Matti Kauppila ilmaisevat huolensa suomalaisista työttömistä ja tilanteesta, jossa maahanmuuttajat ja suomalaiset kilpailevat samasta työstä. Puheenvuoroissa suomalaisten työllistäminen nähdään ensisijaisena tavoitteena ja kansallisena päämääränä, jonka tulisi olla lähtökohtana maahanmuuttopoliittiselle keskustelulle:

”Meillä on työttömyys nytkin jo sietämättömän korkealla tasolla eikä mitään työvoimapolitikkaa ole, eikä ole edes näköpiirissä. Eikö nyt ole nimenomaan ensisijaista kohdistaa voimakkaat toimenpiteet työttömyyden vähentämiseen Suomessa eikä lähettää sellaista signaalia ulkomaille, että tänne aletaan houkuttaa työvoimaa muualta?” (11.3.2004 Suullisen kyselytunnin asia Timo Soini/ps.)

”Meillä on hyvin ristiriitaista työvoimapolitiikka ja maahanmuuttopolitiikka. Jos mietitään, minkä takia meillä eläkeikää nostettiin ja yritetään nostaa, niin sehän oli työvoimapolitiittisin syin, että meillä ammattitaitoinen työvoima pysyy sinne 65-66:een, jopa 68:aan. Minusta, sanoisiko, tällä rintamalla aktiivisuus merkitsee sitä, että tänne tulee nuorta maahanmuuttajaa, jotka sitten vievät varman päälle, sanoisiko, vanhenevan suomalaisen ammatti-ihmisen työt. Tämä on minusta yksi semmoinen kohta, mikä täällä nyt on jäänyt vähän niin kuin hymistelyn asteelle.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Matti Kauppila/vas.)

Edellisissä Soinin ja Kauppilan puheenvuoroissa ulkomainen työvoima edustaa viimeistä vaihtoehtoa tilanteessa, jossa suomalaista työvoimaa ei ole saatavilla. Kansallisen edun näkökulmasta ulkomaalaiset ja suomalaiset eivät ole työmarkkinoilla tasa-arvoisessa asemassa, vaan lähtökohtana on suomalaisten työntekijöiden etuasema. Seuraava puheenvuoro sijoittuu aktiivista maahanmuuttoa puolustavan ja vastustavan näkökannan väliin, ja sitä voidaan tulkita yhteiskunnalliseen muutokseen mukautumisena. Toimi Kankaanniemen mukaan 'varautuminen ajoissa on viisautta':

”Tämä olisi mielestäni kyllä peruslähtökohta, mutta ymmärrän sen, että meidän on vähitellen mukauduttava siihen tilanteeseen, että myös ulkomaista työvoimaa Suomessa tullaan tarvitsemaan, jatkossa ehkä jo kohtuullisen piankin, eikä tilanne saa mennä siihen, että ajetaan ovet ja ikkunat kiinni niin pitkälle kuin mahdollista ja sitten yhtäkkiä joudutaan ne avaamaan kaikkine ongelmineen. Varautuminen ajoissa on viisautta, ja arvelen, että tällä esityksellä nyt jonkin verran siihen pystytään varautumaan.” (21.4.2004 Toinen käsittely Toimi Kankaanniemi/kd.)

Maahanmuutto ja kansallisen etu: maahanmuuttajien rooli ja kategorisaatio

Kansallisen edun diskurssissa maahanmuutto edustaa paitsi vastausta rakenteellisiin haasteisiin, myös strategiaa kansainvälisessä kilpailussa. Maahanmuuttopolitiikkaan liittyy kansallisia intressejä, jotka kertovat suomalaisen yhteiskunnan kohtaamista haasteista ja poliittisista prioriteeteista. Yksi diskurssin keskeinen seuraus on maahanmuuttajien kategorisointi kahteen ryhmään: hyödyllisiin ja hyödyttömiin. Hyödyllisiä ja tavoittelemisen arvoisia maahanmuuttajia ovat korkeasti koulutetut ja työntekijät. He täyttävät kansallisen edun määrittämät kriteerit. Näistä maahanmuuttajista jopa kilpaillaan, ja kilpailun tulokset nähdään merkittävänä kansakunnan kehityksen kannalta. Ei-haluttuja ja suomalaisen yhteiskunnan kannalta hyödyttömiä maahanmuuttajia ovat vailla koulutusta ja kielitaitoa olevat. Kansallisen edun diskurssissa maahanmuuttajien osallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa tarkoittaa ennen kaikkea työntekoa, joka on keskeisesti sidoksissa kansantalouden ja yhteiskunnallisen hyvinvoinnin kasvattamiseen.

Se, että puheissa turvapaikkapolitiikka halutaan pitää erillisenä politiikan lajina, perustuu politiikan alojen erilaisiin arviointikriteereihin. 'Aktiivisen maahanmuuttopolitiikan' taustalla vaikuttavat erilaiset intressit kuin turvapaikkapolitiikan. Aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan sovelletaan kansallista itsemääräämisoikeutta, joka tarkoittaa hyödyllisten maahanmuuttajien priorisoimista suhteessa esimerkiksi pakolaisiin. Jaotteluun sisältyy riski, että taloudelliset arvot korostuvat liiaksi suhteessa inhimillisiin arvoihin ja turvapaikkapolitiikka jää maahanmuuttopolitiikan varjoon.

Eduskunnan keskusteluissa aktiivista maahanmuuttoa myös vastustetaan vetoamalla kansalliseen etuun. Tällöin maahanmuutto asettuu vastakkain Suomen väestönkasvun ja

suomalaisen työllisyyden kanssa. Tämä kertoo yhä voimissaan olevasta kansallisvaltiollisesta ajattelusta, joka usein jää yhdentymis- ja kansainvälisyyskeskusteluiden varjoon. Tutkimuksessa maahanmuuttoa vastustavat puheenvuorot edustavat kuitenkin vähemmistöä ja kansallinen etu määrittyy ennen kaikkea aktiivisena maahanmuuttopolitiikkana. Luvussa kuusi tarkastelen diskurssien jakautumista tarkemmin.

5.2 Kontrolli ja hallinta

Pasi Saukkonen määrittelee maahanmuuttopolitiikan koskevan niitä poliittisia toimia, jotka koskevat valtion rajojen valvontaa ja muuta maahan suuntautuvan muuttoliikkeen sääntelyä (2007, 206). Rajat ja niiden hallinta ovat esillä eduskunnan maahanmuuttoliittisessä keskustelussa:

”Erittäin tärkeää on myös EU:n rajavalvonta, erityisesti uusien jäsenmaiden ja Välimeren rantavaltioiden osalta. Tehokkaalla valvonnalla voitaisiin estää laittomat maahantulijat EU:n alueelle.” (28.9.2004 Lähetekeskustelu Tony Halme/ps.)

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa maahanmuuttopolitiikka merkityksellistyy maahanmuuttovirtojen hallinnaksi. Puheenvuoroissa korostuvat ei-toivotun maahanmuuton ja sen torjunnan teemat. Maahanmuutto rakentuu diskurssissa ongelmaksi, joka vaatii toimenpiteitä. Ei-toivottu maahanmuutto tarkoittaa useimmiten laitonta maahanmuuttoa, joka nähdään uhkana Suomen sekä laajemmassa perspektiivissä koko Euroopan vakaudelle. Laittoman maahanmuuton lisäksi huomion kohteena puheenvuoroissa ovat laitton työvoima, järjestäytynyt rikollisuus, ihmiskauppa ja niin sanottu turvapaikkamatkailu. Diskurssissa maahanmuuttajat asemoituvat laittomiksi siirtolaisiksi, laittomiksi työntekijöiksi, rikollisiksi tai turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttäjiksi. Puheissa korostuvat vahvasti Euroopan Unionin rooli ja sen maantieteelliset rajat. Kontrollin ja hallinnan diskurssiksi olen tulkinnut puheet, joissa maahanmuutto samaistetaan joko yhteiskunnan ulkopuoliseksi uhaksi tai yhteiskunnan sisäiseksi ongelmaksi, jonka merkitys Suomen ja EU:n vakaudelle nähdään merkittävänä.

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa kuva maahanmuutosta rakentuu ongelmana, joka vaatii kontrollia ja hallintaa. Ongelma koskee laitonta maahanmuuttoa, josta on muodostumassa mittava haaste koko Euroopalle. Seuraavassa aineistokatkelmassa laittoman maahanmuuton ongelmaa pohditaan vertailemalla Pohjoismaiden ja Keski- ja Etelä-Euroopan maiden tilanteita. Puheenvuorossa laittoman maahanmuuton ongelma koskettaa erityisesti Keski- ja Etelä-Euroopan maita, kun se Pohjoismaissa on vielä hallinnassa. Vaikka laitton maahanmuutto paikantuu Suomen ulkopuoliseksi ongelmaksi, potentiaalinen uhka on silti puheenvuorossa läsnä. Tähän viittaa aineistokatkelman ensimmäinen lause:

”Pohjoismaissa on myös yhä enemmän alettu tarkastella haasteisiin vastaamista, esimerkiksi Ruotsissa, vähentämällä vastaanoton palveluita, kun menettelyn virtaviivaistamisen mahdollisuudet on pääosin käytetty. Keski- ja Etelä-Euroopan maissa oleskelee satojatuhansia, ellei miljoonia ulkomaalaisia laittomasti, siis ilman vaadittavia matkustusasiakirjoja ja lupia. Jäsenvaltioiden tilanne laittomasta maahanmuutosta puhuttaessa vaihtelee paljon. Suomessa ja muissa Pohjoismaissa palautuspolitiikan voidaan sanoa olevan kunnossa, kun sen sijaan muissa maissa haasteet kyllä ovat tänä päivänä, se on myönnettävä, suuremmat.” (21.4.2004 Toinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Sisäasiainministeri Kari Rajamäki kuvaa puheenvuorossaan laittomia siirtolaisia ryhmänä, jotka 'oleskelevat' Keski- ja Etelä-Euroopassa ja heitä arvioidaan olevan 'satojatuhansia, ellei miljoonia'. Oleskella verbin käyttö herättää mielikuvan toiminnasta, jolla ei ole selkeää perusteltua tarkoitusta, eikä ymmärrettävää syytä. Se, että maahanmuuttajien lukumäärää esitetään epämääräisenä, rakentaa kuvaa hallitsemattomasta liikkeestä, joka laajuudessaan voi muodostua huomattavaksi ongelmaksi. Näin siirtolaisista rakentuu kuva anonyymina, epämääräisenä, ja jopa uhkaavana joukkona ihmisiä, jotka ovat Euroopassa ilman perusteltua syytä. Eduskuntakeskusteluille on tyypillistä että maahanmuuttajat kuvataan yhtenäisenä ryhmänä. Petri Ruuskan mukaan tämä on yleinen piirre tilastoissa ja lehdissä, jota voidaan analysoida tapana jakaa maailma 'meihin' ja 'muihin'. (Ruuska 1999, 201.)

Puolitoista vuotta myöhemmin sisäasiainministeri luonnehtii laitonta maahanmuuttoa ja siihen liittyviä ilmiöitä 'koko Euroopan Unionin yhteiseksi ongelmaksi'. Ongelmasta ei

ole tullut ainoastaan yhteinen, vaan kansainvälisesti yksi suurimmista. Ongelman ratkaisussa EU:lla on merkittävä rooli, joka konkretisoituu ajatuksessa yhtenäisestä maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikasta. Puheessa laitton maahanmuutto ja ihmiskauppa toimivat perusteluna Euroopan Unionin institutionaalisen vallan kasvattamiselle.

”Laittoman maahanmuuton torjunta, ihmiskauppa, ihmissalakuljetuksen torjunta on niin kansallinen, Schengen-alueeseen liittyvä kuin koko Euroopan unionin yhteinen ongelma, kansainvälisesti tällä hetkellä yksi suurimpia ongelmia. Tältä osin tietysti toimitaan määrätietoisesti viranomaisten toimesta, ja myöskin EU-komissio on tekemässä maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan yhtenäistämisesityksiä.” (15.12.2005 Suullisen kyselytunnin asia sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa EU on tärkeä toimija ja sen maahanmuuttopoliittinen merkitys on huomattava. Kansallisen maahanmuuttopolitiikan määrittelyssä Euroopan Unioni edustaa tärkeää viitekehystä, josta käsin politiikkaa hahmotetaan. EU:n yhteinen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikka nähdään ratkaisuna ennen kaikkea laitton maahanmuuton ongelmalle. Kansallisesta viitekehuksesta tehdyn maahanmuuttopolitiikan tilalla on Euroopan unionin yhteinen intressi ja suunnitelmat maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan yhtenäistämistä.

Valtioiden rajat ylittävä kiinnostus maahanmuuttopolitiikkaan vahvistaa Euroopan Unionin maantieteellistä ja poliittista yhtenäisyyttä. Seuraavassa aineisto-otteessa yhteistyö jäsenvaltioiden välillä nähdään välttämättömänä. Suomen ja EU:n välisen suhteen tärkeyttä havainnollistetaan viittaamalla historiaan. Näin puhe rakentaa käsitystä Suomen ja EU:n pitkästä suhteesta, jossa yhteinen intressi on ollut selvillä jo pitkään.

”Minusta on erittäin tärkeitä muistaa, mikä kehitys Euroopan unionissa alkoi puhemiehen johtamassa Tampereen 1999 oikeuden, vapauden ja turvallisuuden huipukokouksessa. Sitä politiikkaa Suomi edistää elikkä EU:n yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan linjaamista ja rakentamista. Se on myöskin sen hyväksyttävyyden ainut edellytys kansalaisten näkökulmasta ja tämän aktiivisen maahanmuuttopolitiikan edellytys.” (8.11.2006 Ainoa käsittely sisäasiainministeri Kari Rajamäki/sdp.)

EU-maiden keskinäinen koordinaatio, kehitteillä oleva biometrinen tunnistusjärjestelmä, ja ulkomaalaisviraston toiminnan tehostaminen ovat kaikki keinoja laitonta maahanmuuttoa vastaan. Alla olevissa esimerkeissä laitton maahanmuutto, terrorismi ja sisäinen turvallisuus muodostavat merkityssysteemin, jolla oikeutetaan kontrollia sekä ulkomaalaisviraston ja Euroopan unionin institutionaalisen vallan lisäämistä.

”Meilläkin on Suomessa maassa laittomasti olleita tavattu vuosittain noin tuhat, ja sen lisäksi tietysti paineita monella tavalla myöskin EU-maiden keskinäisen koordinaatioon tässä asiassa on. Osittain tähän liittyy myöskin EU:ssa kehitettävä biometrinen tunnistusjärjestelmä, joka on terrorismin torjuntaa mutta myös laitton maahanmuuton hallintaan paremmin puuttuva.” (4.12.2003 Suullisen kyselytunnin asia sisäasiainministeri Kari Rajamäki/sdp.)

”Tältä osin haluan tässä yhteydessä tuoda esille, että on tärkeätä, juuri niin kuin valiokuntakin on tuonut esille ja puheenjohtaja Väistö, että meidän on tehostettava myös Ulkomaalaisviraston toimintaa. Yleisesti ottaen käsittelyaikoja on nopeutettava. Se on joka tilanteessa turvapaikanhakijoiden etu. Se on myöskin, sanotaan sisäisen turvallisuuden ja laitton maahanmuuton estämisen näkökulmasta välttämätöntä.” (14.4.2004 Ensimmäinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Seuraava puheenvuoro on mielenkiintoinen maahanmuuttajien kuvaamisen kannalta. Kuten analyysin alussa todettiin, maahanmuuttajien kuvauksilla ja erilaisilla kategorisoinnin tavoilla on merkitystä maahanmuuttajien asemoitumiselle keskustelussa ja erilaisten maahanmuuttopoliittisten toimenpiteiden oikeuttamisen kannalta. Huomionarvoista on, mihin piirteisiin kuvauksissa kiinnitetään huomiota ja mitä kuvauksista puuttuu. Seuraavassa esimerkissä laittomat maahanmuuttajat kuvataan 'maasta toiseen ilman lupaa liikkuvina' ja 'turvapaikkamenettelyn väärinkäyttäjinä'. Puheen kohteena ovat myös 'hakijoiden profiilit sekä määrät’ Yhteistä näille kuvauksille on, että ne tuottavat turvapaikanhakijoista negatiivisen, rikollisiin verrattavissa oleva kuvan ja konstruoivat heidät yhteiseksi joukoksi ihmisiä, vailla erityispiirteitä. Puheenvuoron lopussa laittomasta maahanmuutosta ja terrorismista puhutaan samanaikaisesti, joka antaa viitteitä laitton maahanmuuton käsittämisestä terrorismin kaltaisena uhkana:

”Turvapaikkamenettelyyn liittyvät ilmiöt ovat läntisessä Euroopassa pääosin yhteisiä. Hakijoiden profiilit ja määrät vaihtelevat, mutta maasta toiseen ilman lupaa liikkuvat hakijat ja turvapaikkamenettelyn muunlainen väärinkäyttö ovat kaikille Euroopan maille yhteinen ongelma. Haasteisiin vastaaminen vaihtelee maittain, sillä politiikan yksityiskohdat ovat Euroopan unionissakin eri valtioissa edelleen kansallisesti päätettävissä. Väärinkäytön torjunnassa hallitusten toimenpiteet ovat pääosin saman suuntaisia, erityisesti keskisessä Euroopassa. Nyt 11.9.2001 tapauksen jälkeen kuten Madridinkin tapahtumien jälkeen ovat entisestään korostuneet laitoman maahanmuuton ja terrorismin torjuntaan liittyvät näkökulmat.” (21.4.2004 Toinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Myös seuraavassa esimerkissä terrorismin käsite on läsnä. Puheenvuorossa terrorismia käytetään tehokkaana uhkakuvana ulkopuolisesta vaarasta, joka mahdollisesti esiintyy pakolaisen asussa. Puhe 'syrjäisestä Suomesta' korostaa sitä, että terrorismin uhasta on tullut jotakin, joka koskettaa myös Suomea. Laiton maahanmuutto suhteutetaan näin turvallisuushkaan, joka toimii perusteluna 'jatkuvalle varuilla ololle'. Toisin sanoen, jokainen pakolainen voi olla mahdollinen terroristi:

”Meidän täytyy myös täällä syrjäisessä Suomessa olla jatkuvasti varuillamme maamme mahdollisesti pakolaisina pyrkivien terroristien suhteen. Emme saa päästää Suomesta muodostumaan islamilaisten terroristien koteloitumispaikkaa, josta he mahdollisesti vuosien kuluttua kuoriutuvat liikkeelle toimeksiantoaan suorittamaan joko Suomeen, Eurooppaan tai muualle maailmaan.” (28.9.2004 Lähetekeskustelu Tony Halme/ps.)

Suomalaiselle ulkopoliittiselle keskustelulle on ollut tyypillistä korostaa Suomen asemaa Venäjän rajanaapurina. Venäjää on yleisesti pidetty yhtenä mahdollisena uhkana Suomen turvallisuudelle. Kysymys Venäjästä on myös läsnä kun puhutaan maahanmuuttopolitiikasta:

”Toistaiseksi turvapaikanhakijoita on hakeutunut esimerkiksi Viroon huomattavan vähän. Baltian tilanteen muutoksella tässä suhteessa voi olla vaikutuksia myös turvapaikanhakijavirtoihin. On muistettava, että EU ja Venäjän viisumikysymys, kun siihen liittyy vielä takaisinottosopimuksen solmimattomuus, on tärkeä näkökulma.

Venäjällä oleskelee paljon luvattomia ulkomaalaisia, mikä edellyttää meidän Suomen kannalta myöskin tarkkaa seuranta. Tältä osin on näkökulmia, joita on siis arvioitava.” (21.4.2004 Toinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Puheenvuorossa Suomen itärajalalla on tärkeä maahanmuuttopoliittinen merkitys. Mahdolliset 'turvapaikanhakijavirrat' tulevat idästä ja 'Venäjällä oleskelee paljon luvattomia ulkomaalaisia'. Suomen osalta tämä tarkoittaa 'tarkkaa seuranta'. Analyysin kannalta mielenkiintoista on puheen ajankohta. Kyseessä on ulkomaalaislain toinen käsittely, lain läpimenemisen kannalta tärkein vaihe. Se, että Venäjä on osa argumentaatiota, on tuskin sattumaa.

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa laitton maahanmuutto ei ole ongelma ainoastaan Euroopan Unionille. Laittoman työvoiman ongelma koskettaa Suomea kansallisesta näkökulmasta, jossa merkittäviä tekijöitä ovat suomalaisen työntekijän asema ja oikeudet. Laitton työnteko yhteiskunnallisena ilmiönä ei ainoastaan riko suomalaisten työmarkkinoiden laillisuusperiaatteita, vaan se uhkaa myös rehellistä yritystoimintaa ja suomalaisen työntekijän asemaa. Suomalaisten työehtojen rikkominen ja ulkomaalaisten työntekijöiden hyväksikäyttö ovat esimerkkejä hallitsemattoman maahanmuuton seurauksista. Hallitsemattoman maahanmuuton nähdään heikentävän suomalaisten työntekijöiden etuja ja valtion työstä saatavien verotulojen määrää. Nämä näkökohdat toimivat perusteluina vaatimukselle lisätä ammattiyhdistysliikkeen, työsuojelupiirien ja poliisin valtuuksia kontrolli- ja tarkastustoimille.

”Hallitsematon maahanmuutto lisää harmaan työvoiman määrää ja vaikuttaa kielteisesti työvoimapolitiikkaan. Vaarana on, että hallitsematon maahanmuutto sotkee työmarkkinat ja työnantajat pääsevät käyttämään hyväkseen ulkomaalaisten hädänalaista asemaa. Näin on tapahtunut muun muassa rakennusalalla ja palvelualoilla. Suomessa tulee tehdä töitä suomalaisilla työehdoilla. Ammattiyhdistysliikkeen ja työsuojelupiirien tulisi saada lisävaltuuksia tarkastaa työmaita ja työnantajia, onko heidän käytössään harmaata työvoimaa. Niin kuin täällä on todettu - yhdyin niihin - taloudellinen etu tällaisissa tapauksissa pitää periä valtiolle. Tämä tuo myös, niin kuin ministerikin on todennut, lisää taloudellista rikollisuutta maahamme ja EU-alueelle kokonaisuudessaankin.” (16.6.2003 Lähetekeskustelu Matti Kangas /vas.)

”Toinen asia, jossa turvapaikkapolitiikka ja maahanmuuttopolitiikka kohtaavat mutta jossa on nimenomaan oltava talousrikollisuuden ja harmaan talouden osalta hyvin tarkka, ovat laittoman työvoiman valvontaan liittyvät kysymykset, joista krp:n yhteydessä on esityksestä ja hallituksen ratkaisusta tämän vuoden alusta aloittanut työryhmä, joka valitettavasti on löytänyt ihan riittävästi ja isoja maaleja tästä maasta. Se on vakava kysymys rehellisen yritystoiminnan kuten myöskin suomalaisen työntekijän aseman kannalta.” (21.4.2004 Toinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki/sdp.)

Kontrollin- ja hallinnan näkökulma ja maahanmuuton uhkakuvat

Viime vuosina Euroopan Unionin maahanmuutto- ja pakolaispolitiikassa kontrolli ja uhkien ehkäisy ovat olleet politiikassa keskeisellä sijalla. EU:n yhteisen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikan yhä tiivistyessä Suomen rooli tulee olemaan merkittävä maantieteellisestä sijainnista johtuen. Suomen ja Venäjän raja on Euroopan Unionin ulkoraja, ja tämä tulee lisäämään kontrollia entisestään. (Salmio 2000.)

Kontrollin ja hallinnan diskurssin yksi merkittävä seuraus on, että se rakentaa käsitystä maahanmuutosta negatiivisena ilmiönä, josta hallitsemattomana aiheutuu vakavia yhteiskunnallisia seurauksia. Maahanmuuttopolitiikan keskeinen merkitys puheenvuoroissa liittyy jo olemassa oleviin ja tulevaisuuden uhkakuvien hallintaan. Uhkaa edustavat muun muassa laitton maahanmuutto, järjestäytynyt rikollisuus, ihmiskauppa, Venäjän ulkomalaiset ja terrorismi. Maahanmuuttajat asemoituvat diskurssissa Suomen ja Euroopan ulkopuolisiksi ongelmiksi, joihin kohdistetaan valvonta- ja hallintatoimenpiteitä. Samanlaisesti diskurssi korostaa Suomen ja EU:n merkitystä näiden toimenpiteiden toimeenpanossa. Näin diskurssi uusintaa ja kasvattaa Suomen ja EU:n institutionaalista valtaa. Maantieteellisesti Suomi ei ole ainoastaan Venäjän rajanaapuri, vaan myös Euroopan Unionin ulkorajavaltio, mikä määrittää Suomen roolia maahanmuuttoliittisessä keskustelussa.

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa turvallisuudella on keskeinen arvo ja sitä voidaankin pitää kaikkien keskusteluun osallistuvien yhteisesti jaettuna 'esisopimuksena', jota kukaan ei ainakaan suoraan kyseenalaista. Pertti Joenniemen mukaan turvallisuuspuhe kon-

stituoi erilaisuutta ja hallinnoi erilaisuuden ja samanlaisuuden välistä suhdetta. Ulkoiset uhat määrittelevät 'toisen' ja säilyttävät samalla käsitteen 'me' keskustelun keskiössä. (Joeniemi 1993, 19.)

Hallinnan ja kontrollin diskurssissa on kysymys laittoman maahanmuuton ja siihen liittyvän rikollisuuden pitämisestä Euroopan ulkopuolella. Diskurssissa Eurooppa on maantieteellinen ja poliittinen kokonaisuus. Diskurssin funktio on tämän kokonaisuuden yhtenäisyyden vahvistaminen. Kontrollin ja hallinnan korostaminen ja maahanmuuttajien kuvaaminen ongelmana tukee maahanmuuttoa rajoittavia toimenpiteitä ja vahvistaa maahanmuuttajiin kohdistuvaa epäluuloa. Maahanmuuton negatiivisten kuvausten ansiosta mahdolliset järeät keinot maahanmuuton hallitsemiseksi tulevat paremmin perustelluksi sen sijaan että paneuduttaisiin muuttoliikkeen taustalla vaikuttaviin inhimillisiin syihin.

Maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa maahanmuutto ja terrorismi yhdistettiin tavalla, joka tuki maahanmuuton uhkanäkökulman vahvistamista. Tämä herättää kysymyksen siitä, mitä pakolaisen ja terroristin rinnastamisella haetaan ja minkälaisia seurauksia tämänkaltaiset kuvaukset mahdollisesti tuottavat. Huomionarvoista on, että viimeaikaisten Eurooppaan kohdistuneiden terrori-iskujen tekijät ovat pääsääntöisesti olleet EU-kansalaisia tai ulkomaalaisia, jotka ovat olleet EU:ssa virallisilla oleskeluluvilla (Euroopan komissio 2008.)

David Campbellin mukaan identiteetin turvaaminen valtiossa vaatii tietynlaisia vaaran diskursseja tarjotakseen uuden totuuden siitä, keitä me olemme. Tämä tapahtuu korostamalla sitä, mitä emme ainakaan ole, ja tästä muodostuu pelon kohde. Valtio legitimoii itsensä edustamalla turvaa kansalaisille, jotka muuten olisivat vaarassa altistua erilaisille uhkille ja vaaroille. (Campbell 1992.) Pertti Anttonen näkee uhkakuvat 'toisesta' identiteettiä ja yhteishenkeä vahvistavina tekijöinä, jotka lisäävät yhteisön keskinäistä koherensia. (ks. Lehtonen 2004, 194.) Onko niin, että myös Euroopan Unioni tarvitsee tiettyjä vaaran diskursseja oman identiteettinsä rakentamiseen ja oikeuttamiseen? Kontrollin ja hallinnan diskurssi korostaa yhteistyötä EU:n kanssa ja maahanmuuttopolitiikan yhtenäistämistä Euroopan tasolla merkittävänä tulevaisuuden kysymyksenä. Diskurssin seuraus on EU:n institutionaalisen vallan oikeuttaminen ja kasvattaminen. Diskurssi sitoo samalla Suomen vahvemmin osaksi Eurooppaan ja Euroopan Unionin poliittista viitekehystä.

5.3 Humanitaarisuus

”Siirtolaisuus ja maahanmuutto on kokonaisuutena laaja aihe, ja täällä on tänään, niin kuin itsekin omassa puheenvuorossani, keskitytty hyvin pitkälti asiaan työperäisen maahanmuuton näkökulmasta, mutta tuskinpa kukaan haluaa sitä, että julkinen keskustelu kääntyy liiaksi vain työperäisen maahanmuuton suuntaan, koska kyllä meidän on vahvasti jatkossakin kannettava oma vastuumme maailman hädästä ja hengenvaarassa olevista ihmisistä, pakolaisista eli tästä humanitaarisesta maahanmuutosta.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Mari Kiviniemi/kesk.)

Suomen maahanmuuttopoliittista identiteettiä rakennetaan keskusteluissa humanitaarisesta maahanmuutosta ja siihen sisältyvistä arvoista. Humanitaarisuuden diskurssissa turvapaikkapolitiikkaa tarkastellaan valtiollisen vastuun näkökulmasta, jossa olennaiseksi seikaksi muodostuu Suomen osallisuus kansainvälisessä yhteisössä. Eduskunnassa keskustelua herättävät Suomen humanitaarisen vastuualueen laajuus ja humanitaariseen maahanmuuttoon sovellettavat kriteerit. Humanitaarisuuden diskurssi suuntaa huomion politiikan globaaliin ympäristöön ja asettaa kysymyksen maahanmuuttopoliittikan taustalla vaikuttavista arvoista.

Humanitaarisuuden diskurssi rakentuu kahdesta toisiinsa jännitteisessä suhteessa olevasta näkökulmasta. Näitä kutsun *'humanitaarisuus itseisarvona'* ja *'humanitaarisuus tietyn ehdoin'* -näkökulmiksi. Se, mihin näkökulmien ero perustuu, liittyy niiden erilaiseen tapaan käsitteellistää humanitaarisuus osana valtion vastuuta.

Humanitaarisuus itseisarvona

”Juurettomien, pakolaisuuteen tai siirtolaisuuteen joutuneitten ihmisten määrä on kasvamassa maailmanlaajojen poliittisten, taloudellisten ja ympäristökatastrofien takia. Rajoittava siirtolaispolitiikka ja kielteissävyinen keskustelu hädässä olevien ihmisten kohtalosta ei ole omiaan edistämään inhimillisiä ja avoimia asenteita niissä yhteiskunnissa, joihin pakolaisia tai siirtolaisia tulee. Suomen on kannettava vastuunsa pakolaisista ja sotien uhreista osallistumalla kansainvälisiin hankkeisiin ja ottamalla vastaan hätää kärsiviä. Turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa ei saa vaa-

rantaa, vaan on pitäydyttävä Suomen hyväksymissä kansainvälisissä sopimuksissa.” (31.3.2004 Lähetekeskustelu Sari Essayah/kd.)

Sari Essayah korostaa puheenvuorossaan Suomen hyväksymiä kansainvälisiä sopimuksia ja niiden merkitystä Suomen turvapaikkapolitiikalle. Sopimukset sitovat Suomen osaksi kansainvälistä yhteisöä ja ne asettavat tiettyjä vaatimuksia kansalliselle maahanmuuttopolitiikalle. Humanitaarisuus itseisarvona näkökulmalle on tyypillistä nähdä maahanmuuttajat ihmisinä, sen sijaan että heidät luokiteltaisiin työvoimaksi tai laittomiksi siirtolaisiksi. Näkökulma korostaa maahanmuuton taustalla vaikuttavia inhimillisiä syitä ja näiden huomioimista maahanmuuttopolitiikassa. Humanitaarisuutta maahanmuuttopolitiikassa korostavat puheenvuorot edustavat myös kritiikkiä kontrollipolitiikkaa kohtaan, joka nähdään uhkana inhimillisen maahanmuuttopolitiikan toteutumiselle. Tässä viitekehksessä Suomi ei ole ainoastaan vastuussa kansalaisistaan, vaan vastuu ulottuu myös valtion rajojen ulkopuolelle. Ajatus konkretisoituu puheenvuoroissa vastuun kantamisena ja pakolaiskiintiön kasvattamisena. Humanitaarisuus voidaan käsitteellistää itseisarvoksi, jonka tulisi olla osa jokaisen valtion tekemää politiikkaa. Eduskunnan keskusteluissa käsitteellä on tärkeä merkitys maahanmuuttopoliittisten päämäärien taustalla vaikuttavien arvojen määrittelyssä. Diskurssissa rajoittavaa maahanmuuttopolitiikkaa kritisoidaan. Johanna Sumuvuori näkee maahanmuuttopolitiikan muunakin kuin työvoiman rekrytointina:

”Maahanmuutolla on monta ulottuvuutta, ja vaikka työperäinen maahanmuutto on tärkeää, on aina muistettava, että kaikki eivät lähde kotimaastaan pelkästään taloudellisin perustein vaan pakoon vaarallisia olosuhteita ja suoranaista nälkää. Suomen on kannettava vastuunsa kansainvälisistä humanitaarisista sitoumuksista ja kasvatettava esimerkiksi pakolaiskiintiötään. Puolet maailman pakolaisista on erittäin uhatussa asemassa olevia lapsia. Joskus tuntuu, että humanitaarinen näkökulma jää maamme pakolaispolitiikassa sisäministeriön kontrollitoimien vahvistamisen jalkoihin ja siihen, että väsätään listoja turvallisista maista.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Johanna Sumuvuori/vihr.)

Puheenvuoroa voidaan analysoida kriittisenä kannanottona humanitaarisen maahanmuuttopolitiikan puolesta, joka asettaa maahanmuuton kontrollitoimia painottavan näkökulman kyseenalaiseksi. Näin puheenvuoro tekee näkyväksi jännitteen maahanmuuton hu-

manitaarisuutta ja toisaalta kontrollia painottavien näkökulmien välillä. Puheenvuoro peräänkuuluttaa todellisuuden inhimillisten puolien tunnustamista ja näiden huomioimista käytännön maahanmuuttopolitiikassa. Tämä ajatus tiivistyy vaatimukseen pakolaiskiintiön kasvattamisesta.

Inhimillisten puolien tunnustaminen tarkoittaa myös negatiivisista ennakoasenteista luopumista. Susanna Huovinen näkee inhimillisen turvapaikkapolitiikan sivistysvaltion tunnusmerkkinä. Puheenvuoro kritisoi kontrollipolitiikkaa ja kansallismielistä mentaliteettia näköalattomuudesta ja empatian puutteesta:

”Inhimillinen turvapaikkapolitiikka on sivistysvaltion tunnusmerkki. Turvan tarpeen määrittely pitää toki tehdä tarkasti, mutta ennakoasenteemme ei myöskään saa olla se, että kaikki hakijat ovat jollain lailla ketunhätä kainalossa liikkeellä. Tällainen suhtautumistapa kertoo, että kuvittelemme meille hyvin tärkeän kotimaamme olevan todellisuutta houkuttelevampi emmekä osaa edelleenkään asettua riittävällä tavalla apua ja turvaa tarvitsevan asemaan.” (16.6.2003 Lähetekeskustelu Susanna Huovinen/sdp.)

Humanitaarisuuden toteutumisen kannalta on tärkeää, että jokaista turvapaikanhakijaa kohdellaan yksilönä. Oikeusturvan toteutuminen nähdään olennaiseksi turvapaikkajärjestelmän toimivuudelle. Arja Alho kritisoi alla olevassa puheenvuorossa sisäisainministeri Kari Rajamäkeä epäinhimillisen turvapaikkajärjestelmän ylläpitämisestä, joka lähtökohdaisesti määrittelee turvapaikanhakijat järjestelmän väärinkäyttäjiksi:

”Sitten minusta on myöskin hyvin tärkeää - toisin kuin mihin ministeri Rajamäki viittasi omassa puheenvuorossaan - se, että puhuttelun suorittavat Ulkomaalaisviraston ihmiset, jotka ovat saaneet koulutusta ja valmiutta käsitellä ihmisiä, joidenka tilanne saattaa myöskin olla hyvin traumaattinen, joskin voi olla sitten niitä, jotka käyttävät järjestelmiämme hyväksi, mutta ei voi rakentaa järjestelmää hyväksikäyttäjien varaan, vaan sen enemmistön varaan, joka todella on hakemassa turvapaikkaa ja jotka tarvitsevat asianmukaista, inhimillistä kohtelua.” (21.4.2004 Toinen käsittely Arja Alho/sdp.)

Huomionarvoista on, että humanitaarisesta avusta ja arvoista ei keskustella ainoastaan yleisellä, ideologisella tasolla. Puheissa esitetään myös konkreettisia poliittisia vaatimuk-

sia humanitaarisuuden tuomiseksi osaksi Suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa. Nämä vaatimukset muotoillaan puheissa eksaktisti numeraalisina määreinä ja vuositavoitteina. Ensimmäinen vaatimus koskee kiintiöpakolaisten määrää, joiden määrää tulisi Liisa Jaakonsaaren mukaan kasvattaa ”vähintään tuhanteen henkeen”. Suomen pakolaispolitiikka ei siis vielä täytä vaadittavia kriteerejä, humanitaarisuutta maahanmuuttopolitiikassa tulee soveltaa nykyistä laajemmin:

”Suomen pitää täyttää myös nykyinen pakolaiskiintiö ja kasvattaa kiintiöpakolaismäärää vähintään tuhanteen henkeen.” (8.11.2006 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Suomen valtuuskunnan kertomus ETYJ:n parlamentaarisen yleiskokouksen toiminnasta vuonna 2005 Ainoa käsittely Liisa Jaakonsaari/sdp.)

Toinen vaatimus liittyy kehitysyhteistyömäärärahoihin. Vihreä eduskuntaryhmä vaatii 0,7 prosenttia bruttokansantuotteesta käytettäväksi kehitysyhteistyömäärärahoihin vuoteen 2010 mennessä. Heidi Hautalan mukaan Suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kehitysyhteistyön tavoitteiden välillä ei tarvitse olla ristiriitaa. Ristiriitaa edustaa pikemminkin hallituksen julkilausuttu tavoite kehitysyhteistyömäärärahojen korottamisesta ja Suomen samanaikaisesti toteuttama käytännön politiikka. Puheessa 0,7 prosenttia saadaan näyttämään pieneltä määrältä kun se suhteutetaan 99,3 prosenttiin bruttokansantuotteesta, joka varataan kotimaiseen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Vaikutus olisi erilainen jos 0,7 prosenttia suomalaisesta bruttokansantuotteesta esitettäisiin euromääräisenä. Humanitaarisuudessa ei siten ole ainoastaan kysymys hyvästä tahdosta, vaan konkreettista tavoitteista, jotka kulminoituvat kysymyksiin rahasta ja resursseista.

”99,3 prosenttia Suomen bkt:stä täytyy riittää siihen, että voimme myöskin huolehtia kotimaan köyhistä ja kaikista niistä ongelmista, mitä meillä täällä on, mutta vihreä eduskuntaryhmä on määrätietoisesti toiminut sen puolesta, että 0,7 prosentin siivu bkt:stä voitaisiin irrottaa vuoteen 2010 mennessä kehitysyhteistyömäärärahoihin. Niinpä teemme tänä vuonna vaihtoehtobudjetissamme 104 miljoonan euron lisäysesityksen tälle momentille, jotta pysyisimme sillä uralla, että hallituksen julkilausuttu tavoite toteutuu.” (14.12.2006 Ainoa käsittely Heidi Hautala /vihr.)

Humanitaarisuus tietyin ehdoin

Humanitaarisuus voidaan nähdä muunakin kuin itseisarvona. Humanitaarisuudesta puhuttaessa voidaan myös kysyä, mitä käsitteellä lopulta tarkoitetaan, ja ketkä todella tarvitsevat humanitaarista apua. 'Humanitaarisuus tietyin ehdoin'-näkökulma jakaa näkemysten valtion humanitaarisesta vastuusta, mutta suhtautuu kriittisesti itse pakolaisen määritelmään. Puheissa pakolainen ei ole aina 'oikea pakolainen', eikä siksi aina ansaitse turvapaikanhakijan statusta. Puheenvuorot korostavat humanitaarisen kuulumista ainoastaan niille turvapaikanhakijoille, jotka ovat vainottuja ja todellisessa vaarassa olevia ihmisiä. Parempi elintaso ei ole hyväksyttävä syy tulla Suomeen. Matti Kankaan mukaan yksi ulkomaalaislain keskeinen tehtävä on auttaa erottelemaan ne turvapaikanhakijat, jotka 'aidosti tarvitsevat apua' niistä, jotka tulevat Suomeen hakemaan vain parempaa elintaso. Puheenvuoroissa ei eksaktisti kerrota, kuinka suuri 'elintasopakolaisten' määrä on, puheenvuorot antavat kuitenkin viitteitä näiden ihmisten suuresta määrästä. Argumentaatio tapahtuu eräänlaisen portin vartijan positiosta käsin, joka tekee selkeän eron niiden maahanmuuttajien välille, jotka ovat oikeutettuja tulemaan Suomeen ja niiden, joiden toivotaan pysyvän kotimaissaan.

”Ulkomaalaislain keskeinen tehtävä on auttaa erottelemaan elintasopakolaiset ja ne, jotka hakevat turvapaikkaa tai oleskelulupaa henkensä uhalla. Suomella on turvallisenä maana tietty moraalinen velvollisuus auttaa vainottuja ja vaarassa olevia ihmisiä. Mutta heidät, jotka tulevat Suomeen turvallisesta maasta paremman elintason toivossa, pitäisi laittaa takaisin lähtömaihinsa.” (16.6.2003 Lähetekeskustelu Matti Kangas /vas.)

”Maailmassa on paljon niitä ihmisiä, jotka oikeasti tarvitsevat suojaa ja turvaa, mutta paljon on niitäkin, jotka eivät ole oikeita pakolaisia vaan tulevat hakemaan parempaa elintaso. Jos ulkomaalaisten elintaso halutaan parantaa, parhaiten se tehdään auttamalla ihmisiä lähtömaassa. Suomen pitäisi harjoittaa ensisijaisesti tällaista avustamista lähialueilla, joilla on paljon erilaisia ongelmia ja paljon tehtävää.” (16.6.2003 Lähetekeskustelu Matti Kangas /vas.)

Keskustelu siitä, kenellä on oikeus tulla Suomeen, perustuu olettamukseen tämän oikeuden ei-tasapuolisesta jakautumisesta. Sisäasiainministeri Kari Rajamäki korostaa turva-

paikkapolitiikan ja maahanmuuttopolitiikan välistä eroa. Ero humanitaarisin perustein tapahtuvan ja taloudelliseen etuun perustuvan turvapaikkapolitiikan välillä on tärkeä, koska maahanmuuttopolitiikkaa arvioidaan aina kyseisen yhteiskunnallisen tilanteen mukaan. Työmarkkinoiden vakaus on yksi maahanmuuttopolitiikan luonnetta määrittävä seikka:

”Ed. Meriläisen kysymyksestä saattoi käsittää niin, että turvapaikkapolitiikka on sama kuin maahanmuuttopolitiikka. Näinhän ei asia ole, vaan on erotettava myöskin humanitaarisin perustein tapahtuva ja taloudelliseen etuun perustuva turvapaikkapolitiikka. Turvapaikkapolitiikka ei ole maahanmuuttopolitiikkaa. Tässä hallituksessa maahanmuutossa laadullisesti ja määrällisesti otetaan myös huomioon työmarkkinoiden vakaus, ja tätä ohjelmaa, kuten ministeri Filatov totesi, hallitus parhaillaan valmistelee laaja-alaisesti.” (11.3.2004 Suullisen kyselytunnin asia sisäasiainministeri Rajamäki sd.)

Turvapaikanhakijoiden jakamisella 'aitoihin' ja 'perusteettomiin' on käytännön seurauksia. Poliittiset toimenpiteet muotoutuvat sen mukaan, mihin ryhmään turvapaikanhakija kategorisoidaan. Sisäasiainministeri Kari Rajamäen ihanteena on järjestelmä, joka reagoi nopeasti 'ilmeisen perusteettomiin tapauksiin'. Ajatuksena on pakolaispolitiikka, jonka keskeisiä arvoja ovat tehokkuus ja nopeus. Tämän katsotaan takaavan oikeudellisen perustan sitä oikeasti tarvitseville. Nopea toiminta on ihanteena, oli sitten kysymys perusteettomasta tai aidosta turvapaikanhakijasta. Voidaan kuitenkin kysyä, kuinka suuren tulee elintasoeron olla, jotta 'elintasopakolainen' muuttuu 'humanitaariseksi' pakolaiseksi. Kuten seuraavista puheenvuoroista käy ilmi, turvapaikkapolitiikassa ei ole kysymys ai-noastaan arvoista, vaan myös resursseista ja niiden rationaalisesta käytöstä. Kysymys on myös turvapaikkahakemusten käsittelyajoista. Myös humanitaarisuutta on voitava jär-keistää, niin että se palvelee asianmukaisesti asetettuja poliittisia päämääriä. Sisäasiainministeri Kari Rajamäki ja Arto Satonen näkevät nopean toiminnan poliittisena tavoitteena, jonka katsotaan hyödyttävän sekä turvapaikanhakijaa että turvapaikanhakijoita vastaanottavaa yhteiskuntaa:

”Itse asiassa pidän kyllä tärkeänä, että käydään keskustelua siitä, millä tavalla esimerkiksi EU:n yhteisen maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikan mukaisesti ilmeisen perusteettomiin tapauksiin voidaan nopeasti reagoida, jotta muun muassa myös

maahanmuuttajiin ei kohdistu epäasiallista suhtautumista esimerkiksi leimaamalla heitä yleisesti turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttöön syylistyviksi tai muuten. Eli meillä pitäisi olla selkeästi nopeat järjestelmät myös aidon oikeudellisen perustan saamiseksi turvaa tarvitseville, mutta myös perusteettomissa tapauksissa keinot nopeampaan toimintaan.” (14.4.2004 Ensimmäinen käsittely sisäasiainministeri Rajamäki sdp.)

”Täällä eduskunnassa on parhaillaan käsittelyssä esitys uudeksi ulkomaalaislaiksi. Ulkomaalaisvirastoa ja poliisia ovat viime kuukausina työllistäneet turvapaikkaa Suomesta hakevat Slovakian romanit. Perusteettomien turvapaikanhakijoiden asioiden käsittely syö resursseja ja pidentää entisestäänkin niiden ihmisten anomuksen käsittelyaikoja, jotka oikeasti tarvitsevat suojaa. Lain ei tule sallia järjestelmällistä väärinkäyttöä turvapaikkamenettelyssä. Sen sijaan lain tulee mahdollistaa sellaiset menettelyt, jotka edesauttavat aidosti turvapaikkaa tarvitsevien hakemusten nopeaa käsittelyä ja ehkäisevät ilmeisen perusteettomien hakemusten määrää. Kokoomus kannattaa nopeutettua käsittelyä siten, että se mahdollistaisi päätöksen täytäntöönpanon heti, kun päätös on annettu hakijalle tiedoksi niissä tapauksissa, joissa hakija on tullut turvallisesta alkuperämaasta tai kun hakemus on ilmeisen perusteeton.” (31.3.2004 Lähetekeskustelu Arto Satonen /kok.)

Humanitaarisuus voidaan hahmottaa myös kahden toisilleen vastakkaisen näkökulman pohjalta. Toimi Kankaanniemi kritisoi näitä molempia. Ensimmäistä näkökulmaa edustaa kokoomuksen edustama linja, jota kuvataan 'kylmäksi' ja 'epäinhimilliseksi': ”kaikki vaan rajalta äkkiä pois ilman sääliä ja inhimillisyyttä.” Vastakkaista linjaa edustaa vihreiden ja vasemmistoliiton edustama linja, joka 'avaisi Suomen rajat kaikille halukkaille': ”toisella puolella sitten näyttää olevan linja, että rajat auki ja kaikki sisään ilman sen kummempia toimenpiteitä.” Puheen loppukommentit viittaavat kuitenkin suurempaan kritiikkiin vasemmisto-vihreiden edustamaa linjaa kohtaan, joka ei tunnista Suomeen saapuvia 'elintasopakolaisia'. Toimi Kankaanniemen mukaan turvapaikanhakijoiden joukossa on paljon niitä, 'jotka tulevat käyttämään hyväksi suomalaista perusturvaa ja vakaita oloja oloja':

”Samalla tavalla voi ajatella, että tuolla vasemmalla vihreät ja vasemmistoliitto olivat myös mukana Lipposen hallituksessa. En tiedä, olivatko vihreät enää mukana hallituksessa, kun tämä esitys silloin annettiin, mutta olivat sen kuitenkin hyväk-

symässä. Nyt tilanne on sielläkin muuttunut, ja jos kokoomuksella on linja, että kaikki vaan rajalta äkkiä pois ilman sääliä ja inhimillisyyttä, niin nyt toisella puolella sitten näyttää olevan linja, että rajat auki ja kaikki sisään ilman sen kummempia toimenpiteitä.

Molemmat linjat on ehdottomasti tuomittava. Meillä on oltava Suomessa tiukka, mutta inhimillinen ulkomaalais- ja pakolaispolitiikka. (Ed. Esa Lahtela: Heikkoja on autettava aina!) Sydämen linja on se, että heikkojen, vainottujen, vaikeuksissa olevien ihmisten puolella pitää aina olla. Syitä pitää pyrkiä poistamaan tällaiseen tilanteeseen, mutta se, että kylmästi suljetaan rajat ja käännytetään pois, ei ole oikea inhimillinen linja tässä maailmassa, mutta ei myöskään se, että kaikki pääsevät tuosta vaan tulemaan, koska valitettavasti mukana on myös paljon niitä, jotka tulevat vain etsimään parempia oloja ja käyttämään hyväksi meidän suhteellisen hyvää, vielä ainakin suhteellisen hyvää, perusturvaamme ja oloja täällä, vakaita oloja. Siihen ei ole mitään syytä.” (14.4.2004 Ensimmäinen käsittely Toimi Kankaanniemi/kd.)

Inhimillisyys maahanmuuttopoliittisena ulottuvuutena ja pohdinnan kohteena

Humanitaarista diskurssia voidaan tarkastella kriittisenä vastapuheena sekä kansallisen edun että kontrollin ja hallinnan diskurssille. Humanitaarisuuden diskurssi suuntaa huomion inhimillisiin arvoihin ja valtion vastuuseen näiden arvojen ilmentäjänä. Diskurssin sisäinen jännite muodostuu kahdesta erilaisesta tavasta käsittää valtion vastuu ja turvapaikkapolitiikkaan sovellettavat kriteerit. Nimesin nämä 'humanitaarisuus itseisarvona' ja 'humanitäarisuus tietyin ehdoin' -näkökulmiksi. Vertailut kontrollin ja hallinnan ja humanitaarisuuden diskurssin välillä tuovat analyysiin mukaan sukupuolen käsitteen. Edellisen edustaessa selkeästi miehistä näkökulmaa, jälkimmäinen edustaa naisvoittoista diskursia. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että naiset korostavat miehiä enemmän inhimillisyyttä turvapaikkapolitiikan lähtökohtana. Toisaalta miehet suhtautuvat kriittisesti turvapaikkapolitiikan perusteisiin, asettaen niitä myös kyseenalaisiksi.

Diskurssin tärkein seuraus on maahanmuuton inhimillisten piirteiden tuominen osaksi eduskuntakeskustelua ja maahanmuuttajia koskevien käsitysten laajentaminen. Diskurssi tekee myös näkyväksi aktiivisen maahanmuuttopolitiikan ja turvapaikkapolitiikan eron.

5.4 Nykyisen politiikan kritiikki

”Suomi on kuitenkin valitettavasti päättänyt pitää ovensa kutakuinkin kiinni. Maasamme on vähemmän ulkomaalaisia kuin missään muussa EU-maassa, kuten moni muukin edustaja on tänään ottanut esille puheissaan. Välillä ei voi välttyä tunteelta, että suomalainen maahanmuuttopolitiikka keskittyy lähinnä maahanmuuton rajoittamiseen. Pahimmillaan tuntuu, että sisäministeriövetoinen maahanmuuttopolitiikka suorastaan edistää ulkomaalaisvastaisten asenteiden leviämistä Suomessa. Vähintäänkin se uhkaa vakavalla tavalla maamme kansantalouden kehittymistä. Maahanmuuttoa nimittäin tarvitaan. Väestö ikääntyy ja huoltosuhte heikentyy vuosi toisensa jälkeen.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Johanna Sumuvuori/vihr.)

Kontrollia ja hallintaa painottava maahanmuuttopolitiikka saa osakseen voimakasta kritiikkiä eduskunnassa. Kritiikkiä esittävät erityisesti vihreiden ja sdp:n naiskansanedustajat, jotka puheenvuoroissaan asettuvat rajoittavaa maahanmuuttopolitiikkaa vastaan. Yllä oleva Johanna Sumuvuoren puheenvuoro alkaa suljettujen ovien metaforalla, jonka jälkeen hän esittää faktan: Suomessa on vähemmän ulkomaalaisia kuin missään muussa EU-maassa. Sumuvuori kritisoi sisäministeriöveitoista maahanmuuttopolitiikkaa, jonka hän katsoo jopa edistävän ulkomaalaisiin kohdistuvia negatiivisia asenteita. Sumuvuoren mukaan rajoittava maahanmuuttopolitiikka uhkaa ennen kaikkea Suomen kansantaloudellista kehitystä. Kontrollia painottava politiikka on ristiriidassa rakenteellisten tosiasioiden kanssa, joita ovat väestön vanheneminen ja huoltosuhteen heikentyminen.

Tulevaisuuden Suomi tarvitsee työntekijöiden lisäksi opiskelijoita, joiden rooli nähdään puheenvuoroissa merkittävä. Talouskasvua ei ylläpidetä ainoastaan työnteolla, vaan myös innovaatiolla. Opiskelijat edustavat Suomelle henkistä kapasiteettiä ja taloudellista voimavaraa. Liisa Jaakonsaaren puheenvuorossa aktiivinen maahanmuuttopolitiikka nähdään kansallisena strategiana kansainvälisessä kilpailussa yhteiskunnallisesta menestyk-

sestä. Puheenvuorossa todellisuus näyttäytyy pelikenttänä, jossa sivusta-seuraajat eivät menesty. Huomionarvoista on, että kovin kilpailu ulkomaisista opiskelijoista ei välttämättä tapahdu Euroopan sisällä, vaan Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä:

”Minkä ihmeen takia Eurooppa on menettänyt Goethen ja Sibeliuksen? Eurooppa on menettänyt esimerkiksi omien yliopistojensa vetovoiman. USA:han ja Kanadaan tulee vuosittain 100 000 opiskelijaa enemmän ulkomailta kuin Euroopan yliopistoihin. Sama koskee Suomea. (Ed. Ahde: Suomen Akatemiassa on kolmannes ulkomaalaisia!) Mistä tämä johtuu? Ei suinkaan tästä intellektuaalisen vetovoiman puutteesta, vaan samanaikaisesti kun puhutaan siitä, että meidän suurin vaurauden syntymisen esteemme on hidaskasvu, rakennetaan muureja, esteitä sille, että tänne pääsisi opiskelijoita.” (4.2.2004 Pääministerin ilmoitus Liisa Jaakonsaari/sdp.)

Rosa Meriläinen vertaa suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa kylmään taloon. Tämä kielikuva rakentaa ajatusta Suomesta vaikeasti lähestyttävänä ja sulkeutuneena yhteiskuntana, jonka yksi ilmentymä on rajoittava maahanmuuttopolitiikka:

”Olen tässä salissa muutaman kerran aikaisemminkin todennut, että mielestäni tällaiselle nykymuotoiselle, kohtuullisen tiukalle maahanmuuttopolitiikalle ei ole perusteita. Olen joskus kuvannut suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa Kailaan runoa mukaellen: ”On talomme kylmä talo, sen ikkunat yöhön päin. Ei ystävän, vieraan tulla ole ovea laisinkaan.” (14.4.2004 Ensimmäinen käsittely Rosa Meriläinen/vihr.)

Nils-Anders Granvikin puheenvuoro kritisoi suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa johdonmukaisuuden puutteesta ja viranomaisten käytännön toimien ristiriitaisuudesta suhteessa poliittisiin päämääriin. Granvikin mukaan ”tavallisten työläisten” on mahdotonta tulla Suomeen:

”Yhdyn ulkoasiainvaliokunnan toteamukseen, jonka mukaan Suomesta on puuttunut johdonmukainen maahanmuuttopolitiikka. Viranomaisten käytännön toiminta ei ole aina ollut linjassa maahanmuuton lisäämiseen tähtäävien poliittisten tavoitteiden kanssa. Viranomaisten ohjeet eivät saa toimia jarruna, vaan nyt tarvitaan sopusoinnussa olevia viranomaistoimia ja poliittisia linjauksia. Olen saanut omin sil-

min todistaa ongelmaa, joka liittyy EU:n ulkopuolelta tuleviin maahanmuuttajiin sovellettaviin turvatus toimeentulon korkeisiin tulorajoihin. Nyt sovellettavien tulorajojen vuoksi tavallisten työläisten on lähes mahdotonta saada oleskelulupaa perheilleen. Tällaiset varsin korkeat tulorajat estävät tehokkaasti ulkomaisen työvoiman tulon maahanamme.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Nils-Anders Granvik /r.)

Suomalainen maahanmuuttopolitiikka saa kritiikkiä osakseen myös siirtymäaikojen käyttöön ottamisesta, jonka tarkoituksena on uusien EU-maiden työntekijöiden vapaan liikkumisen rajoittaminen. Alla olevissa puheenvuoroissa rajoitusten katsotaan loukkaavan ennen kaikkea uusia EU-maita, jotka ovat eriarvoisessa asemassa vanhoihin jäsenvaltioihin nähden. Toiseksi siirtymäaikojen pelätään aiheuttavan sen, että Suomeen saapuvat työntekijät tulevat vuokratyövoimakäytännöllä, eikä normaalilla käytännöllä, joka nähdään tavoiteltavana. Kolmanneksi siirtymäaikasäännöksiä nähdään vaikeuttavan ulkomalaisen työvoiman mahdollisuuksia integroitua 'oikeille suomalaisille työmarkkinoille'. Siirtymäaikasäännösten kritiikki osuu ennen kaikkea työvoiman liikkumisen rajoittamiseen. Siirtymäaikojen käyttöön ottamisella nähdään negatiivisia seurauksia niin uusille kuin vanhoillekin EU-maiden jäsenille. Jari Vilén ja Arto Satonen näkevät tilanteen seuraavasti:

”Onko hallitus harkinnut uudelleen omaa päätöstään näiden siirtymäaikojen käytämisestä, koska selkeästi, kuten ed. Meriläinen toi esille, on olemassa tilanne, että meillä on syntymässä enemmän ongelmia tästä päätöksestä johtuen siitä, että työvoima tulee sitten vuokratyövoimakäytännöllä eikä muulla normaalilla käytännöllä? Olisi tässäkin asiassa hyvä, että Suomi toimisi opetuksensa mukaisesti ja toimisi niin kuin se on luvannut myös tuleville jäsenvaltioille.” (11.3.2004 Suullisen kyselytunnin asia Jari Vilén/kok.)

”Terveen järjen ja selonteon linjankin mukaista olisi välittömästi luopua EU:n uusien jäsenmaiden työvoimalle asetetuista siirtymäajoista. Siirtymäajan aiheuttamia ongelmia Suomen työmarkkinoille ei olisi lainkaan tullut, jos täällä eduskunnassa olisi ollut laajemmalla joukolla rohkeutta tehdä Ruotsin parlamentin tapaan itsenäisiä päätöksiä eikä alistua SAK:n tahtoon.” (24.11.2004 Lähetekeskustelu Arto Satonen/kok.)

Seuraavassa puheenvuorossa aiheena on suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin. Esko Kurvinen syyttää suomalaista yhteiskuntaa sulkeutuneisuudesta, jonka yksi ilmentymä on ulkomaalaispelko. Ulkomaalaiset ovat jotakin, joka herättää pelkoa suomalaisissa. Merkillä pantavaa puheenvuorossa on, että ulkomaalaisiin kohdistuva pelko vaikuttaa myös yhteiskunnan lakia säätävässä elimessä, eduskunnassa. Kurvisen mukaan pelko vaikuttaa lainsäädännössä ja käytännön maahanmuuttopolitiikan taustalla. Kurvinen kuvaa ongelmaa 'meidän' asiaksi, jolla on pitkä historia. Huomionarvoista on että pelolla on käytännön seurauksia. Esimerkit kesämökkitonteista ja EU-maiden työntekijöistä viittaavat siihen, että pelko liittyy johonkin suomalaisittain omaksi käsitetyin menettämiseen, kuten kesämökkitontteihin tai työpaikkoihin. Suomessa säädetyt lait estävät uusien EU-maiden työntekijöiden tulon Suomeen:

”Näihin päiviin saakka olemme lähtökohtaisesti pelänneet ulkomaalaisia. Eduskunnassakin olemme säätäneet nipun lakeja, milloin estääksemme saksalaisia ostamasta kesämökkitonttejamme, milloin rakentamalla siirtymäkausia uusien EU-maiden työntekijöille.” (1.6.2005 Palautekeskustelu Esko Kurvinen/kok.)

Puheenvuoroissa Euroopan Unioni ja sen harjoittama maahanmuuttopolitiikka saa osakseen myös kritiikkiä. Euroopan Unionia kritisoidaan erityisesti työvoiman liikkuvuuden rajoittamisesta. Kritiikin lähtökohtana ovat ennen kaikkea taloudelliset näkökohdat. Myös EU:n tiukka rajavalvonta saa osakseen kritiikkiä. EU:n politiikkaa kritisoidaan ihmisoikeuksien loukkaamisesta. Tämä liittyy laittomiin siirtolaisiin, jotka usein saavat surmansa matkalla kohti Eurooppaa.

Seuraavassa puheenvuorossa Arja Alho kuvaa Euroopan unionia sulkeutuneena linnakkeena, jonka ensisijaisena tavoitteena on omien alueellisten intressien ajaminen ja suojeleminen. Tästä ovat esimerkkinä eurooppalaisten omien maataloustuotteiden ja maataloustuottajien suojeleminen. Puheenvuorossa tämä näyttäytyy ristiriitaisena, koska Euroopan Unionia on rakennettu taloudellisten ehtojen näkökulmasta. Tulkitsen taloudellisten ehtojen viittaavan vapaan markkinatalouden periaatteisiin sekä ihmisten yhtäläisiin mahdollisuuksiin talous- ja työmarkkinoilla. Nämä periaatteet ovat ristiriidassa Euroopan Unionin kauppa- ja maahanmuuttopolitiikan kanssa:

”Vaikka myöskin Euroopan unionia on rakennettu hyvin pitkälti talouden ehdoilla ja voidaan jopa väittää kriittisesti, että se on eräänlainen linnake siitä syystä, että sen ulkomaalais- ja siirtolaispolitiikka ei ole ollut avointa tai että sen kehitysyhteistyössä on pidetty huoli ennen kaikkea juuri eurooppalaisten omista intresseistä kehitysmaissa tai että kauppapolitiikassa on yritetty suojella omia maataloustuotteita ja maataloustuottajien intressejä, niin siitä huolimatta Euroopan unioni on monessa mielessä vertaansa vailla oleva alueellinen yhteenliittymä, jossa legitimaatio, oikeutus, tulee ei pelkästään tulosten kautta, vaan myöskin jäsenvaltioiden osallistumisen kautta ja myöskin jäsenvaltioiden kansalaisten osallistumisen kautta.” (3.9.2003 Lähetekeskustelu Arja Alho/sdp.)

Keväällä 2004 Arja Alho arvostelee suomalaista maahanmuuttopolitiikkaa olemattomaksi tai Euroopan Unionia 'myötäilevänä' politiikkana:

”Jos puhutaan nyt maahanmuuttopolitiikasta, niin rohkenen kyllä väittää, että Suomessa ei maahanmuuttopolitiikkaa ole, ja jos on, niin se noudattelee tai myötäilee Euroopan unionin onnetonta maahanmuuttopolitiikkaa, joka on lähtenyt siitä, että Euroopan unionin jäsenmaissa pääasiallinen tehtävä on estää ihmisten tuleminen sen sijaan, että hallitulla ja aktiivisella maahanmuuttopolitiikalla voitaisiin hakea myöskin talouskasvuun dynamiikkaa, niin kuin hyvin monet kansantaloustieteilijätkin talousperusteista lähtien ovat sanoneet. (21.4.2004 Toinen käsittely Arja Alho/sdp.)

Tulkitsen Euroopan Unionin 'myötäilemisen' viittauksena valtiolliseen heikkouteen ja Suomen itsenäisen päätöksenteon puutteeseen. Puheenvuoro kritisoi voimakkaasti eurooppalaista, maahanmuuton rajoittamiselle perustuvaa politiikkaa, joka on sokea maahanmuuttoon liittyville taloudellisille mahdollisuuksille. Puheenvuorossa ovat läsnä myös kansantaloustieteilijät, jotka osallistuvat Alhon näkökulman oikeuttamiseen. Kysymys ei ole ainoastaan henkilökohtaisesta mielipiteestä, vaan myös tiedeyhteisön tunnistamasta faktasta.

Kontrollia ja hallintaa painottavaa maahanmuuttopolitiikkaa voidaan kritisoida myös ihmisoikeuksien ja moraalisen vastuun näkökulmasta. Tällöin kritiikin kohteena on Euroopan Unionin tiukka rajavalvonta, jonka seuraukset näkyvät Eurooppaan matkaavien

laittomien siirtolaisten kuolemina. Näin tapahtuu usein Pohjois-Afrikasta Eurooppaan pyrkiville, jotka usein vaikeissa olosuhteissa menehtyvät matkan aikana. Puheenvuorossa EU:n politiikka ei edusta ongelmaa ainoastaan talouden ja työvoiman kannalta, vaan sen vaikutukset näkyvät myös menetettyinä ihmishenkinä. Ulla Anttila näkee EU:n rajakontrollin luonnollisena alueellisena toimenpiteenä, sen aikaansaamiin oikeusturvaongelmiin tulisi kuitenkin puuttua:

”Suuri kysymys EU:n ihmisoikeuspolitiikan uskottavuuden kannalta ovat siirtolaisuus- ja turvapaikka-asiat. Euroopan unionin rajat pidetään tiiviisti kiinni tänne pyrkiviltä ihmisiltä. Seurauksena on epätoivoa ja myös kuolemaa, sillä vuosittain lukuisia Pohjois-Afrikasta Eurooppaan pyrkiviä laittomia siirtolaisia kuolee matkalla, ennen kuin he edes ehtivät Euroopan puolelle. Luonnollisesti EU joutuu harjoittamaan jatkossakin rajakontrollia, mutta nykytilanteen oikeusturvaongelmiin on puututtava.” (10.5.2006 Palautekeskustelu Ulla Anttila/vihr.)

Anni Sinnemäki näkee laillisten maahantuloväylien lisäämisen ratkaisuna laittoman maahanmuuton ongelmaan. Alla oleva puheenvuoro edustaa vastakkaista näkökulmaa niille puheenvuoroille, jotka painottavat kontrollin ja valvonnallisten toimenpiteiden lisäämistä EU:n maahanmuuttopolitiikassa. Sinnemäki näkee laittomien siirtolaisten kuolemat oikeusturvaongelmana, josta Euroopan Unioni on osaltaan vastuussa. Puheenvuoro vetoaa inhimillisyyteen ja suuntaa huomion rajoittavan maahanmuuttopolitiikan kääntöpuoliin. Me-puhe vahvistaa käsitystä Euroopan-maiden yhteisestä vastuusta ongelman ratkaisussa:

”Ehkä tähän jo tässä vaiheessa käytyyn keskusteluun: Olen itse sitä mieltä, että laittonta maahanmuuttoa voidaan vähentää nimenomaan sillä tavalla, että tarjotaan väyliä lailliselle maahanmuutolle. Eihän laittomaan maahanmuuttoon itse asiassa olisi mitään tarvetta, jos väyliä lailliselle olisi. Meidän täytyy muistaa sekin, että se tiukka rajavalvonta, jota Euroopan unionissa tällä hetkellä harjoitetaan, konkreettisesti tappaa ihmisiä Euroopan unionin rajoille, ja jollain tavalla me olemme myös vastuussa näistä ihmishengistä.” (8.11.2006 Ainoa käsittely Anni Sinnemäki/vihr.)

Nykyisen politiikan kritiikki: vastalauseita rajoittavalle maahanmuuttopolitiikalle

Nykyisen politiikan kritiikki asemoituu maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa kontrollin- ja hallinnan diskurssia vastaan. Diskurssi pyrkii kyseenalaistamaan rajoittavan maahanmuuttopolitiikan perusteita, jotka nähdään kestäättöminä pitkällä tähtäimellä. Diskurssin merkitys kietoutuukin nykyisen maahanmuuttopolitiikan ja EU:n harjoittaman rajapolitiikan kritiikkiin. Puheenvuorot pyrkivät erilaisten esimerkkien avulla tekemään näkyväksi rajoittavan maahanmuuttopolitiikan seurauksia niin kansantalouden kuin ihmellisyydenkin kannalta.

Kritiikin kärki diskurssissa osuu suomalaiseen maahanmuuttopolitiikkaan ja sen kestäättömyyteen. Puheenvuoroissa todetaan toistuvasti, että Suomelta puuttuu johdonmukainen maahanmuuttopolitiikka, tai että sitä ei ole ollenkaan. Tämän yksi ilmentymä on ulkomaalaisten vähäinen määrä Suomessa. Puheenvuoroissa tuodaan esille myös pelon merkitys suomalaisten asenteissa ulkomaalaisiin. Tämän katsotaan vaikuttavan myös käytännön politiikassa. Esimerkki tästä on Suomen käyttöön ottamat siirtymäajat uusien EU-maiden työntekijöille, joiden tarkoitus on rajoittaa työvoiman liikkuvuutta Suomeen. Tämä saa osakseen kritiikkiä eduskunnassa. Siirtymäaikojen käyttöönottoa kuvataan mm. terveen järjen vastaiseksi ja alistumiseksi SAK:n tahtoon.

Kritiikkiä saa osakseen myös Euroopan Unioni, jota kritisoidaan rajoittuneisuudesta ja eristäytymisestä suhteessa muuhun maailmaan. Tällä nähdään merkittäviä kansantaloudellisia seurauksia, jotka näkyvät esimerkiksi eurooppalaisten yliopistojen vetovoimaisuuden menetyksenä. Tilastollisesti tarkasteltuna huoli on perusteltua. Vuonna 2005 Suomessa opiskeli alle 5000 ulkomaalaista opiskelijaa, kun Isossa Britanniassa vastaava määrä vuonna 2003 oli noin 260 000, Saksassa 240 000 ja Ruotsissa noin 35 000. Suhteutettuna väkilukuun maissa oli ulkomaisia opiskelijoita noin viisinkertainen määrä Suomeen verrattuna. (Koskinen ym. 2007, 267.) Ylängön mukaan erityiskoulutettujen maahanmuuttajien kohdalla keskeinen haaste on Suomen houkuttelevuus. Olennaisia kysymyksiä ovat joustavamman työ- ja oleskelulupamenettelyn luominen sekä kysymys verotuksesta. (Ylänkö 2000, 70.)

Pekosen mukaan talouspolitiikasta on tullut politiikan uusi paradigma ja Suomen etua luonnehtii yhä useammin 'kansantaloutemme etu'. (Pekonen 1993, 59.) Tämä pätee myös

eduskunnan maahanmuuttopoliittiseen keskusteluun. Taloudella on keskeinen rooli niin nykyisen politiikan kritiikissä kuin kansallisen edun diskurssissa. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että maahanmuuttopoliitikkaa arvioidaan yhä enemmän taloudellisista lähtökohdista, eivätkä kysymykset esimerkiksi suomalaisuudesta tai suomalaisesta kulttuurista ole enää niin olennaisia.

Vaikka kriittisissä puheenvuoroissa korostuvat erityisesti taloudelliset näkökohdat, niin puheenvuorot herättävät keskustelua myös laittomista siirtolaisista, jotka usein Eurooppaan pyrkiessään menehtyvät matkalla. Diskurssin keskeinen seuraus onkin rajoittavan maahanmuuttopoliittikan seurausten esiintuominen niin kansantalouden kuin humaani-suuden osalta.

Lopuksi havainnollistan aineistosta muodostamiani diskursseja selkeyden vuoksi seuraavassa taulukossa.

Taulukko 3. Maahanmuuttopolitiikkaa määrittävät diskurssit aineistossa.

	Kansallinen etu	Kontrolli ja hallinta	Humanitaarisuus	Nykyisen politiikan kritiikki
Diskurssin merkitys ja esisopimukset	Maahanmuuttopolitiikassa huomioitava suomalaisen yhteiskunnan tarpeet Suomen etu	Maahanmuutto uhka/ongelma/haaste Euroopalle Edellyttää kontrollia ja hallintaa	Maahanmuuttopolitiikassa on kysymys myös humanitaarisesta maahanmuutosta Valtion vastuu pakolaisista	Kansallisen ja EU:n maahanmuuttopolitiikan perusteiden kyseenalaistaminen Maahanmuuttopolitiikkaa tulee kehittää
Maahanmuuttajien kuvaukset ja asemointi	Työntekijä, opiskelija, ulkomaalainen työvoima	Laiton siirtolainen, luvaton ulkomaalainen, harmaa työvoima, laitton työvoima	Pakolainen, turvapaikanhakija, elintasopakolainen, perusteeton turvapaikanhakija	Ulkomaalainen, opiskelija, ulkomainen työvoima, ihminen
Diskurssin funktiot ja seuraukset	Maahanmuuttajien välineellistäminen Maahanmuuttajien jakaminen toivottuihin ja ei-toivottuihin	Kielteisen kuvan tuottaminen maahanmuuttajista EU:n institutionaalisen vallan vahvistaminen Suomen sitominen vahvemmin osaksi Eurooppaa	Maahanmuuton inhimillisten piirteiden esiintuominen Turvapaikanhakijoiden kategorisointi aitoihin ja perusteettomiin	Rajoittavan maahanmuuttopolitiikan kyseenalaistaminen ja sen seurausten esiintuominen talouden ja humanisuuden näkökulmista

Taulukon perusteella voidaan todeta että maahanmuuttopolitiikka käsitteenä on avoin erilaisille tulkinnoille ja sitä voidaan merkityksellistää erilaisista lähtökohdista käsin. Eduskunnan täysistuntokeskusteluissa maahanmuuttopoliittista keskustelua määrittää neljä diskurssia, joista kukin asettaa maahanmuuttopolitiikalle erilaisia lähtökohtia ja tavoitteita. Diskurssit eivät ainoastaan anna erilaisia merkityksiä maahanmuuttopolitiikalle, vaan ne myös asemoivat maahanmuuttajat eri tavoin osaksi keskustelua.

Kansallisen edun diskurssi korostaa maahanmuuttopolitiikan lähtökohtana ja periaatteena Suomen etua ja suomalaisen yhteiskunnan tarpeita. Suomen etu on arvo, josta keskustelussa vallitsee yksimielisyys. Diskurssissa maahanmuuttoa tarkastellaan taloudellisesta näkökulmasta, jolloin onnistunut maahanmuuttopolitiikka merkitsee ratkaisua työvoimapulaan ja strategiaa kansainvälisessä kilpailussa. Maahanmuuttaja edustaa keskustelussa suomalaisen hyvinvointivaltion pelastajaa ja kansantalouden moottoria asemoituen keskustelussa työntekijäksi tai opiskelijaksi. Diskurssi vahvistaa toivottujen ja ei-toivottujen maahanmuuttajien välistä erontekoa.

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa maahanmuutto edustaa yhteiskunnallista uhkaa, joka asettaa kansalliselle politiikalle haasteita. Maahanmuuttopolitiikan merkitys kiteytyy maahanmuuton säätelyyn ja keskustelussa maahanmuuttajat asemoituvat laittomiksi siirtolaisiksi- ja työntekijöiksi. Eduskunnan keskusteluissa maahanmuuttopolitiikkaan sisältyvää kontrolliaspektia ei kyseenalaisteta, vaikka sen painotuksesta maahanmuuttopolitiikassa onkin erimielisyyksiä. Kontrollin ja hallinnan diskurssin keskeinen seuraus on kielteisen kuvan tuottaminen maahanmuuttajista ja EU:n vallan kasvattaminen maahanmuuttoa säätelevänä instituutiona. Diskurssi myös sitoo Suomen vahvemmin osaksi Eurooppaa ja Euroopan Unionia.

Humanitaarisuuden diskurssi tähdentää inhimillisiä arvoja osana käytännön maahanmuuttopolitiikkaa. Eduskunnan keskusteluissa vallitsee yksimielisyys turvapaikkapolitiikan merkityksestä osana valtion vastuullista politiikkaa. Vaikka politiikan lähtökohdat ja kriteerit herättävät keskustelua, turvapaikkapolitiikan oikeutusta ei keskusteluissa kukaan kyseenalaista. Diskurssissa maahanmuuttaja asemoituu pakolaiseksi ja perusteettomaksi turvapaikanhakijaksi. Diskurssin tärkein seuraus on maahanmuuton inhimillisten piirteiden tuominen osaksi keskustelua.

Nykyisen politiikan kritiikin diskurssi kyseenalaistaa vallitsevan maahanmuuttopolitiikan niin kansallisella kuin eurooppalaisella tasolla. Puheenvuoroissa maahanmuuttopolitiikan kritiikki on osa oppositiopolitiikkaa. Diskurssi edustaa vastadiskurssia kontrollin ja hallinnan diskurssille ja kyseenalaistaa kontrolliin perustuvan maahanmuuttopolitiikan oikeutuksen. Diskurssissa maahanmuuttajat ovat työntekijöitä ja opiskelijoita, joiden vapautta liikkua Euroopassa tulisi laajentaa. Diskurssin seuraus on rajoittavan maahanmuuttopolitiikan seurausten esiintuminen niin talouden kuin humanisuuden näkökulmista.

6 Diskurssit ja eduskunta: Puoluepoliittinen näkökulma

Analysoitaessa maahanmuuttopolitiikan merkityksellistämistä eduskunnassa, voidaan pohtia myös puolueiden roolia merkityksellistamisprosessissa. Onko myös maahanmuuttopolitiikka osa puoluepolitiikkaa? Mikäli näin on, kuinka puolue vaikuttaa kansanedustajien tapoihin puhua maahanmuuttopolitiikasta? Onko puolueiden välillä selkeitä näkemyseroja maahanmuuttopolitiikan merkityksestä suomalaiselle yhteiskunnalle? Tämän luvun tarkoituksena on vastata näihin kysymyksiin ja herättää keskustelua puolueiden ja maahanmuuttopolitiikan välisestä suhteesta.

Lähestyn kysymystä maahanmuuttopolitiikan ja puolueen välisestä suhteesta tarkastelemalla diskurssien jakautumista puolueittain. Olen luokitellut kaikki 62 puheenvuoroa kansanedustajan edustaman puolueen ja puheenvuoroa hallitsevan diskurssin mukaan. Tällä tavoin olen muodostanut puheenvuoroista erilaisia taulukoita, joiden tarkoitus on havainnollistaa puolueiden ja diskurssien välistä suhdetta sekä mahdollistaa aineiston tarkastelu kokonaisuudessaan. Oma roolini taulukoiden muodostamisessa on ollut luonnollisesti merkittävä. Puheenvuorossa vallitsevan merkityksen päättäminen ei ole ollut helppoa, ja osassa puheenvuoroja merkityksiä oli useampi kuin yksi. Tämän vuoksi diskurssien esiintymismäärä on hiukan puheenvuorojen kokonaismäärä suurempi.

Taulukot ovat oman harkintani tuloksia, joskin olen pyrkinyt noudattamaan äärimmäistä huolellisuutta ja tarkkuutta niiden muodostamisessa. Taulukot antavat viitteitä puolueiden maahanmuuttopolitiittisista näkemyksistä, ja niiden ensisijainen tarkoitus on laajentaa maahanmuuttopolitiittisen keskustelun analyysia puolueitasolle. Taulukot eivät ole tilastollisesti yleistettävissä, eikä niiden tarkoitus ole tehdä yleistyksiä puolueiden maahanmuuttopolitiittisista näkemyksistä. Taulukoita luettaessa on pidettävä mielessä, että ne edustavat rajallista aineistoa, yhtä hallituskautta. On mahdollista, että jokin toinen aineisto antaa erilaisia viitteitä puolueiden ja maahanmuuttopolitiikan välisestä suhteesta. Tässä tutkimuksessa taulukoiden tarkoitus on laajentaa maahanmuuttopolitiittisen keskustelun analyysiä puoluepoliittiselle tasolle.

6.1 Maahanmuuttopolitiikkadiskurssien tarkastelua puolueiden tasolla

Aloitin analyysin tarkastelemalla diskurssien jakautumista puolueittain, jonka jälkeen analysoin diskurssien jakautumista sukupuolen mukaan, oppositio-hallitus akselilla sekä vasemmisto-oikeisto-vihreät kolmiossa. Lopuksi teen lyhyen yhteenvedon diskurssien ja puolueen välisestä suhteesta ja vertaan tutkimuksen tuloksia Outi Lepolan (2000) ja Paa-vo Nikulan (1997) tutkimuksiin, jotka molemmat käsittelevät eduskunnan maahanmuuttopoliittista keskustelua.

Diskurssien analyysi puolueittain

Aloitin analyysin tarkastelemalla diskurssien jakautumista puolueittain. Seuraavasta taulukossa ovat edustettuina kaikki hallituskauden 2003–2006 puolueet ja aineistossa esiintyvät ministerit.

Taulukko 4. Diskurssien jakautuminen puolueittain ja ministereittäin.

	Kansallisen edun diskurssi	Kontrollin ja hallinnan diskurssi	Nykyistä politiikkaa kritisoiva diskurssi	Humanitaarisuuden diskurssi
Keskusta	2	-	-	1
SDP	3	-	5	5
Kokoomus	8	-	2	1
Vasemmistoliitto	2	2	-	1
Vihreä liitto	3	-	7	4
RKP	1	-	-	-
Kristillisdemokraatit	3	-	-	2
Perussuomalaiset	3	1	-	-
Pääministeri Vanhanen	1	-	-	-
Sisäasiainministeri Rajamäki	-	10	-	2
Työministeri Filatov	4	1	-	-
Kaikki	30	14	14	16

Taulukosta voidaan päätellä että maahanmuuttopolitiikkaa merkityksellistetään pitkälti kansallisen edun näkökulmasta. Kansallinen etu määrittää maahanmuuttopoliittista argumentointia. Jokainen puolue jakaa jossain määrin ajatuksen maahanmuuttopolitiikan ja kansallisen edun suhteesta. Diskurssi korostuu ennen kaikkea kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa, jotka painottavat maahanmuuttopolitiikan merkitystä Suomen edun kannalta. Kokoomuksen, mutta myös vihreiden ja sdp:n kohdalla kansallinen etu määritellään useimmiten aktiiviseksi maahanmuuttopolitiikaksi, jonka keskiössä ovat ulkomaiset työntekijät ja opiskelijat. Heidän merkitys Suomen taloudelliselle kehitykselle nähdään diskurssissa olennaisena.

Hallituskauden suurimman puolueen, keskustan politiikasta on vaikea tehdä johtopäätöksiä. Tutkimusajankohtana puolueen kansanedustajat eivät juuri osallistuneet maahanmuuttopoliittiseen keskusteluun. Pidetyissä kolmessa puheenvuorossa määrittyvät kuitenkin kansallinen etu yhdistettynä humanitaarisiin näkökohtiin. Työministeri Tarja Filatovin puheenvuoroissa yhtä lukuun ottamatta lähtökohtana on kansallinen etu. Tätä voidaan analysoida osana ministerin roolia, joka jossain määrin määrittää puheenvuorojen sisältöä kansallisen edun suuntaan ja hallitusta myötäileviksi kannanotoiksi.

Aktiivisia kansallisen edun diskurssissa, suhteutettuna kansanedustajien lukumäärään, ovat perussuomalaiset, jotka tarkastelevat maahanmuuttopolitiikkaa ennen kaikkea Suomen ja suomalaisten näkökulmasta. Toisin kuin muut puolueet, puolue suhtautuu kielteisesti ulkomaiseen työvoimaan ja maahanmuuton lisäämiseen. Perussuomalaisille kansallinen etu tarkoittaa ensisijaisesti suomalaisen työn ja Suomen väestön suomalaisena säilymistä.

Lukumäärällisesti humanitaarisuuden diskurssi hallitsee maahanmuuttopoliittista keskustelua kansallisen edun jälkeen. Se, että maahanmuuttopolitiikkaa merkityksellistetään humanitaarisuuden näkökulmasta ei ainoastaan kerro turvapaikkapolitiikan tärkeydestä, vaan myös siihen liittyvästä jännitteestä, joka ilmenee kriittisenä keskusteluna turvapaikkapolitiikan perusteista. Diskurssin sisällä näkökantoja erottaa sukupuoli. Nais- ja mieskansanedustajien näkemykset humanitaarisuudesta eroavat toisistaan. Vihreiden ja sdp:n naiskansanedustajille on ominaista tarkastella turvapaikkapolitiikkaa humanitaarisuuden, inhimillisyyden ja valtiollisen vastuun näkökulmista. Myös keskustan ja kristillisdemokraattien naiskansanedustajat korostavat puheenvuoroissaan inhimillisyyttä ensisijaisena

turvapaikkapolitiikkaa määrittävänä arvona. Näin ei ole mieskansanedustajien kohdalla. Heidän puheenvuoroja sävyttää kriittinen ja arvioiva suhtautuminen turvapaikkapolitiikkaa kohtaan. Puheenvuoroissa tämä ilmenee 'aidon' ja 'elintasopakolaisen' erotteluna sekä nykyisen turvapaikkamenettelyn kyseenalaistamisena. Aineiston perusteella voidaan tehdä johtopäätös nais- ja mieskansanedustajien erilaisesta suhtautumisesta turvapaikkapolitiikkaan. Tutkimuksessa sukupuoli määrittää suhtautumista turvapaikkapolitiikkaan.

Kontrollin- ja hallinnan diskurssi painottuu aineistossa ennen kaikkea sisäasiainministeri Kari Rajamäen puheenvuoroissa. Kuten työministeri Filatovin kohdalla, tätä voidaan analysoida osana sisäasiainministerin roolia, johon kuuluu vastuu turvallisuus ja rajavalvonta-asioista. Sisäasiainministerin rooli määrittää puheenvuorojen sisältöä ja niihin sisältyviä arvoja. Siksi analyysin kannalta mielenkiintoisia ovat ne muut puheenvuorot, jotka ylläpitävät diskurssia. Taulukosta käy ilmi että vasemmistoliitto osallistuu diskurssiin kahdella puheenvuorolla ja perussuomalaiset sekä työministeri Tarja Filatov yhdellä puheenvuorolla. Vasemmiston ja työministerin edustusta diskurssissa selittävät puheenvuorot, joiden keskeisenä sisältönä ovat työ ja työehtojen valvonta. Näissä puheenvuoroissa maahanmuuton kontrolli ja hallinta liittyvät pikemminkin työmarkkinoihin kuin rajapolitiikkaan. Vaikka Vasemmistoliiton kokonaispuheenvuorojen määrä aineistossa oli pieni, puolet niistä merkityksellisti maahanmuuttopolitiikan työmarkkinoiden kontrollina. Tutkimuksen perusteella vaikuttaa siltä, että Vasemmistoliiton näkökulmaa maahanmuuttoon määrittää puolueen työhön liittyvä arvoperusta.

Nykyistä politiikkaa kritisoiva diskurssi asettuu rajoittavaa maahanmuuttopolitiikkaa vastaan. Tästä näkökulmasta maahanmuuttoa tarkastelevat ennen kaikkea sdp:n ja vihreiden naiskansanedustajat. Diskurssia voidaan analysoida vastadiskurssina miehelle kontrollin ja hallinnan diskurssille sekä osana vihreiden oppositiopolitiikkaa, jonka lähtökohdana on hallituksen politiikan kritiikki.

Diskurssit ja sukupuoli

Vaikka tämän luvun tarkoitus on pohtia maahanmuuttopolitiikan ja puolueiden välistä suhdetta, jäsenän silti lyhyesti myös sukupuolen merkitystä maahanmuuttoliittisessä argumentaatiossa. Hallituskaudella 2003–2006 naisia oli eduskunnassa miehiä vähem-

män, maahanmuuttopoliittisessa argumentaatioissa he kuitenkin olivat miehiä aktiivisempia. Seuraavassa taulukossa diskurssien jakautuminen esitetään sukupuolen mukaan.

Taulukko 5. Diskurssien jakautuminen sukupuolen mukaan.

	Nainen	Mies
Kansallinen etu	15	15
Kontrolli ja hallinta	2	12
Nykyisen politiikan kritiikki	12	2
Humanitaarisuus	10	5
Yhteensä	39	34

Taulukon perusteella voidaan tehdä neljä johtopäätöstä:

Kansallisen edun diskurssissa sukupuolella ei ole merkitystä. Kuten edellisestä taulukosta ilmeni, kansallinen etu hallitsee lähes kaikkien puolueiden tapaa merkityksellistää maahanmuuttopolitiikka. Kansallinen etu määrittää eduskunnan maahanmuuttopoliittista keskustelua puolueesta ja sukupuolesta riippumatta.

Kontrollin ja hallinnan diskurssissa sitä vastoin sukupuolella on tärkeä merkitys. Tutkimuksen perusteella kontrollin ja hallinnan diskurssi määrittyi miehiseksi näkökulmaksi maahanmuuttopolitiikkaan. Tämä selittyy pitkälti sisäasiainministeri Kari Rajamäen aktiivisuudella maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa.

Nykyistä politiikkaa kritisoivassa diskurssissa naiset ovat keskeisessä roolissa ja tutkimuksen perusteella se määrittyi naisten jakamaksi näkökulmaksi maahanmuuttopolitiikkaan. Diskurssissa erityisen aktiivisia ovat vihreiden ja sdp:n naiskansanedustajat.

Tutkimuksen perusteella naiskansanedustajat korostavat miehiä enemmän humanitaarisuuden merkitystä maahanmuuttopolitiikassa. Mieskansanedustajien suhtautumista sitä vastoin määrittää kriittinen suhtautuminen turvapaikkapolitiikan perusteisiin.

Maahanmuuttopoliittiset diskurssit hallitus-oppositio-asetelmassa

Matti Wibergin ja Antti Kouran mukaan parlamenttityöskentelyä määrittää aina hallitus-oppositio – asetelma, joka pitää sisällään monia toimijoita yhteen sovittamattomine tavoitteineen. (Wiberg & Koura 1996, 202–203.) Wibergin ja Kouran mukaan hallituspuolueiden kansanedustajat lähes aina kannattavat hallituksen toimia, kun taas opposition lähtökohtana kaikkien hallituksen aikeiden vastustaminen. (Wiberg & Koura 1996, 209–210.)

Alla olevassa taulukossa on esitetty eri diskurssien jakautuminen hallitus-oppositio asetelmassa.

Taulukko 6. Diskurssien jakautuminen hallitus-oppositio asetelmassa.

	Hallitus	Oppositio
Kansallinen etu	11	19
Kontrolli ja hallinta	11	3
Nykyisen politiikan kritiikki	5	9
Humanitaarisuus	8	8
Yhteensä	35	39

Hallituksen ja opposition välinen ero on läsnä jokaisessa diskurssissa, lukuun ottamatta humanitaarisuuden diskurssia, joka on osa sekä hallituksen että opposition edustajien argumentaatiota. Suurin ero hallituksen ja opposition välillä ilmenee kontrollin ja hallinnan diskurssissa. Tutkimusajankohtana hallitus piti maahanmuuton kontrollia ja hallintaa painottavia puheenvuoroja eduskunnassa yhteensä yksitoista kappaletta, kun opposition kohdalla vastaava luku oli kolme. Hallituksen ja opposition välisestä erosta kertoo myös kansallisen edun diskurssi. Vaikka hallitus merkityksellistää maahanmuuttopolitiikkaa myös tästä näkökulmasta, opposition rooli diskurssissa on suurempi. Nykyisen politiikan kritiikin diskurssin kohdalla on luonnollista, että oppositio on aktiivisemmassa roolissa. Mielenkiintoista on hallituspuolueiden kansanedustajien suhteellinen aktiivisuus diskurssissa. Kokonaisuudessa taulukon perusteella voidaan tehdä johtopäätös maahanmuuttopolitiikan roolista osana puolueiden oppositiopolitiikkaa. Johtopäätöstä tukee myös tut-

kimuksen alussa esitetty taulukko puheenvuorojen jakautumisesta eduskunnassa. Taulukosta ilmenee että oppositio piti eduskunnassa kaksi kertaa enemmän puheenvuoroja kuin hallitus.

Diskurssien määrittäminen oikeisto-vasemmisto-vihreät-kolmiossa

Perinteisesti politiikkaa arvioidaan oikeiston ja vasemmiston välisenä kamppailuna. Nykyisin jaottelussa on mukana myös vihreä puolue, jota Suomessa ei yksiselitteisesti voida lukea kumpaankaan edellisistä ryhmistä. Alla olevassa taulukosta ilmenevät diskurssien jakautuminen oikeisto-vasemmisto-vihreät kentällä.

Taulukko 7. Diskurssien jakautuminen oikeisto-vasemmisto-vihreät kolmiossa.

	Oikeisto	Vasemmisto	Vihreät
Kansallisen edun diskurssi	18	9	3
Kontrollin ja hallinnan diskurssi	1	13	-
Nykyistä politiikkaa kritisoiva diskurssi	2	5	7
Humanitaarisuuden diskurssi	6	6	4
Yhteensä	27	33	14

Taulukon perusteella oikeisto merkityksellistää maahanmuuttopolitiikkaa ennen kaikkea kansallisen edun näkökulmasta. Sen sijaan kontrollin ja hallinnan diskurssi profiloituu vasemmiston edustamaksi diskurssiksi. Nykyisen politiikan kritiikkiä voidaan taas pitää vihreitä yhdistävänä näkökulmana. Taulukon perusteella puolueiden välillä näyttää olevan eroja, joka kertoo puolueiden erilaisista näkemyksistä maahanmuuttopolitiikan merkityksestä suomalaiselle yhteiskunnalle. Kuten aikaisemmissakin taulukoissa, humanitaarisuuden diskurssi ei aiheuta merkittäviä eroja ryhmien välille. Tämä voidaan tulkita jonkintasoiseksi yhtämielisyydeksi humanitaarisuuden merkityksestä osana maahanmuuttopolitiikkaa, siitä huolimatta että sen lähtökohdat herättävät keskustelua.

Yhteenveto: diskurssit ja puolue

Kaikki neljä taulukkoa kertovat eri tavoin puolueiden ja maahanmuuttopolitiikan välisestä suhteesta. Aineistossa osa diskursseista paikantuu selkeästi osaksi tiettyjen puolueiden tapaa merkityksellistää maahanmuuttopolitiikka. Tämä kertoo maahanmuuttopoliittisten näkemysten ja puolueiden lähentyvästä suhteesta. Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että erityisesti kokoomus, vasemmisto ja vihreät erottuvat maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa omilla toisistaan poikkeavilla maahanmuuttopoliittisilla näkemyksillä. Kärjistäen voidaan todeta, että kokoomus painottaa maahanmuuttopolitiikassa kansallista etua, kun taas vasemmisto näkee maahanmuuton kontrollin tärkeäksi. Vihreät profiloituvat keskustelussa selkeästi nykyisen politiikan kriitikoiksi, jotka arvostelevat rajoittavaa maahanmuuttopolitiikkaa. Tulkintani mukaan maahanmuuttopolitiikka on teemana, jota voidaan analysoida puoluepoliittisesti. Maahanmuuttopoliittiset näkemykset erottavat puolueita.

Maahanmuuttopoliittinen keskustelu

Outi Lepola (2000) on väitöskirjassaan *"Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa"* tutkinut Suomessa vuosina 1988–1999 maahanmuutosta ja ulkomaalaisista käytyä poliittista keskustelua. Tutkimuksessa analysoidaan myös eduskunnassa käytyä keskustelua. Lepola tarkastelee maahanmuutto- ja ulkomaalaispoliittista keskustelua erityisesti siitä näkökulmasta, mitä se kertoo Suomea ja suomalaisuutta koskevista ajattelutavoista. Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus. (Lepola 2000.) Vaikka Lepolan tutkimus poikkeaa näkökulmaltaan tästä tutkimuksesta, käyn lyhyesti läpi niitä tutkimuksen johtopäätöksiä, jotka ovat relevantteja tämän tutkimuksen osalta.

Outi Lepolan tutkimuksen ajankohtana keskeisiä maahanmuuttopoliittiseen toimintaympäristöön vaikuttaneita tekijöitä olivat Neuvostoliiton romahtaminen, läntinen integraatio ja lama. Eduskunnan keskusteluissa vuosina 1988–1999 turvapaikanhakijoihin liittyvät kysymykset saivat eniten huomiota ja Lepolan mukaan muut asiat jäivät sivurooliin. Kysymyksiä herättivät erityisesti pakolaiskriteerit täyttävän turvapaikanhakijan subjektiivivi-

nen oikeus turvapaikkaan. Eduskunnassa keskustelua herätti myös turvapaikkahakemusten käsittely. Tässä nähtiin keskeisenä arvona tehokkuus, jonka nähtiin palvelevan sekä Suomen että 'apua oikeasti tarvitsevien' etua. Ajanjaksolla eduskunnassa keskusteltiin myös inkerinsuomalaisista ja heitä koskevasta paluumuuttopolitiikasta. Keskustelua käytiin myös ETA-sopimuksen hyväksymisestä, johon sidottiin sosiaaliturvaan liittyviä kysymyksiä. Puheenvuoroissa esitettiin muun muassa uhkakuva siitä, että ETA-maiden asukkaat muuttavat Suomeen vain 'nauttiakseen' suomalaista sosiaaliturvaa. (Lepola 2000.)

Paavo Nikula (1997) on myös tutkinut ulkomaalaisiin liittyvää eduskuntakeskustelua ja tullut samansuuntaisiin johtopäätöksiin. Vuosien 1985–1995 aikana eduskunnassa kysymykset turvapaikanhakijoista hallitsivat keskustelua, vaikka keskustelua herätti myös integraatio, ulkomaalaishallinto sekä Euroopan ulkopuolelta suuntautuva maahanmuutto. Nikula kirjoittaa:

”Kuvaa eduskunnasta ja ulkomaalaisten oikeuksista ovat paljossa piirtäneet turvapaikanhakijoiden asiat. Puheenvuoroissa ovat kuuluneet epäluulot muukalaisia kohtaan, jopa ulkomaalaisvihakin, mutta myös ihmisoikeuksien kunnioitus sekä aito pyrkimys kansainväliseen vuorovaikutukseen. Silti ehkä päällimmäiseksi jäävät epäluulot sosiaaliturvaamme kuppaaavista epärehellisistä tulijoista. Tuskin missään asiassa yksittäistapauksia on yleistetty siinä määrin kuin ulkomaalaisten ollessa kyseessä.” (Nikula 1997, 19–20)

Tämän tutkimuksen perusteella maahanmuuttopoliittisessa keskustelussa on tapahtunut muutos. Eduskunnan keskustelua eivät enää hallitse kysymykset pakolaisista, vaikka ne ovatkin keskustelussa tärkeässä asemassa. Vuosina 2003–2006 eduskunnan maahanmuuttopoliittista keskustelua hallitsee ajatus aktiivisesta maahanmuuttopolitiikasta. Maahanmuuttoa tarkastellaan yhä enemmän kansallisen edun ja suomalaisen yhteiskunnan intresseistä käsin. Keskusteluissa aktiivinen maahanmuuttopolitiikka ei ainoastaan liity hyvinvointivaltion tulevaisuuteen, vaan myös kansainväliseen kilpailuun osaavista työntekijöistä ja ammattilaisista. Vuosina 2003–2006 maahanmuuttopoliittiseen toimintaympäristöön vaikuttavat ennen kaikkea väestörakenteen muutos, Euroopan Unioni ja maailmanlaajuinen muuttoliike. Nämä vaikuttavat olennaisesti maahanmuuttopoliittisen keskustelun muotoutumiseen. Tutkimuksessa aktiivinen maahanmuuttopolitiikka edustaa

uutta iskulausetta, johon uusi kansallisen edun määrittämä maahanmuuttopolitiikka kiteytyy. Aktiivisen maahanmuuttopolitiikan rinnalla esiintyy puhe maahanmuuton kontrollista, joka kertoo maahanmuuttoliittisen keskustelun kaksijakoisuudesta. Yleisellä tasolla keskustelu vahvistaa toivotun ja ei-toivotun maahanmuuton eroa, jolla voidaan nähdä olevan vaikutuksia myös turvapaikkapoliittiseen keskusteluun. Turvapaikanhakijoihin liittyvät kysymykset saavat edelleen huomiota eduskunnan keskusteluissa, vaikka niiden merkitys ei ole enää yhtä suuri kuin ennen. Tämä kertoo ihmisoikeuksien tärkeästä merkityksestä keskusteluissa, mutta myös jonkinlaisen kipupisteen olemassaolosta, joka ilmenee turvapaikanhakijoita koskevassa keskustelussa.

7 Johtopäätökset

Kansanedustajien tulkinnat maahanmuuttopolitiikan merkityksestä suomalaiselle yhteiskunnalle muotoutuvat osana neljää diskurssia, jotka tutkimuksessa nimettiin kansalliseksi eduksi, kontrolliksi ja hallinnaksi, humanitaarisuudeksi ja nykyisen politiikan kritiikiksi. Mielenkiintoisiksi puhutavat tekee niiden tapa kategorisoida, määritellä ja priorisoida maahanmuuttoliittisiä aiheita liittämällä ne erilaisiin asiayhteyksiin ja yhteiskunnallisiin ilmiöihin. Olennaista on, että erilaisilla käsityksillä maahanmuuttopolitiikan sisällöstä ei välttämättä ole juurikaan tekemistä toistensa kanssa. Esimerkiksi humanitaarinen keskustelu ja kansallisen edun määrittämä keskustelu tarkastelevat maahanmuuttoa hyvin erilaisista lähtökohdista käsin. Turvapaikanhakijalla ei ole paljonkaan yhteistä ulkomaisen huippuosajaan kanssa. Julkisessa keskustelussa maahanmuutosta tämä näkökulma jää usein vaille huomiota.

Tutkimuksen mukaan tulkinnat maahanmuuttopolitiikan merkityksestä ovat sidoksissa yhteiskunnan keskeisiin arvoihin kuten hyvinvointivaltioon, yhteiskunnalliseen järjestykseen ja inhimillisyyteen. Maahanmuuttoliittisten merkitysten tulkinnassa on kuitenkin kysymys myös yhteiskunnallisesta muutoksesta ja siihen reagoimisesta. Tästä hyvänä esimerkkinä ovat väestörakenteen muutos ja syventyvä yhteistyö Euroopan Unionin kanssa. Nämä kaksi asiaa asettavat haasteita kansalliselle maahanmuuttopolitiikalle, mikä näkyy eduskunnan keskusteluissa puheena 'aktiivisesta maahanmuuttopolitiikasta'. Tutkimuksen mukaan aktiivisen maahanmuuttopolitiikan ajatus on ohittanut merkityksensä turvapaikkapolitiikan, joka pitkään näytteli pääroolia eduskunnan maahanmuuttoliittisessä keskustelussa. Keskusteluista tehtyjen johtopäätösten perusteella eduskunnan maahanmuuttoliittisessä keskustelussa on tapahtunut muutos, joka kertoo maahanmuuton ja Suomen edun lähentyvästä suhteesta. Tästä suhteesta vallitsee myös puolueiden välillä yhteisymmärrys. Lähes kaikki kansanedustajat jakavat käsityksen maahanmuuttopolitiikan tärkeästä roolista suomalaisen kilpailukyvyn ja kansantalouden vahvistajana. Tutkimuksessa todetut johtopäätökset tukevat Forsanderin näkemystä maahanmuuttajien roolista suomalaisen osaamisen kannalta. Tässä viitekehyksessä maahanmuuttajat eivät edusta vain lisätyövoimaa työvoimapolussa oleville aloille tai kotimaisen työvoiman

osaamisen täydentäjiä, vaan parhaassa tapauksessa nopeuttavat taloudellista aktiivisuutta kansainvälisellä tasolla. (Forsander ym. 2004, 23.)

Eduskunnan keskusteluissa kansalliseen etuun vedotaan myös vastustettaessa 'aktiivista maahanmuuttopolitiikkaa'. Maahanmuuttoa vastustavien puheenvuorojen määrä aineistossa jää kuitenkin pieneksi. Silti niiden merkitystä maahanmuuttoliittisessä keskustelussa ei tule aliarvioida. Maahanmuuttoon liittyviä parlamenttikeskusteluja tutkinut van Dijk näkee keskusteluissa kaksi erilaista tapaa orientoitua maahanmuuttoon. Ensimmäinen viittaa kansainväliseen yhteisöön kun taas jälkimmäisen viittauskohde on kansallinen yhteisö. (van Dijk 2000, 97.) Nämä orientoitumistavat ovat havaittavissa myös tässä tutkimuksessa. Aktiivista maahanmuuttoa tukevat puheenvuorot viittaavat toistuvasti Eurooppaan ja kansainväliseen talouteen, kun taas maahanmuuttoa vastustaville puheenvuoroille ominaisia viittauksen kohteita ovat Suomi ja suomalainen väestönkasvu. Nämä kaksi näkökulmaa maahanmuuttoon muodostavat jännitteen maahanmuuttoliittisessä keskustelussa.

Vaikka kansallisen edun diskurssi hallitsee eduskunnan maahanmuuttoliittistä keskustelua, keskustelu turvapaikanhakijoista ja turvapaikkapolitiikasta saa eduskunnassa edelleen huomiota. Humanitaarisuuden diskurssissa maahanmuuttoliittistä tarkastellaan osana valtion vastuuta ja velvollisuutta. Keskustelussa huomion kohteena ovat kysymykset turvapaikkapolitiikasta ja sitä ohjaavista arvoista. Näitä tarkastellaan diskurssin sisällä kahdesta erilaisesta näkökulmasta. Ensimmäinen näkökulma on '*humanitaarisuus itseisarvona*', joka korostaa inhimillisiä arvoja ja valtiollista vastuuta osana maahanmuuttoliittistä politiikkaa. Ajatus maahanmuuttoliittistä yhteiskunnan arvopohjan ilmentäjänä on näkemys taustalla. Toisenlaista näkemystä edustaa '*humanitaarisuus tietyin ehdoin*' -näkökulma, joka kyllä hyväksyy humanitaarisen maahanmuuton osana valtion virallista politiikkaa, mutta suhtautuu kriittisesti turvapaikkapolitiikan perusteisiin. Näkökulmasta riippuen maahanmuuttaja asemoituu humanitaarisessa keskustelussa turvapaikanhakijaksi tai turvapaikkajärjestelmän väärinkäyttäjäksi. Diskurssin keskeinen seuraus on maahanmuuton inhimillisten piirteiden tuominen osaksi keskustelua.

Van Dijk analysoi artikkelissaan "*Discourse and the denial of racism*" muun muassa Iso-Britannian, Alankomaiden, Ranskan ja Saksan parlamenttikeskusteluja. Hänen mukaan parlamenttikeskusteluja leimaa pyrkimys oikeudenmukaisen ja jämän politiikan

yhdistämiseen. Kysymys on kahden erilaisen näkökulman yhdistämisestä, jotka Van Dijk nimeää humanitaarisuuden ja realismisuuden näkemyksiksi. (van Dijk 1992, 110–111.) Tämä tutkimus on löytänyt viitteitä näiden näkökulmien esiintymisestä myös eduskunnan keskusteluissa. Näkökulmat jäsentävät turvapaikkapoliittista keskustelua ja luovat jännitteitä keskusteluun osallistuvien välille.

Leena Suurpään mukaan viimeaikaista maahanmuuttopoliittista keskustelua hallitsee 'hallitun maahanmuuton' ajatus (Suurpää 2005, 48). Kontrollin ja hallinnan diskurssi tarkastelee maahanmuuttopoliittikkaa juuri maahanmuuton hallinnan ja kontrollin näkökulmasta. Diskurssissa keskeisiä ovat maahanmuuttoon liitetyt uhkakuvat, jotka koskevat laitonta maahanmuuttoa, laittomia työntekijöitä ja järjestäytyntä rikollisuutta. Poliitiikan tutkijan Pertti Joenniemen mukaan uhkakuvia voidaan analysoida kertomuksina, jotka konstituivat Suomea ja sen rajoja. Uhkakuvat rakentavat valtiollista identiteettiä ja mahdollistavat sekä erottautumisen että rajojen piirtämisen. (Joenniemi 1993, 193.) Kontrollin ja hallinnan diskurssissa maahanmuuttopoliitiikan sisältö kiteytyy maahanmuuton sääntelyyn, missä yhteistyö Euroopan Unionin kanssa nähdään olennaisena. Diskurssissa maahanmuuttajat asemituvat osaksi keskustelua laittomina siirtolaisina, harmaana työvoimana ja jopa potentiaalisina terroristeina. Diskurssilla on kolme tärkeää seurausta. Ensinnäkin diskurssi rakentaa kielteistä kuvaa maahanmuuttajista ja asemoi heidät yhteiskunnan ulkopuoliseksi uhaksi. Toiseksi diskurssi vahvistaa Euroopan Unionin valtaa keskeisenä maahanmuuttoa säätelevänä instituutiona. Kolmanneksi diskurssi asemoi Suomen vahvemmin osaksi Eurooppaa ja Euroopan Unionia.

Tulkintani mukaan kontrollin ja hallinnan diskurssin merkitys ei rajoitu ainoastaan valtion valtaan säädellä maahanmuuttoa. Diskurssin merkitys kietoutuu myös neuvotteluihin valtiollisesta identiteettistä ja Suomen asemasta osana Euroopan Unionia ja sen itärajaa. Diskurssi vahvistaa tätä asetelmaa ja sitoo Suomen vahvemmin osaksi Eurooppaa. Kysymys ei ole ainoastaan maantieteellisistä rajoista, vaan myös mentaaliseen yhtenäisyyden tavoittelusta, joka ilmenee 'Euroopan yhteisesti kohtaamina ongelmina' ja ohjelmallisina tavoitteina, jotka vahvistavat Euroopan sisäisen yhteistyön merkitystä. Esimerkkinä tästä on ajatus Euroopan Unionin maahanmuuttopoliitiikan yhtenäistämistä, joka haastaa valtion merkityksen maahanmuuton ensisijaisena säätelijänä.

Tutkimuksessa maahanmuuttopolitiikkaa käytetään myös oppositiopolitiikan välineenä ja se merkityksellistyy eduskunnan keskusteluissa nykyisen politiikan kritiikiksi. Diskurssia voidaan analysoida vastadiskurssina kontrollin ja hallinnan diskurssille, jonka lähtökohdiana on maahanmuuton kontrolli. Diskurssissa kritiikin kohteena on niin työvoiman liikkuvuuden rajoittaminen kuin Euroopan Unionin tiukka rajapolitiikka. Nykyisen politiikan diskurssia voidaankin tulkita osana laajempaa eurooppalaista diskurssia, jonka keskeinen uhkakuva liittyy ulkopuoliseksi jäämiseen. Pertti Joenniemen mukaan eurooppalaisen diskurssin keskeinen uhkakuva on syrjäytyminen, erilaiseksi jääminen, ja tämän seurauksena omien vaikutus- ja kilpailumahdollisuuksien heikkeneminen ja joutuminen muiden politiikan kohteeksi. Joenniemen mukaan suurimmat keskustelut käydään eurooppalaisen yhteistoiminnan kattavuudesta ja sen luonteesta. Tästä näkökulmasta valtiollista menestystä arvioidaan ulottuvuudella keskusta/periferia. (Joenniemi 1993, 34.) Nykyisen politiikan kritiikissä huomion kohteena ovat rajoittavan maahanmuuttopolitiikan taloudelliset seuraukset, jotka nähdään vaarana Suomen kansantaloudelliselle kehitykselle ja suomalaisten yliopistojen vetovoimalle. Nykyisen politiikan kritiikin näkökulmasta maahanmuuttopolitiikassa ei ole ainoastaan kysymys ulkomaalaisista ja maahanmuuton säätelystä, vaan enenevässä määrin Suomen asemasta kansainvälistyvässä maailmassa.

Jan-Magnus Janssonin mukaan kansallisella poliittisella järjestelmällä on kolme pääasiallista funktiota, joita hän kutsuu turvallisuusfunktioksi, hyvinvointifunktioksi ja järjestelmän funktioksi talouspolitiikan johtajana. Turvallisuusfunktio viittaa ennen kaikkea valtion rooliin kansalaisten suojelijana. Hyvinvointifunktio käsittää ne valtiolliset toimet, joiden pyrkimyksenä on kansalaisten aineellisen ja kulttuurisen elintason nostaminen. Valtion funktiota talouspolitiikan johtajana Jansson luonnehtii kiistanalaiseksi. Funktio saa erilaisia merkityksiä taloudellisen johdon rakenteesta riippuen. (Jansson 1985, 188–192.) Sovellan Janssonin poliittisen järjestelmän funktioita maahanmuuttopoliittiseen keskusteluun ja väitän, että tutkimuksen diskurssit kertovat paitsi erilaisista tavoista ymmärtää maahanmuuttopolitiikan sisältö, myös valtion tehtävistä, ja sen tärkeiksi kokemista arvoista suomalaisessa yhteiskunnassa. Diskurssit ilmentävät sekä valtion turvallisuusfunktioita (kontrolli ja hallinta) että hyvinvointifunktioita (kansallinen etu). Talouspolitiikasta funktiosta kertovat erityisesti ne puheenvuorot, joissa maahanmuuttopolitiikka sidotaan kansantaloudelliseen kehitykseen ja kansainväliseen kilpailukykyyn. Siten maahan-

muuttoliittinen keskustelu heijastaa yhteiskunnan poliittisen järjestelmän sisäisiä jännitteitä, jotka ilmenevät keskustelussa erilaisina näkemyksinä maahanmuuttoliittisen sisällöstä.

Tutkimuksen perusteella vaikuttaa ilmeiseltä, että maahanmuuttoliittinen ei enää merkityksellisty ainoastaan rajojen valvontana tai turvapaikkoliittiseen liittyvänä kysymyksenä. Maahanmuuttoliittinen liittyy yhä useammin väestörakenteen muutokseen, kansainväliseen kilpailuun ja maailmanlaajuisiin haasteisiin, jotka kertovat pikemminkin yhteiskunnallisesta muutoksesta, kuin politiikasta itsestään. Siten eduskunnan maahanmuuttoliittinen keskustelu on myös keskustelua Suomen kohtaamista haasteista ja niihin vastaamisesta.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Aallas, Esa & Lintunen, Martti & Sinisalo, Susan (1997) Kaiken maailman evakkoja: pakolaisten elämää Suomessa. Edita, Helsinki.

Aarnio, Eeva (1997) Poliittiset kielet yhteisöllisyyden vahvistajina. Teoksessa Mälkiä, Matti & Stenvall, Jari (toim.) Kielen vallassa: näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnonkieleen. Tampere University Press, Tampere.

Aarnio, Eeva & Isotalus, Pekka (2000) Presidentti 2000 Mistä vaalit on tehty? SoPhi, Jyväskylä. 105–117.

Alasuutari, Pertti (1994) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Tampere.

Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri (1999) Post Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa. Vastapaino, Tampere.

Alker, Hayward & Sylvan, David (1994) Kuinka diskurssianalyysi voi edesauttaa politiikkatieteen kehittymistä. Kosmopolis. 24: 3, 5–25.

Arminen, Ilkka (2005) Sosiologian yhteiskunnallisesta relevanssista. Sosiologia 42: 4, 1–3.

Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994) Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma. Suomentanut ja toimittanut Vesa Raiskila. Gaudeamus, Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 1966.

Burr, Vivien (2003) An Introduction to Social Constructionism. Routledge, London.

Campbell, David (1992) Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity. University of Minnesota Press, Minnesota.

David Cesarini & Mary Fulbrook (toim.) (1996) Citizenship, Nationality and Migration in Europe. Routledge, London.

Domander, Minna (1992) Maahanmuuttajat ja koulutus. Siirtolaisuusinstituutti, Turku, Siirtolaisuustutkimuksia 16.

Forsander, Annika (2000) Työvoiman tarve ja maahanmuuttopolitiikka: onko maahanmuuttajien osaaminen vastaus työvoiman kysyntään. Teoksessa Marja-Liisa Trux (toim.) Aukenevat ovet: kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. WSOY, Helsinki. 143–202.

Forsander, Annika & Raunio, Mika & Salmenhaara, Perttu & Helander, Mika (2004) Sykettä ja suvaitsevaisuutta. Edita, Helsinki.

Fredman, Markku & Keravuori, Kirsi & Niemi-Kiesiläinen, Johanna & Nurminen, Pekka & Pihlajamäki, Heikki & Suurpää, Johanna (1989) Oikeutta ulkomaalaisille. Gaudeamus, Helsinki.

Gergen, Kenneth (1999) An Invitation to Social Construction. Sage, London.

Hallittu maahanmuutto ja tehokas kotoutuminen: ehdotus hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittiseksi ohjelmaksi: maahanmuutto- ja pakolaispoliittisen toimikunnan mietintö (1997) Komiteamietintö 1997:5. Sisäasiainministeriö, Helsinki.

Heiskala, Risto (2000) Toiminta, tapa ja rakenne: kohti konstruktionistista synteisiä yhteiskuntateoriassa. Gaudeamus, Helsinki.

Henriksson, Kirsi (2000) Suomi ja rajaton rajojen Eurooppa: muuttoliikkeet Eurooppaan ja Euroopassa kylmän sodan jälkeen. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, Tampere, Tutkimustiedote 81.

Horsti, Karina (2005) Vierauden rajat: monikulttuurisuus ja turvapaikanhakijat journalismissa. Tampere University Press, Tampere, Mediatutkimuksia.

Hynynen, Pertti (1997) Monikulttuurinen Eurooppa-linnoitus. Tampereen yliopisto, Tampere. Tampereen yliopiston julkaisuja 18.

Ikäläinen, Sinikka & Martiskainen, Taina & Törrönen Maritta (2003) Mangopuun juurelta kuusen katveeseen: asiakkaana maahanmuuttajaperhe. Lastensuojelun keskusliitto, Helsinki.

Jaakkola, Magdalena (1989) Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaalaispolitiikkaan. Valtion painatuskeskus, Helsinki, Siirtolaisuustutkimuksia 21.

Jaakkola, Magdalena (1999) Maahanmuutto ja etniset asenteet: suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999. Edita, Helsinki, työpoliittinen tutkimus 213.

Jansson, Jan-Magnus (1985) Poliitiikan teoria. Suomentanut Esa Adrian, Aira Kalela & Ilkka Ryömä. Tammi, Helsinki. Ruotsinkielinen alkuteos 1969.

Joenniemi, Pertti (1993) Euro-Suomi: Rajalla, rajojen välissä vai rajaton? Teoksessa Joenniemi, Pertti & Alapuro, Risto & Pekonen, Kyösti Suomesta Euro-Suomeen: Keitä me olemme ja mihin matkalla. Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus, Tampere. 17–48.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere. 17–47.

Jokinen, Arja (1993) Poliitikkojen puheet puntarissa: Kaupunginvaltuutettujen asunnottomuuspuheidenretoriikka. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero Diskurssianalyysin aakkoset. Vastapaino, Tampere. 189–226.

Jokinen, Arja (1999) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere. 54–97.

Juhila, Kirsi (1999) Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero Diskurssianalyysi liikkeessä. Vastapaino, Tampere.

Julkunen, Raija (2001) Suunnanmuutos: 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa. Tampere, vastapaino.

Jyränki, Antero (2000) Uusi Perustuslakimme. Lura nova, Turku.

Järvinen, Riitta (2004) Ammatillisen maahanmuuttotyön kulttuuri: erilaisuus sosiaali- ja terveydenhuollon jäsenyksissä. Tampere University Press, Tampere.

Koivukangas, Olavi (1990) Suomen maahanmuuttopolitiikka hahmottuu. Siirtolaisuus 17: 4, 1–4.

Koivukangas, Olavi (2003) Maahanmuuttopolitiikan haasteet. Siirtolaisuus. 30: 4, 1.

Korkiasaari, Jouni (2000) Suomalaiset Ruotsissa 1940-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa Korkiasaari, Jouni & Tarkiainen, Kari Suomalaiset Ruotsissa. Turku, Siirtolaisuusinstituutti, Suomalaisen siirtolaisuuden historia 3. 133–496.

Koskinen, Seppo & Martelin, Tuija & Notkola, Irma-Leena & Notkola, Veijo & Pitkänen, Kari & Jalovaara, Marika & Mäenpää, Elina & Ruokolainen, Anne & Ryyänen, Markku & Söderling, Ismo (toim.) (2007) Suomen väestö. Gaudeamus, Helsinki.

Kuosma, Tapio (1994) Uudistettu ulkomaalaislainsäädäntö. Helsinki, Lakimiesliiton kustannus.

Kuusisto, Riikka (1996) Sodan Retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) Pelkkää retoriikkaa. Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Tampere, Vastapaino. 267–291.

Laakkonen, Risto (1996) Suomen siirtolaisuus. Teoksessa Taina Dahlgren ... [et al.] Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa. Helsinki, Yliopistopaino. Ihmisoikeusliitto r.y.:n julkaisusarja 4. 123–132.

Lehtonen, Mikko (2004) Suomi Rajamaana. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska Petri Suomi toisin sanoen. Vastapaino, Tampere. 173–203.

Lepola, Outi (2000) Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi: monikulttuurisuus, kansalaisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 787.

Loikkanen Heikki & Parkkinen, Pekka (1999) Omavaraisen väestön Suomi. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki, VATT-keskustelualoitteita 195.

Luoto, Jari (1997) Ulkopolitiikka ja ihmisoikeudet: Suomen kansainvälisen ihmisoikeuspolitiikan murroskausi 1985–1995. Gaudeamus, Helsinki.

Löytty, Olli (2004) Meistä on moneksi. Teoksessa Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli & Ruuska Petri Suomi toisin sanoen. Tampere, Vastapaino. 221–247.

Lång, K. J. (1998) Kekkonen aika elää ulkomaalais- ja ihmisoikeuspolitiikassamme. *MoniTor* 98: 2, 19–22.

Matinheikki-Kokko, Kaija (1997) Monikulttuurinen Suomi. Teoksessa Pirkko Pitkänen (toim.) Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen. Edita, Helsinki. 9–20.

Nikula, Paavo (1997) Ulkomaalaisoikeus ja eduskunta. Teoksessa Timo A. Järvinen & Antti Kortelainen (Toim.) Muukalaiset: juridiikasta ja asenteista kansojen kohdatessa. Helsinki, Edita. 16–22.

Nousiainen, Jaakko (1998) Suomen poliittinen järjestelmä. WSOY, Porvoo.

Paananen, Seppo (1999) Suomalaisuuden armoilla. Ulkomaalaisten työntekijöiden luokittelu. Helsinki, Tilastokeskus.

Parkkisenniemi, Juha (2007) Monikulttuurisuus ja soveltava sosiaalipsykologia. Teoksessa Kuusela, Pekka (toim.) Sosiaalipsykologia: yksilöstä yhteiskuntaan. Unipress, Kuopio. 149–179.

Pekonen, Kyösti (1991) Symbolinen modernissa politiikassa. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Pekonen, Kyösti (1993) Suomen representoiminen EU-puhunnassa: ulkopolitiikan paradigmaattisuudesta talouden merkitystä korostavaan näkökulmaan. Teoksessa Joenniemi, Pertti, Alapuro, Risto & Pekonen, Kyösti (toim.) (1993) Suomesta Euro-Suomeen: keitä me olemme ja mihin matkalla. Rauhan- ja konfliktitutkimuslaitos, Tampere. 49–62

Potter, Jonathan & Margaret Wetherell (1989) *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. Sage, London.

Raumolin, Jussi (1998) EU ja globalisaatio. Reunahuomautuksia ranskalaiseen ja saksalaiseen keskusteluun. Helsinki, Sitra.

Rinne, Irene (1989) Suomen pakolaispolitiikka. Valtion kannanotot pakolaiskysymyksessä vuosina 1973–87. Sosiaalhallitus, Helsinki, Sosiaalhallituksen raporttisarja 21.

Ruuska, Petri (1999a) Etnisyys ja kansalaisuus. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri: *Post Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere, Vastapaino. 199–214.

Ruuska, Petri (1999b) Muuttuva käsitys kansakunnasta. Teoksessa Alasuutari, Pertti & Ruuska, Petri: *Post Patria? Globalisaation kulttuuri Suomessa*. Tampere, vastapaino. 71–107.

Salmio, Tiina (2000) Kylmän sodan loppuminen ja EU-jäsenyys muuttivat Suomen maahanmuuttopolitiikkaa. *Siirtolaisuus-Migration* 2/2000. 21–26.

Saukkonen, Pasi (2007) *Politiikka monikulttuurisessa yhteiskunnassa*. Helsinki, WSOY.

Sihvola, Juha (2004) *Maailmankansalaisen etiikka*. Helsinki, Otava.

Suoninen, Eero (1993) Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero: *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere, Vastapaino. 48–74.

Suurpää, Leena (2005) *Suvaitsevaisuus*. Teoksessa Anna Rastas, Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja: kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere. 41–69.

Van Dijk, Teun A (1992) *Discourse and the Denial of Racism*. *Discourse and Society*, 3: 1, 87–118.

Van Dijk, Teun A (2000) *On the analysis of parliamentary debates on immigration*. Teoksessa Reisigl, M & Wodak, R (toim.) *The semiotics of racism. Approaches to critical discourse analysis*. Passagen Verlag, Vienna. 85–104.

Veijalainen, Risto (1997) Maahanmuutto ja pakolaisuus kansainvälistyvässä Suomessa. Teoksessa Timo A. Järvinen & Antti Kortelainen (Toim.) Muukalaiset: juridiikasta ja asenteista kansojen kohdatessa. Helsinki, Edita. 59–65.

Ylänkö, Maaria (2000) Kansainvälistymisen kahdet kasvot – muuttoliikkeet ja kulttuurien globalisaatio. Teoksessa Marja-Liisa Trux (toim.) Aukeavat ovet: kulttuurien moninaisuus Suomen elinkeinoelämässä. Helsinki, WSOY, Sitra 238. 21–84.

Wiberg, Matti & Koura, Antti (1996) Kansanedustajat ovat kyselevinään ja ministerit ovat vastaavinaan. Parlamenttikysymysten logiikka. Teoksessa Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) Pelkkää retoriikkaa: tutkimuksen ja politiikan retoriikat. Vastapaino, Tampere. 197–218.

Elektroniset lähteet

Buonfino, Alessandra (2007) Integration and the Question of Social Identity. Teoksessa Rethinking Immigration and Integration: a New Centre-Left Agenda. Policy Network, London.

<http://www.policy-network.net/>. Viitattu 15.4.2009.

Euroopan komissio (2008) Communication New tools for an integrated European Border Management Strategy.

<http://www.statewatch.org/news/2008/feb/eu-com-ia-border-man.pdf>. Viitattu 3.4.2008.

Hillebrand, Ernst (2007) Migration and Integration: The Errors of the European Left. Teoksessa Rethinking Immigration and Integration: a New Centre-Left Agenda. Policy Network, London.

<http://www.policy-network.net/>. Viitattu 15.4.2009.

Heikkinen, Kaija (2004) Missä ovat etnisemme? Elore.

http://www.elore.fi/arkisto/1_04/heik104.html. Viitattu 7.3.2009.

Laukkanen, Erkki (2001) EU:n laajentuminen ja maahanmuutto. Työpoliittinen Aika-
kauskirja.

<http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/aikakausi/tak/TAK_2001_1_8.pdf>. Viitattu 15.1.2009

Maahanmuuttajat vaikeuksien kautta Suomen työmarkkinoille (2005) Tilastokeskus.
<http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_03_05_maahanmuuttajat.html>. Viitattu
5.9.2008.

Maahanmuutto nousi politiikan keskiöön (2009) Lapin Kansa.

<<http://www.lapinkansa.fi/cs/Satellite/Mielipide/1194613667609/artikkeli/maahanmuutto+nousi+politiikan+keskioon.html>>. Viitattu 6.3.2009.

Majava, Altti (1991) Nykyajan kansainvaellukset: siirtolaisuuden ja pakolaisuuden
yleismaailmalliset näkymät.

<<http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/majava.pdf>>. Viitattu 30.11.2008.

Martikainen, Tuomas (2008) Suuret puolueet vaikenevat maahanmuutosta. Vihreä lanka.

<<http://www.vihrealanka.fi/node/2931>>. Viitattu 6.3.2009.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003 (2003) Valtioneuvosto.

<<http://www.valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/ohjelma/fi.jsp>>. Viitattu 2.3.2009.

Rantanen, Miska & Vuoristo, Pekka (2009) Puolueet ovat paneutuneet heikosti maahan-
muuttopolitiikkaan. Helsingin sanomat.

<<http://www.hs.fi/politiikka/artikkeli/Puolueet+ovat+paneutuneet+heikosti+maahanmuuttopolitiikkaan/1135242656897>>. Viitattu 6.3.2009.

Rojo, Marjatta & Rynänen, Markku (2006) Väestöennuste 2004–2075. Kansaneläkelai-
tos.

<<http://dSPACE2.lib.helsinki.fi:8081/dSPACE/bitstream/handle/10250/3236/Vaestoennuste202004-2075.pdf?sequence=2>>. Viitattu 10.3.2009.

Suomen väestö 2008 (2009) Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/til/vaerak/2008/vaerak_2008_2009-03-27_tie_001.fi.html>. Viitattu 10.5.2008.

Söderling, Ismo (2002) Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä: miksi ihmiset muuttavat? <http://www.valt.helsinki.fi/sosio/vaesto/pdf/soderling.pdf>>. Viitattu 15.1.2009.

Söderling, Ismo (2003) Siirtolaisuus globalisaation käyttövoimana. Siirtolaisuusinstituutti. <http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/art.php?artid=57>>. Viitattu 10.2.2009.

Täysistunnon täysistuntopöytäkirjat 2003–2006. Eduskunta. <http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/akxhaku.sh?lyh=PTKSUP?lomake=akirjat/akx3100>>. Viitattu 14.3.2008.

Wallenius, Tapio (2003) Tuomitut vähenemään? Suomalaiset ja lisääntymisen vaikea taito. EVA. http://www.eva.fi/files/195_tuomitut_vahenemaan.pdf>. Viitattu 1.2.2009.

Liite

Tutkimuksen aineistona käytetyt puheenvuorot

Taulukko 1. Vuonna 2003 pidetyt puheenvuorot

Kansanedustaja	Ajankohta	Keskustelu	Aihe
Timo Kalli / kesk Hanna-Leena Hemming / kok	23.4.2003	Palautekeskustelu	Valtioneuvoston tiedonanto 17.4.2003 nimitetyn pääministeri Anneli Jäätteenmäen hallituksen ohjelmasta
Susanna Huovinen / sd Matti Kangas / vas	16.6.2003	Lähetekeskustelu	Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
Arja Alho / sd	3.9.2003	Lähetekeskustelu	Valtioneuvoston selonteko konventin tuloksista ja valmistautumisesta hallitusten väliseen konferenssiin
Ulla Anttila / vihr	9.9.2003	Lähetekeskustelu	Laki maahanmuuttajien kotouttamisesta ja turvapaikanhakijoiden vastaanotosta annetun lain muuttamisesta
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki	4.12.2003	Suullisen kyselytunnin asia	Turvapaikanhakijoiden pikakäännitys

Taulukko 2. Pidetyt puheenvuorot 4.2.2004 - 11.3.2004

Kansanedustaja	Ajankohta	Keskustelu	Aihe
Liisa Jaakonsaari / sd	4.2.2004	Pääministerin ilmoitus	Pääministerin ilmoitus hallituksen politiikasta vuonna 2004 ja keskeisimmistä eduskunnalle annettavista esityksistä
Arja Alho / sd Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd	4.3.2004	Suullisen kyselytunnin asia	Ns. Dublinin menettely turvapaikkahakemusten käsittelyssä
Rosa Meriläinen / vihr Työministeri Tarja Filatov Rosa Meriläinen / vihr Työministeri Tarja Filatov / sd Antero Kekkonen / sd Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd Jari Vilén / kok Työministeri Tarja Filatov / sd Outi Ojala / vas Työministeri Tarja Filatov Eva Biaudet / r Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd Timo Soini / ps Työministeri Tarja Filatov / sd	11.3.2004	Suullisen kyselytunnin asia	Maahanmuuttopolitiikka

Taulukko 3. Pidetyt puheenvuorot 4.2.2004 - 11.3.2004

Kansanedustaja	Ajankohta	Keskustelu	Aihe
Rosa Meriläinen /vihr	24.3.2004	Lähetekeskustelu	Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden kehyksistä vuosille 2005-2008
Arto Satonen / kok Arja Alho / sd Arja Alho / sd Sari Essayah / kd	31.3.2004	Lähetekeskustelu	Valtioneuvoston selonteko Suomen ihmisoikeuspolitiikasta
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd Kari Kärkkäinen / kd Rosa Meriläinen / vihr Toimi Kankaanniemi / kd	14.4.2004	Ensimmäinen käsittely	Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd Arja Alho / sd Toimi Kankaanniemi / kd	21.4.2004	Toinen käsittely	Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi; Hallituksen esitys ulkomaalaislaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi annetun hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) täydentämisestä
Tony Halme / ps	28.9.2004	Lähetekeskustelu	Valtioneuvoston turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko 2004
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd Kimmo Kiljunen / sd	21.10.2004	Suullisen kyselytunnin asia	EU:n ulkopuolella olevat pakolaisleirit
Arto Satonen / kok	24.11.2004	Lähetekeskustelu	Valtioneuvoston tulevaisuusselonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta - Hyvä yhteiskunta kaikentäisille

Taulukko 4. Vuonna 2005 pidetyt puheenvuorot

Kansanedustaja	Ajankohta	Keskustelu	Aihe
Pentti Tiusanen / vas Marjukka Karttunen / kok Tony Halme / ps Esko Kurvinen / kok	1.6.2005	Palautekeskustelu	Valtioneuvoston selonteko väestökehityksestä, väestöpolitiikasta ja ikärakenteen muutokseen varautumisesta - Hyvä yhteiskunta kaikenikäisille
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd	21.9.2005	Lähetekeskustelu	Hallituksen esitys valtion talousarvoksi vuodelle 2006
Petri Salo / kok	21.9.2005	Ensimmäinen käsittely	Hallituksen esitys laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta
Sisäasiainministeri Kari Rajamäki / sd	15.12.2005	Suullisen kyselytunnin asia	Inkeriläisten paluumuuttajien maastakarkottaminen

Taulukko 5. Vuonna 2006 pidetyt puheenvuorot

Kansanedustaja	Ajankohta	Keskustelu	Aihe
Pääministeri Matti Vanhanen / kesk Anni Sinnemäki / vihr	9.2.2006	Pääministerin ilmoitus	Pääministerin ilmoitus hallituksen politiikasta vuonna 2006 ja keskeisimmistä eduskunnalle annettavista esityksistä
Ulla Anttila /vihr	10.5.2006	Palautekeskustelu	Valtioneuvoston selonteko Euroopan unionin perustuslakisopimuksesta
Työministeri Tarja Filatov	8.6.2006	Suullisen kyselytunnin asia	Turvapaikka- ja maahanmuuttoasioiden käsittelyn keskittäminen sisäasiainministeriöön
Pääministeri Matti Vanhanen / kesk Anni Sinnemäki / vihr	9.2.2006	Pääministerin ilmoitus	Pääministerin ilmoitus hallituksen politiikasta vuonna 2006 ja keskeisimmistä eduskunnalle annettavista esityksistä